

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

ANKSİYETE VE DEPRESYON SEVİYESİ YÜKSEK
BİREYLERİN DUYGUSAL UYARANLARA KARŞI DİKKAT
YANLILIKLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜN AHMET EFETÜRK

İSTANBUL, 2023

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

ANKSİYETE VE DEPRESYON SEVİYESİ YÜKSEK
BİREYLERİN DUYGUSAL UYARANLARA KARŞI DİKKAT
YANLILIKLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜN AHMET EFETÜRK

İSTANBUL, 2023

KABUL VE ONAY

ÖZGÜN AHMET EFETÜRK tarafından hazırlanan “**ANKSİYETE VE DEPRESYON SEVİYESİ YÜKSEK BİREYLERİN DUYGUSAL UYARANLARA KARŞI DİKKAT YANLILIKLARININ İNCELENMESİ**” adlı tez çalışmasının savunma tarihi 29.09.2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Gizem TURGUT

İstanbul Arel Üniversitesi

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ŞAHİN

İstanbul Arel Üniversitesi

.....

Üye

Öğr. Gör. Dr. Banu

DEĞİRMENCİOĞLU

İzmir Ekonomi Üniversitesi

.....

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**ANKSİYETE VE DEPRESYON SEVİYESİ YÜKSEK BİREYLERİN DUYGUSAL UYARANLARA KARŞI DİKKAT YANLILIKLARININ İNCELENMESİ**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29.09.2023

ÖZGÜN AHMET EFETÜRK

ÖZET

**ANKSİYETE VE DEPRESYON SEVİYESİ YÜKSEK BİREYLERİN
DUYGUSAL UYARANLARA KARŞI DİKKAT YANLILIKLARININ
İNCELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZGÜN AHMET EFETÜRK
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

(DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ GİZEM TURGUT)

İSTANBUL, 2023

Dikkat yanlılığı, bireyin dikkatinin istem dışı/orantısız bir şekilde belirli uyarılara yönelmesi sonucunda oluşmaktadır. Bu süreçte birey, belirli uyarılara karşı diğer çevresel uyarılardan daha fazla hassasiyet göstermektedirler. Bu durum, kişisel deneyimler, duygular, inançlar veya bilişsel süreçler gibi çeşitli faktörlerden kaynaklı gelişebilmektedir. Bireylerin duygu durumlarına ve kişilik özelliklerine bağlı gelişen bilgi işleme süreçlerinin ve belirli uyarılara karşı gösterdikleri dikkat yanlılığının anlaşılması, çeşitli rahatsızlıkların önlenmesi ve tedavi edilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu tez çalışmasında, sağlıklı bireylerin önce depresyon, anksiyete, nevrotiklik ve kişilik düzeyleri belirlenmiş sonrasında dikkat yanlılığı performansları ölçülmüştür. Depresyon ve anksiyete düzeylerinin belirlenmesi için Beck Depresyon ve Beck Anksiyete ölçekleri uygulanmıştır. Nevrotiklik düzeyleri Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik Alt Boyutu aracılığıyla ölçülmüştür. Katılımcıların kişilik özelliklerinin belirlenmesi için Öz Etkililik/Yeterlilik Ölçeği ve Frontal Lob Kişilik Ölçeği (FLKÖ) kullanılmıştır. Katılımcıların duygusal uyarılara gösterdikleri dikkat yanlılığını incelemek için Nokta Yeri Belirleme, Duygusal Stroop ve Dikkat Ağı testleri kullanılmıştır. Dikkat yanlılığı ölçümlerinde kullanılan testlerde katılımcıların duygusal uyarılara verdikleri tepki süreleri hesaplanarak ölçeklerde buldukları düzey grupları ile karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda, depresyon düzeyi yüksek ve öz yeterlilik alt boyutlarından davranışı başlatma düzeyi düşük olan bireylerde negatif uyarılardan gözleri ayırma sürecinde gecikme/zorlanma olduğu, öz yeterlilik alt boyutlarından engellerle mücadele düzeyi düşük olan katılımcıların pozitif görseller esnasında daha hızlı tepki verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Son olarak, FLKÖ alt boyutlarından Yürütücü işlev eksikliği

incelendiğinde, yüksek düzeyde olan grubun negatif uyarılardan kaçınmalarının daha fazla olduğu ve pozitif uyarılara yönelimin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular, belirli kişilik özelliklerimizin dikkat süreçleri üzerinde nasıl etkileri olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dikkat Yanlılığı, Depresyon, Anksiyete, Kişilik, Duygusal Uyarılar

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE ATTENTION BIASES OF INDIVIDUAL WITH HIGH LEVELS OF ANXIETY AND DEPRESSION AGAINST AFFECTIVE STIMULUS

MSC THESIS

ÖZGÜN AHMET EFETÜRK

GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY

PSYCHOLOGY

(SUPERVISOR: ASSISTANT PROFESSOR GİZEM TURGUT)

İSTANBUL, 2023

Attentional bias arises when an individual's attention is involuntarily or disproportionately directed towards specific stimuli. During this process, individuals exhibit heightened sensitivity towards particular stimuli compared to other environmental cues. This phenomenon can result from various factors, including personal experiences, emotions, beliefs, or cognitive processes. Understanding the information processing mechanisms influenced by individuals' emotional states and personality traits, as well as their attentional bias towards specific stimuli, holds significance for preventing and treating various disorders. In this thesis, the depression, anxiety, neuroticism, and personality levels of healthy individuals were assessed, followed by the measurement of attentional bias performance. The Beck Depression and Beck Anxiety scales were administered to determine levels of depression and anxiety, respectively. Neuroticism levels were measured using the Neuroticism Subscale of the Five-Factor Personality Inventory. The Self-Efficacy Scale and Frontal Lobe Personality Scale (FLOPS) were utilized to determine participants' personality traits. The Dot-Probe, Emotional Stroop, and Attention Network tests were employed to examine participants' attentional bias towards emotional stimuli. Reaction times to emotional stimuli in these bias measurement tests were calculated and compared with the level groups on the scales. Through the conducted comparisons, it was observed that individuals with higher depression levels and lower levels of the behavior initiation subdimension of self-efficacy exhibited delays/struggles in disengaging from negative stimuli, while participants with lower levels of the obstacle coping subdimension of self-efficacy showed a tendency to react more rapidly to positive stimuli. Lastly, when investigating the Executive Function Deficit subscale of FLOPS,

the group with higher levels displayed greater avoidance of negative stimuli and higher engaging towards positive stimuli. These findings illustrate how specific personality traits impact attentional processes.

Key Words: Attentional Bias, Depression, Anxiety, Personality, Emotional Stimulus

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ.....	x
ÖNSÖZ.....	xii
1 GİRİŞ	1
1.1.1 Araştırmanın Önemi.....	3
1.1.2 Araştırma Soruları.....	3
1.2 Literatüre Yön Veren Kavramlar	4
1.2.1 Dikkat.....	4
1.2.2 Dikkatin Kısa Tarihi.....	5
1.2.3 Aşağıdan Yukarıya ve Yukarıdan Aşağıya Dikkat (Top Down – Bottom Up Attention)	8
1.2.4 Dikkat Ağı Teorisi.....	9
1.2.5 Dikkat Ağı Bileşenleri.....	10
1.2.5.1 Uyarılma (Alerting) Ağı	10
1.2.5.2 Yönlendirme (Orienting) Ağı	10
1.2.5.3 Yürütücü Kontrol (Executive Control) Ağı	10
1.2.6 Dikkat Yanlılığı.....	11
1.2.6.1 Dikkat Yanlılığının Nörofizyolojik Değerlendirilmesi	11
1.2.6.2 Dikkat Yanlılığı Üzerinde Yapılmış Çalışmalar.....	12
1.2.6.3 Dikkat Yanlılığını Ölçmek İçin Kullanılan Deneysel Testler	14
1.2.6.4 Dikkat Yanlılığı Ölçümlerinde Kullanılan Fizyolojik Ölçüm Teknolojileri.....	16
1.2.6.4.1 Göz Takip Cihazı.....	16
1.2.6.4.2 EEG Cihazı.....	16
1.2.6.4.3 fMRI Cihazı.....	17
1.2.6.4.4 Deri İletkenliği Yanıtı.....	17
1.2.6.5 Dikkat Yanlılığında Kişilik Faktörü	17
1.3 Depresyon	18
1.3.1 Depresyonun Tanımı	18
1.3.2 Depresyonun Nedenleri.....	19
1.3.3 Depresyonun Tanı Kriterleri	20
1.3.4 Depresyonu Açıklayan Kuramlar.....	21
1.3.4.1 Bilişsel Kuram	21
1.3.4.2 Bilişsel Üçlü.....	21
1.3.4.3 Otomatik Düşünceler	21
1.3.4.4 Bilişsel Çarpıtmalar	22
1.3.4.5 İşlevsel Olmayan Şemalar	22
1.3.5 Psikodinamik Kuram.....	22
1.4 Anksiyete.....	23
1.4.1 Anksiyetenin Tanımı	23
1.4.2 Anksiyete Türleri	23

1.4.3	DSM 5'e Göre Anksiyete.....	24
1.4.4	Anksiyetenin Nedenleri.....	24
1.4.5	Anksiyeteyi Açıklayan Kuramlar.....	25
1.5	Öz Yeterlilik.....	26
1.6	Nevrotiklik	29
1.6.1	Nevrotiklik Kavramının Tanımı.....	29
1.6.2	Nevrotiklik Kavramının Ortaya Çıkışı.....	29
1.6.3	Nevrotik Bireylerin Özellikleri	32
1.7	Frontal Lobun İşlevi.....	32
2	YÖNTEM.....	35
2.1	Evren ve Örneklem	35
2.2	Veri Toplama Araçları	35
2.2.1	Beck Depresyon Ölçeği.....	35
2.2.2	Beck Anksiyete Ölçeği.....	35
2.2.3	Frontal Lob Kişilik Ölçeği (FLKÖ).....	36
2.2.4	Öz Etkililik / Yeterlilik Ölçeği (ÖE/Y).....	36
2.2.5	Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik Alt Boyutu	37
2.2.6	Dikkat Ağı Testi.....	37
2.2.7	Nokta Yeri Belirleme (Dot Probe) Testi	38
2.2.8	Duygusal Stroop Testi.....	40
2.3	İşlem.....	40
3	BULGULAR.....	42
3.1	Betimsel Bulgular.....	42
3.1.1	Demografik Bilgilere Dair Bulgular	42
3.1.2	Ölçeklere ve Dikkat Yanlılığı Testlerine Dair Betimsel Bulgular	51
3.2	Ölçekler ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Korelasyon Analizleri..	57
3.3	Ölçekler ve Dikkat Yanlılığı Testlerinin Karşılaştırıldığı Analizler.....	59
3.3.1	Beck Depresyon Ölçeği ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları	59
3.3.2	Beck Anksiyete Ölçeği ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları	61
3.3.3	Öz Etkililik / Yeterlilik Ölçeği ve Alt Boyutları ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları.....	62
3.3.4	Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları.....	62
3.3.5	Nevrotiklik Alt Boyutu ile Dikkat Yanlılığı Testleri	63
4	TARTIŞMA	64
4.1	Ölçeklerden Edinilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	64
4.2	Depresyon Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması .	66
4.3	Anksiyete Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması ..	66
4.4	Öz Etkililik / Yeterlilik ve Alt Boyutları Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması	66
4.5	Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması	67
4.6	Nevrotiklik Alt Boyutu Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması.....	67
4.7	Çalışmanın Sınırlılıkları ve Öneriler	68
4.8	Çalışmanın Güçlü Yönleri.....	68
5	KAYNAKLAR	69
6	EKLER.....	78

EK A KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU	78
EK B DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	79
EK C BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ	81
EK D BECK ANKSİYETE ÖLÇEĞİ	85
EK E FRONTAL LOB KİŞİLİK ÖLÇEĞİ	89
EK F BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ NEVROTİKLİK ALT BOYUTU	97
EK G ÖZ YETERLİLİK/ETKİLİLİK ÖLÇEĞİ	98
EK H NOKTA YERİ BELİRLEME TESTİNDE KULLANILAN RESİMLER	102
EK I DİKKAT AĞI TESTİNDE KULLANILAN UYARANLAR	103
EK J DUYGUSAL STROOP TESTİNDE KULLANILAN KELİMELERİN LİSTESİ	104
EK K DENEYLERİN YÖNERGELER	105
EK L ETİK KURUL ONAYI	108
7 ÖZGEÇMİŞ	110

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 Dikkat Ağı Testi içerisindeki iki koşul (İpucu koşulları: ipucu yok, merkez, çift ve uzaysal ipuçları; Çeldiriciler: uyumsuz, uyumlu ve doğal), her deneme için zaman çizelgesiyle birlikte şemada gösterilmiştir.....	38
Şekil 2.2. Nokta yeri belirleme testinde önce sabitleme işareti (500ms) gelmektedir. Sonrasında negatif/nötr/pozitif görsel uyaran ile eş zamanlı nötr görsel uyaran (500ms) rastgele bir şekilde gelmektedir. Görsel uyaranların hemen ardından duygusal veya nötr görsel uyaranın olduğu yerde (sabitleme işaretinin sağında veya solunda) beliren nokta işareti gelmektedir.	39
Şekil 2.3. Nokta yeri belirleme testinde duygusal uyaranların ardından gelen noktanın, duygu içerikli görsel uyaranın (Negatif/Pozitif) bulunduğu konuma denk geldiği durumlar uyumlu, nötr içerikli görsellere denk geldiği durumlar ise uyumsuz bloklar olarak belirtilmektedir.	40
Şekil 3.1. Nevrotiklik ile Yaş arasındaki saçılım grafiği	44
Şekil 3.2. Yaş ile Nötr Kelimelere verilen ortalama tepki süreleri arasındaki saçılım grafiği	45
Şekil 3.3. Yaş ile Negatif Kelimelere verilen ortalama tepki süreleri arasındaki saçılım grafiği	45
Şekil 3.4. Günlük tüketilen ortalama sigara miktarı ile depresyon puanları arasındaki saçılım grafiği	49
Şekil 3.5. Günlük tüketilen ortalama çay miktarı ile nokta yeri belirleme testine verilen ortalama yanıt süreleri arasındaki saçılım grafiği	50
Şekil 3.6. Günlük tüketilen ortalama çay miktarı ile Duygusal Stroop Testine verilen ortalama yanıt süreleri arasındaki saçılım grafiği	50
Şekil 3.7. Depresyon - Anksiyete Grupların Histogram Grafiği.....	52
Şekil 3.8. Anksiyete-Cinsiyet Grupların Histogram Grafiği.....	52
Şekil 3.9. Depresyon – Öz Yeterlilik Gruplarının Histogram Grafiği	54
Şekil 3.10. Anksiyete – Öz Yeterlilik Gruplarının Histogram Grafiği	54
Şekil 3.11. Ölçekler İle Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Korelasyon Sıcaklık Haritası	58
Şekil 3.12. Negatif Kelimeler Tepki Süresi ile Depresyon Puanları Arasındaki Saçılım Grafiği	60
Şekil 3.13. Pozitif Görseller Ortalama Yanlılık Süresi ile Yürütücü İşlev Eksikliği Puanları Arasındaki Saçılım Grafiği	63

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1 Ölçeklerden Edinilen Skorlara Dair Bilgilendirme Tablosu.....	43
Tablo 3.2. Ölçeklere ait Güvenilirlik Tablosu	44
Tablo 3.3. Yaş ile Stroop Testi Duygusal Uyarınları Arasındaki Korelasyon Tablosu	46
Tablo 3.4. Görmede Bozukluk Durumuna Göre Ölçeklerden Edinilen Puanların T Test Sonuçları	46
Tablo 3.5. Görmede Bozukluk Durumuna Göre Uyarılma Ağı Sürelerinin T Test Sonuçları	47
Tablo 3.6. Günlük Ortalama Sigara Tüketimi, Beck Depresyon ve Frontal Lob Kişilik Ölçeği Korelasyon Tablosu.....	48
Tablo 3.7. Sigara içen ve içmeyen gruplar arasında yapılan Bağımsız Örneklem T Testi	48
Tablo 3.8. Ortalama Çay Tüketimi ve Dikkat Yanlılığı Korelasyon Tablosu	49
Tablo 3.9. Depresyon * Anksiyete Çapraz Tablosu.....	51
Tablo 3.10. Öz Yeterlilik/Etkililik Ölçeği ve Alt Boyutları.....	53
Tablo 3.11. Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu Frekans Tablosu.....	55
Tablo 3.12. Duygusal Stroop Testi Ortalama Tepki Süreleri.....	56
Tablo 3.13. Nokta Yeri Belirleme Testi Ortalama Tepki Süreleri.....	56
Tablo 3.14. Dikkat Ağı Testi Ortalama Tepki Süreleri.....	56
Tablo 3.15. . Ölçekler İle Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Korelasyon Tablosu.....	58
Tablo 3.16. Depresyon Seviyelerine göre Negatif Kelimelere Gösterilen Tepki Süreleri ve Pozitif Görsellere Gösterilen Yanlılık Sürelerinin ANOVA Sonuçları	59
Tablo 3.17. Tukey Post-Hoc Test – Negatif Kelimeler	60
Tablo 3.18. Negatif Kelimeler ile Depresyon Puanları arasındaki regresyon tablosu.....	61
Tablo 3.19. Negatif Kelimeler ile Anksiyete Puanları arasındaki regresyon tablosu	61
Tablo 3.20. Negatif Kelimelere Gösterilen Tepki Sürelerinin Davranışı Başlatma Düzeylerine göre T Test Sonuçları	62
Tablo 3.21. Negatif Kelimelere Gösterilen Tepki Sürelerinin Yürütücü İşlev Eksikliği Düzeylerine göre T Test Sonuçları	62

KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ

vs.	: vesaire
Ed.	: Editör
Ort.	: Ortalama
S.s.	: Standart Sapma
Min.	: Minimum
Maks.	: Maksimum
N	: Örneklem Büyüklüğü
r	: Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı
t	: 2 Faktörlü Bağımlı/Bağımsız Örneklem İçin T Testi Katsayısı
F	: Bağımsız Değişkenin Bağımlı Değişken Üzerindeki Etki Büyüklüğü
β	: Beta (Bağımsız Değişken'deki 1 birimlik değişikliğin Bağımlı Değişken'de kaç birim değişiklik yarattığının katsayısı)
Stnd β	: Standart Beta (Bağımsız Değişken'deki 1 birimlik değişikliğin Bağımlı Değişken'de kaç birim değişiklik yarattığının katsayısının standartlaştırılmış/düzeltilmiş hali)
R²	: Yüzde Cinsinden Bağımsız Değişkenin Bağımlı Değişkeni Yordayıcılık Katsayısı
ΔR^2	: Düzeltilmiş Yüzde Cinsinden Bağımsız Değişkenin Bağımlı Değişkeni Yordayıcılık Katsayısı
p	: Anlamlılık düzeyi
*	: $p < 0,05$
**	: $p < 0,01$
EEG	: Electroencephalography
EMG	: Electromyography
fMRI	: Functional Magnetic Resonance Imaging
SCR	: Skin Conductance Response
AOI	: Areas of Interest
OIP	: Olay İlişkili Potansiyel
N2PC	: N2 Posterior Contralateral

ERP	: Event Related Potential
BOLD	: Blood Oxygen Level Dependent
GSR	: Galvanic Skin Response
EDA	: Elektrodermal Aktivite
BD	: Beck Depresyon
BA	: Beck Anksiyete
ÖE/Y	: Öz Etkililik/Yeterlilik
DB	: Davranışı Başlatma
DS	: Davranışı Sürdürme
DT	: Davranışı Tamamlama
EM	: Engellerle Mücadele

ÖNSÖZ

Tez çalışması sürecimin başından sonuna kadar bana yol gösterdiği ve her aşamasında özenle destek olduğu için değerli hocam, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gizem TURGUT'a teşekkür ederim.

Bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, laboratuvar tozu yutmamı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Yağmur Özyer Aksoy'a teşekkür ederim.

Hem idari hem akademik sürecimde bana kattıkları ve destek oldukları için kıymetli AREL MED-I Yapay Zekâ Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi üyelerine teşekkür ederim.

Lisans sürecimde işine duyduğu sevgi ve saygıyı bizlere ilmik ilmik işleyen, bugünlerime emeklemeye çalışırken bana yürüyebileceğimi fark ettiren değerli hocam, öğretmenim Dr. Banu DEĞİRMENCİOĞLU'na teşekkür ederim.

Bu süreç boyunca hep yanımda olan ve benden desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Gülay YILDIZ, Eylem Çağrıcan GÖK, Engin HUYSAL, Ufuk BOZ ve Fatih ŞENTÜRK'e teşekkür ederim.

Son olarak, mesafeler fark etmeksizin her zaman yanımda olduklarını bana hissettiren, maddi manevi her koşulda desteklerini benden esirgemeyen ve süreci hep sabırla takip eden Anneme, Babama, Ablama ve özellikle canım yiğenim Ceylin'e teşekkür ederim.

29.09.2023

ÖZGÜN AHMET EFETÜRK

1 GİRİŞ

Yapılan birçok araştırma, ruh sağlığı bozukluklarının, özellikle de anksiyete ve depresyon gibi olumsuz duyguların çok yaygın olduğunu ve bunun sadece yaşam memnuniyetini azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda yaşamın işleyişini de bozduğunu göstermektedir (Kisch, Leino, & Silverman, 2005). Bu tür rahatsızlıkların beraberinde etkilenen bilişsel bileşenlerimizden biri dikkattir (Nemeroff, Compton, & Berger, 2001). Dikkat, kişinin var olan davranışsal hedefleriyle yakından ilişkili sinir ağlarının seçici olarak önceliklendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Najmi, Kuckertz, & Amir, 2012). Bu bağlamda kaygı ve/veya depresyona sahip bireylerin çevresel uyarılara karşı daha fazla hassasiyet gösterdikleri görülmektedir (Vazquez, ve diğerleri, 2018). Bu rahatsızlıklara sahip bireylerin uyarılarına atipik olarak işlediği, dikkati yönlendirme (orienting) süreçlerini etkilediği ve buna bağlı dikkat yanlılığı geliştirdikleri görülmüştür (Sigurjónsdóttir, Bjornsson, Wessmann, & Kristjánsson, 2020). Kaygılı ve/veya depresyon seviyesi yüksek bireylerin çevredeki tehdit edici uyarılara karşı gösterdikleri hassasiyet sonucu dikkat yanlılığı oluşmaktadır (El Khoury, ve diğerleri, 2011). Oluşan dikkat yanlılığını mekaniği incelendiğinde üç temel bileşen saptanmıştır. Bunlar: 1) Artan dikkat (facilitated attention), dikkatin duygusal uyarıya yönlendirilmesinin daha hızlı gerçekleşmesidir. 2) Dikkatin ayrılmada güçlük çekmesi (difficulty in disengagement), dikkatin duygusal uyarıdan çekilip başka yöne çevrilmesindeki güçlük olarak ifade edilmektedir. 3) Dikkatten kaçınma (attentional avoidance) ise dikkatin duygusal uyarıdan sakınılması ve hızlıca başka yöne çevrilmesi ile oluşmaktadır (Cisler & Koster, 2010). Dikkat yanlılığı esnasında oluşan bu süreçler çeşitli deneysel yöntemler ile incelenmektedir. Beck ve Clark (1997); geliştirdikleri şema tabanlı modelde kaygının, duygusal uyarıya dikkatin yönlendirilmesi ile başladığını, sonrasında ilkel bir tehdit modunun devreye girdiğini ve ayrıntılı ve yansıtıcı düşünme modlarının ikincil aktivasyondaki yanlılıklar ile karakterize olduğunu söylemektedirler (Beck & Clark, 1997). Williams, Watts, Macleod ve Mathews (1997) bilgi işleme modeline göre dikkat yanlılığı bilinç öncesi düzeyde varsayılmaktadır (Williams, Watts, MacLeod, & Mathews, 1997). Gelen uyarıların tehdit seviyesinin duygusal bir karar mekanizması tarafından belirlendiğini öne sürmektedirler. Yüksek düzeyde kaygılı bireylerin, stresli bir durum

esnasında tehdit edici uyaranlara daha da fazla bilişsel kaynak ayıracıklarını öne sürmüşlerdir. Tehdide daha fazla bilişsel kaynak ayırmaya yönelik böyle bir eğilimin, yüksek sürekli kaygılı bireylerin daha küçük derecedeki duygusal rahatsızlıklara yanıt olarak daha fazla psikopatoloji sergileme olasılığını artırdığını ileri sürmektedirler. Ohman (1996) geliştirdiği modelde uyarıcı girdisi bir özellik tarama sisteminde analiz edildiğini ifade etmiştir. Modele göre biyolojik olarak hazırlanmış veya yüksek yoğunluklu uyaranlar, herhangi bir bilinçli aracılık olmaksızın bu özellik algılama sistemi aracılığıyla uyarılma sistemi üzerinde doğrudan bir etki yaratmakta ve dikkatin duygusal uyarana yönlendirilmesini sağlamaktadır (Dimberg & Öhman, 1996). Wells ve Matthew (2014) modeline göre duygusal uyarana yönelik dikkat yanlılığı, bireyin gönüllü hedefleri ve inançlarının tehde yönelik dikkati yönlendirmesi ile ilişkili bulunmaktadır (Wells & Matthews, 2014). Mogg ve Bradley (1998); oluşturdukları bilişsel – motivasyonel modeli iki sistem ile açıklamışlardır. İlki, verilen tepkinin bağlamsal bilgiye, önceden gelen öğrenmeye ve anlık kaygı düzeyi ile ilişkilendirilmektedir. İkincisi, valans değeri yüksek uyaranlara karşı davranışın kesileceği ve duygusal uyarana yönlendirileceğini belirtmektedir (Mogg & Bradley, A cognitive-motivational analysis of anxiety, 1998). Mathews ve Mackintosh (1998); oluşturdukları modelde valans değeri yüksek uyaranların herkesin dikkatini çekeceğini, valans değeri düşük uyaranların ise kaygı düzeyi yüksek bireyler tarafından fark edilebileceğini öne sürmektedirler (Mathews & Mackintosh, 1998). Eysenck (2007) kaygıya ilişkin bilişsel yaklaşımında; dikkat kontrol teorisi ile kaygının iki merkezi yürütücü işlevi (inhibisyon ve değiştirme (shifting)) olumsuz yönde etkilediğini öne sürdü. İnhibisyon, otomatik tepkileri engelleme becerisini temsil etmektedir. Değiştirme ise bağlama bağlı olarak görevler arasında dikkat yönünü değiştirme becerisini temsil etmektedir (Eysenck, Derakshan, Santos, & Calvo, 2007). Bar – Haim (2007) bütünleştirici (integrative) modeline göre, ön dikkat (preattentive) tehdit değerlendirme sisteminin çevredeki uyaranları değerlendirdiği ve ona göre tepki verildiğini belirtilmekte ve kaygı seviyesi yüksek bireyin tehdit edici olmamasına rağmen dikkati yönlendirme eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır (Bar-Haim, Lamy, Pergamin, Bakermans-Kranenburg, & van IJzendoorn, 2007). Gotlib ve ark. (2004) tarafından yapılan bir çalışma da depresyonu olan genç yetişkinlerin olumsuz duygu ifadelerinde dikkat yanlılığının daha yüksek olduğu ve bu dikkat yanlılığının depresyonun başlangıcına katkıda bulunabileceğini göstermektedir (Gotlib, Krasnoperova, Yue, & Joormann, 2004). Bir diğer çalışmada Woody ve

diğerleri (2017, duygusal ifadeler ve Gabor yamaları (Gabor Patches) içeren, benzer bir paradigmayı kullanarak depresif bireylerdeki dikkat yanlılığını araştırmışlardır. Depresyonu olan kadınların, hiç depresif olmayan kadınlara göre duygusal uyarınları inhibe etmekte güçlük çektikleri ve en güçlü etkinin negatif duygusal uyarınlarda (üzgün ifadeler) gerçekleştiği görülmüştür. Duygu indüksiyonu (Mood Induction) sonrasında, depresyonu olan kadınların duygusal uyarınlara yönelik dikkatleri büyük ölçüde değişmemiş, fakat depresyonu olan kadınlar arasında daha düşük çalışma belleği kapasitesine sahip olanların negatif ve nötr uyarınlara dikkat etmekte zorlandıkları görülmüştür. Sonuçlar, depresyonu olan kadınlarının ruh halinden bağımsız olarak, duygusal dikkat dağıtıcıların dikkat inhibisyonunda bozukluk yarattığını ve bu yanlılığın, daha düşük çalışma belleği kapasitesine sahip olanlar arasında daha yüksek olduğunu göstermektedir (Woody, ve diğerleri, 2017).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma amacı, sağlıklı bireylerin olumlu/olumsuz duygusal uyarınlara karşı dikkat süreçlerinde gösterdikleri seçim önceliklerinin, hassasiyetlerinin ve yanlılıklarının incelenmesi hedeflenmiştir.

1.1.1 Araştırmanın Önemi

Duygu duruma bağlı ve kaygı ilişkili rahatsızlıklar insanların hayatlarını ciddi şekilde etkilemektedir. Bu tip rahatsızlıklara karşı mücadele amaçlı uzak geçmişten günümüze kadar çeşitli yöntemler geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam etmektedir. Günümüzde çeşitli bilişsel ve davranışsal yaklaşımlar ile bu tip rahatsızlıkların ön görülebilmesi ve önüne geçilebilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. En önemli bilişsel bileşenlerimizden biri olan dikkatin bu süreçlerdeki aktif rolünün keşfedilmesi ve tedavi süreçlerindeki etkinliğinin incelenmesi ve geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın bir diğer amacı dikkat yanlılığını incelemek amacı kullanılan yöntemlerin etkinliği hususunda bir iç görü kazanmaktır.

1.1.2 Araştırma Soruları

Çalışma kapsamında aşağıda belirtilen sorulara yanıt bulmak amaçlanmış ve yapılan analizler bu bağlamda gerçekleştirilmiştir.

1. Yüksek depresyon düzeyine sahip bireylerin düşük olanlara kıyasla negatif duygusal uyaranlara karşı gösterdikleri hassasiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Yüksek anksiyete düzeyine sahip bireylerin düşük olanlara kıyasla negatif duygusal uyaranlara karşı gösterdikleri hassasiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Yüksek Öz Yeterlilik/Etkililik düzeyine sahip bireylerin düşük olanlara kıyasla negatif uyaranlara karşı gösterdikleri hassasiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4. Yürütücü İşlev Eksikliği olan ve olmayan bireylerin negatif duygusal uyaranlara karşı gösterdikleri hassasiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

5. Nevrotiklik düzeyi yüksek olan ve olmayan bireylerin negatif duygusal uyaranlara karşı gösterdikleri hassasiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.2 Literatüre Yön Veren Kavramlar

1.2.1 Dikkat

Dikkat kavramına dair yapılan birçok tanım, belirli bilgilerin diğerlerine göre seçici işlenmesini kapsamaktadır. Duyularımızla maruz kaldığımız bilgi miktarı, tamamıyla derinlemesine işlenmek için çok fazladır. Bu nedenle derinlemesine işlenecek bilgileri belirlemek veya seçmek için bir mekanizmanın var olması gerekliliği savunulmaktadır. Son yarım yüzyılda bilişsel psikoloji ve nörobilimde yapılan birçok çalışma, bu seçim sürecini belirleyen faktörlerin neler olduğuna ve beynin nasıl bir işlem gerçekleştirdiği üzerine odaklanmıştır (Webb & Graziano, 2015). Bu açıdan bakıldığında dikkat; algı, biliş ve davranışların tüm yönlerinde etkili bir rol oynayan ve yaptığımız seçimleri etkileyen bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle, dikkat diğer algılanabilir bilgileri filtreleyerek seçici olarak bir bilgi parçasına odaklanır ve sınırlı işlem kıtlıklarıyla başa çıkabilen bir uyarılma durumunu aktifleştirir (Colombini, da Silva Simoes, & Ribeiro, 2014). Dikkat, kendiliğinden veya gönüllü olarak duyuşsal ve motor nitelikte zihinsel bir beklenti yaratan, uyaranların algılanmasını ve yanıtların üretilmesini destekleyen bir

iç güç olarak düşünülebilir (James, 1890). Doğada dikkat, canlı varlıkların geçirdiği uzun bir bilişsel evrim sürecinden kaynaklanan, tüm yaşam biçimlerinin hayatta kalmasıyla ilgili temel bir faaliyettir. Bu süreç, insanlarda çevresel uyarının algılanma esnasındaki karmaşık mental sürecin düzenlenmesine ve karar verme becerilerine kadar uzanan tüm bilişsel evreleri içermektedir. Evrimsel süreçler arasında dikkat, esas olarak çevreden gelen ilgili uyarıcıların algılanması, seçilmesi ve modüle edilmesi üzerinde etkilidir. Bu mekanizma, çevredeki ilgi çekici noktalara yerleşme ve olası avları, avcuları veya rakipleri tanıma yeteneği olarak nitelendirildiğinden, türlerin devamı ve evrimi için oldukça önemlidir (Heesen, Kim, Clay, & Kret, 2023).

1.2.2 Dikkatin Kısa Tarihi

Bazı kaynaklarda dikkat Latince'deki "attenti" kelimesinden ve "attendere" fiilinden gelen bir sözcük olan "dinlemek" anlamına geldiği belirtilmektedir. Kelime, Roma zamanında var olsa da, insandaki dikkat kapasitesine dair bilimsel bir altyapı hakkında Descartes (1728) dönemine kadar çok fazla referans mevcut değildir. Descartes, dikkati epifiz bezinin (pineal gland) hayvansal ruha etki eden davranışlarıyla ilişkilendirmiştir. Böylece bir kişi dikkatini belirli bir süre boyunca bir nesneye yönlendirmek istediğinde, bu isteğin beyni o nesneye odaklı tuttuğunu ve belirli bir süre boyunca o pozisyonda odağın sürdürülebilirliğini ifade etmiştir (Descartes, 1649). Dikkatle ilgili ilk uzun incelemenin Malebranche'a (1674) ait olabileceği iddia edilmektedir. Malebranche, gerçeği arayışında olan herhangi birinin, dikkati dağıtabilecek olan durumlara karşı oluşabilecek içsel duyum ve tutkular için bir mekanizma geliştirmesi gerektiğine inanmaktadır (Brown, 2012). Leibniz (1765) ve Wolff (1734) algıların farkında olma süreci olarak tanımlanan idrak (apperception) fikrini ortaya atmıştır. Zihnin algılanan nesnelere farkında olabilmesi ve dolayısıyla idrak eylemi için dikkatin gerekliliğine vurgu yapmışlardır (Remnant & Bennett, 1996). Helmholtz (1860), sinir uyarılarının doğrudan algılandığına ve asla nesnelere kendilerinin algılanmadığına inanıyordu. Buna ek olarak, zihinsel aktivitelerin (yargı teorisi) gözlemlenen içsel durumların nedenselliğine dair bir fikir oluşturmak açısından önemli olduğunu da belirtmektedir. Helmholtz'a göre duyularımız, yalnızca dış nesnelere tanımamıza yardımcı oldukları için doğru bir gözleme alışkanlığı sağlamamaktadır. Dış nesnelere açısından önemli olmayan duyu hislerinin tümünü önemsememe eğiliminde olduğumuzu ifade etmiştir (von Helmholtz, 1924).

Broadbent, 1958 yılında, insanları sınırlı kapasiteye sahip bilgi işleme sistemleri olabileceğini önererek, dikkatin bütünleşik teorilerinin önünü açmıştır. Bir uyarının süresini uzatmak için kısa süreli bir depolama birimi içeren işleme modeli önermiştir; uyarıların kanallara bölünebileceğini, ardından seçici bir filtrenin kanallar arasından seçim yapacağını ve sınırlı kapasiteli bir kanalın seçilen kanalı işleyeceğini öne sürmüştür. Broadbent'in filtreleme modeli, dikkatin prototipik erken seçim (early selection) modelidir ve psikolojik fenomenleri bilgisayar biliminden gelen bilgi işleme kavramlarıyla ilişkilendiren ilk teorik hesaplama modellerinden biri olarak görülmektedir. Broadbent'in tarafından gerçekleştirilen deney ve teoriye dayanan sentezler sayesinde bu konuya yönelik yenilikçi çalışmalar geliştirilmeye başlanmıştır (DEUTSCH, 1958). Bunun üzerine Deutsch & Deutsch (1963), Norman (1968) ve MacKay (1973), dikkat süreçlerine dair temellerini attıkları geç seçim (late selection) modelini paylaşmışlardır. Önerdikleri modelde, filtrelenen uyarıların yarattığı sınırlı farkındalığın, algısal işleme ile ilgisi olmadığını iddia etmişler ve buna neden olan durumun uyarının bellek ile ilişkisine bağlı bir süreç izlediğini öne sürmüşlerdir. Özetle, geç seçim teorisyenleri, dikkatin uyarıların bütünsel olarak işledikten ve tanımladıktan sonra faaliyet göstereceğini savunmaktadırlar. Tanıma işlemi paralel olarak gerçekleşebilir ve uyarının önemi dikkat edilen bilgiyi belirlemektedir. Bu modeller genellikle bir bellek biçimini içermektedirler (Deutsch & Deutsch, 1963) (Norman, 1968) (Mackay, 1972). Treisman (1964) ise erken ve geç seçim modelleri arasındaki keskin ayrımın tam olarak ikna edici olmadığını öne sürmüş ve hibrit bir görüş önermiştir. Treisman'ın modeli, dikkat edilmeyen sinyalleri azaltan bir filtre içermekte ve bu filtre farklı bilgi işleme aşamalarında çalışabilmektedir (Treisman A., The Effect of Irrelevant Material on the Efficiency of Selective Listening, 1964). Neisser (1967), dikkatin sadece algılama temelli olmak zorunda olmadığını ve iç süreçlerle uyarıcı dizilerinin eşleştirilmesi yoluyla çalıştığını iddia ederek, bu seviyelerin tamamının algılama temelli olmak zorunda olmadığını öne sürmüştür (Neisser, 1967). Moray (1969) ise dikkatin kanal başına bir kez sınırlı olsa da, kanalların önemleri değiştikçe farklı kanallara geçiş yapmasına izin verildiğini ve bu geçişlerin zaman gerektirdiğini belirtmiştir (Moray, 1969). Kahneman (1973), dinamiğini bilgisayar biliminin gelişmesine dayandırarak gerçekleştirdiği çalışmalar ile birlikte dikkat üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda dikkatin daha genel bir amacı olduğunu ve sınırlı bir kaynağa sahip olduğunu savunmuştur. Bazı eylemlerin diğerlerine nazaran daha zor gerçekleştirilebileceğini ve dolayısıyla daha yüksek

mental efor gerektirebileceğini ifade etmiştir. Dikkatin sınırlı bir kaynak olduğu ve diğer faktörler tarafından arttırılabileceğini veya azaltılabileceğini belirtmiştir. Aynı anda birden fazla aktivite gerçekleştirebileceğini, ancak toplam çaba kapasitesini aşmaması gerektiğini savunmuştur. Kaynak tahsis edilmesi için kurallar veya stratejilerin olduğunu; dikkatin farklı işleme aşamalarında ve farklı aktiviteleri arasında değişim gösterebildiğini belirtmiştir. Dikkat süreçlerini, her görevin taleplerini değerlendiren ve dikkati buna göre ayarlayan bir işlemciye benzetmiştir. Ancak, bilgisayar işletim sistemleriyle olan bağlantısı sadece metaforik olduğunu ifade etmektedir (Kahneman, 1973). Treisman ve Gelade (1980) tarafından öne sürülen Özellik-Bütünleştirme Teorisi (Feature Integration Theory), kapasite sınırlamalarının "temel" özelliklerin tutarlı uyarılara bağlandığı kortikal işlemenin çok erken aşamalarında meydana geldiğini öne sürmektedir. Teoriye göre, ilk rutin olarak, aynı uzamsal- temporal "spot ışığı" içinde kaydedilen özellikleri birleştirmek için fokal dikkata seri olarak yönlendirilir. İkinci rutinde ise, tanıdık bir bağlamda, olası nesnelere öngörülebilir ve nesnelere ayırıcı özellikleri görüntüdeki özelliklerle eşleştirilerek kontrol edilmektedir (Treisman & Gelade, 1980). Posner (1980), hem açık hem de gizli dikkat üzerindeki araştırmaları birleştirerek, dikkatin üç ana işlevi olduğunu öne sürmüştür. İlk olarak, yüksek öncelikli sinyalleri veya uyarıları işleme becerilerini gözlemlemiş, ikinci olarak, bir uyarıya yönelme ve açık foveasyonu (belirli bir noktayı net olarak görmek için göz hareketi) sağlamış ve son olarak da kalabalık sahnelerde hedefleri bulmak için arama yapılmasını sağlayarak yürütme becerilerini ölçmüştür. Yönlendirme, foveasyonun bir uyarıya yönelimi ve göz hareketlerini içeren süreçlerin birbirleriyle yakından bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Overt yani açık foveasyon, gizli dikkat hareketleri ile güçlü bir şekilde bağlantılı olduğunu ve göz veya baş hareketlerinin açık yönlendirmesinin dış kaynaklı olduğu durumları "exogenous" olarak adlandırılırken, gizli sabitleme de dahil olan dikkat değişimlerini "endogenous" olarak adlandırmıştır. Gizli sabitlemeleri gözlemleyemediğimiz için deneysel bir görevin performansından çıkarım yapmanın gerekliliğini vurgulamıştır (Posner, Orienting of attention, 1980). Graziano'nun Dikkat Şema Teorisi (The Attention Schema Theory), insan beyninin nasıl dikkat ettiği ve farkındalık oluşturduğu konusunu açıklamaya çalışan modern psikoloji döneminin en güncel teorileri arasındadır. Bu teoriye göre, beynin dikkat süreci bir çeşit "dikkat şeması" oluşturarak gerçekleşmektedir. Amaç bu şema ile dikkatin nerede olduğunu, neye odaklandığını ve neyi görmezden geldiğini belirlemektir (Frödin, 2017). Dikkat

şeması, beynin kendisini ve çevresindeki dünyayı anlaması için gerekli bir araç olarak görülmektedir. Bu şema, dikkatli davranmanın yanı sıra, dünyayı anlamak için gerekli olan diğer bilişsel süreçleri de yönlendirmektedir. Örneğin, şema, nesnelere yerini, şeklini ve boyutunu anlamak için gerekli olan görsel işleme sürecine yardımcı olmaktadır. Graziano'ya göre, dikkat şeması, beynin çevreye ilişkin bir modelini temsil eder. Bu model, beynin kendi işlevlerini ve çevrenin özelliklerini içermektedir. Dikkat şeması, bu modele dayanarak, beynin çevredeki değişiklikleri tespit etmesine yardımcı olur ve bu değişikliklere tepki verir (Wilterson, ve diğerleri, 2020). Dikkat şeması teorisi, birçok zihinsel hastalık ve bozukluğun anlaşılmasına da yardımcı olmak için modellenmiştir. Örneğin, şizofreni hastalarında dikkat şeması bozulduğunda, gerçek dünyayla bağlantı kurmakta zorlanırlar (Corcoran, Mercer, & Frith, 1995). Aynı şekilde, otizm spektrum bozukluğu olan kişilerde de dikkat şeması farklılıkları görülmektedir (Baron-Cohen, 1989). Bu teori ile beynin dikkat esnasında gösterdiği davranışının altında yatan temel mekanizmaları anlamak için yapılan çalışmalar henüz yetersizdir ve konuya dair araştırmalar devam etmektedir.

1.2.3 Aşağıdan Yukarıya ve Yukarıdan Aşağıya Dikkat (Top Down – Bottom Up Attention)

Dikkatin nasıl yönlendirildiğini açıklamanın iki temel yolu vardır. Görsel dikkatin, ortamda bulunan görsel özelliklere göre yönelmesi durumu aşağıdan yukarıya (bottom – up) işleme ile ilişkilendirilmektedir. Bir ikinci el araba satış yerinde gösterişli görsel özellikleri nedeniyle parlak kırmızı bir spor araba dikkatinizi çekmesi buna örnek olabilir. Buna karşılık, favori renginiz mavi ise ve dolayısıyla mavi bir araba istiyorsanız, dikkatinizi sadece mavi araçlar çekecektir. Bu durum, hedeflerimiz, motivasyonlarımız ve beklentilerimiz gibi daha üst bilişsel işlevler tarafından oluşan yukarıdan aşağı (top – down) işleme olarak adlandırılmaktadır (Haynes, 2016). Aşağıdan yukarıya (bottom – up) dikkat, bir uyarının belirginliği tarafından yönlendirilmektedir ve yönlendirilmesi, renk, hareket ve boyut gibi temel özelliklere bağlıdır (Wolfe & Horowitz, 2004). Bu süreç, nesne görme ile ilişkili olan ventral yolak ile (bir nesnenin tanınması için sorumlu bir yol) tanımlanmakta ve bilgiyi hiyerarşik bir şekilde işlemektedir (Desimone, 1989). Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya dikkat işleminin özellikleri arasında önemli farklılıklar vardır (Posner, Orienting of attention, 1980) (Jonides & Irwin, 1981). Aşağıdan yukarıya doğru

işlenen dikkat süreçleri, belirgin uyaranlar tarafından etkilenir ve görevle ilgisi olmayan etkileri çok kısa bir süre için kolaylaştırır ve ardından etki kısa bir süre inhibe edilir. Görev ile ilişkili veya güncel hedeflere duyarlı olan yukarıdan aşağıya dikkat etkileri ise tanım gereği davranışsal hedef ile ilgilidir. Buna ek olarak yukarıdan aşağıya gerçekleşen dikkat süreçleri dikkatte çok daha uzun süre boyunca kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olabilmektedir (Webb & Graziano, 2015). Nesne özelliklerinin işlenmesi, basit bir uzamsal filtreleme ile başlayan, daha sonra daha geniş kapsamlı nesne özelliklerine, örneğin temasa, şekle veya renge yanıt veren inferior temporal kortekste hücreleri harekete geçiren primer görsel kortekste başlar (Desimone, 1989). Ancak, nesne tanıma yolundaki sinir işlemesi sadece hiyerarşik bir şekilde gerçekleşmez. Bunun yerine, prefrontal ve parietal korteksten ventral akıma geri besleme projeksiyonları, yönlendirici etkilere neden olabilir (Cavada & Goldman-Rakic, 1989). Görsel uzamsal dikkat çoğunlukla yukarıdan aşağı işlenmektedir (Bressler, Tang, Sylvester, Shulman, & Corbetta, 2008). Çevredeki ipuçları ve/veya geçmiş deneyimlerden gelen beklentiler, dikkatin ilk nereye yönlendirileceğine göre önceliklendirmektedir. Bu noktada yukarıdan aşağıya süreç, korteksin görsel dikkat sisteminin dorsal akımı tarafından kontrol edilmektedir (Mishkin, Ungerleider, & Macko, 1983). Bu akım, arka pariyetal lobda yer alan superior pariyetal bölge ve lateral pariyetal bölge, intraparietal çukur ve frontal göz alanını içermektedir. Beyinde oluşan lezyonlara yönelik yapılan çalışmalarından elde edilen kanıtlar, bu süreçle ilgili bölgelerin genellikle sağ hemisferde lateralize olduğunu göstermektedir (De Renzi, Faglioni, & Scotti, 1970).

1.2.4 Dikkat Ağı Teorisi

Bilişsel sinirbilimin en büyük motivasyon kaynaklarından biri düşüncelerin, duyguların ve davranışların istemli/istemsiz kontrolünün kaynaklarını anlamaktır (Fan, ve diğerleri, 2009). Bu açıdan bakıldığında dikkat, bilince ve gözlemlenebilir davranışa erişim için diğer sinir ağların önceliğini etkileyen bir dizi sinir ağının faaliyeti olarak ifade edilmektedir (Raz & Buhle, 2006) (Fan, McCandliss, Sommer, Raz, & Posner, 2002). 1970'lerin başında dikkat ağları seçim, kapasite ve uyanıklık olarak adlandırılmaktaydı. Sonrasında, yapılan nörogörüntüleme verilerinin destekleyici sonuçlarıyla birlikte birkaç varyasyon geçirerek sırasıyla yürütme, yönlendirme ve uyarma ağları olarak tanımlanmaya başlamıştır (Fan, McCandliss,

Fossella, Flombaum, & Posner, 2005) (Corbetta, Kincade, Ollinger, McAvoy, & Shulman, 2000).

1.2.5 Dikkat Ağı Bileşenleri

1.2.5.1 Uyarılma (Alerting) Ağı

Uyarılma ağı (alerting), uyarı ve teyakkuz durumunun oluşması ve sürdürülmesini temsil eder. İki tür uyarılma ağı tanımlanmaktadır. 1) Fazik (Phasic) uyarılma, uyarı ipuçlarının neden olduğu spesifik olmayan aktivasyonlarla ilgilidir ve zamansal bilgi sağlayan bir uyarı ipucu koşulundan sonra verilen yanıtların, ipucu olmayan koşuldakilerle karşılaştırılmasıyla ölçülmektedir. Buna ek olarak dikkati yönlendirme ve seçici dikkat gibi süreçlerin temelini oluşturmaktadır. 2) Tonik (Tonic) uyarılma, dikkat sürecinde meydana gelen aktivasyonun süresini ve sürekliliğini ifade etmektedir (DeGutis & Van Vleet, 2010). Ölçümü ise katılımcıların seyrek uyarıları tespit etmek için uzun süre dikkatlerini sürdürmek zorunda oldukları uyanıklık görevleriyle sağlanmaktadır. Bu yönden sürdürülen dikkat (sustained attention) süreçlerinin anlaşılması için oldukça önemlidir. Yürütücü kontrol ve çalışma belleği gibi bilişsel işlemler için de bilişsel bir ton görevi görmektedir. Uyarılma ağı süreçleri beynin sağ frontal, parietal ve locus coeruleus bölgelerinde aktive olmaktadır ve norepineprin sistem tarafından ektilenir (Marrocco & Davidson, 1998).

1.2.5.2 Yönlendirme (Orienting) Ağı

Yönlendirme ağı (orienting) dikkatin duyusal sinyal kaynağına yönlendirilmesini içerir. Açık yönelim (overt orienting) göz ve kafa hareketleri gibi sensör – motor etkileşimli işlemleri içermektedir. Gizli yönelim (covert orienting) çevresel uyarıların içsel bir şekilde işlenmesini içerir. Her iki yönlendirme ağı da nöral aktivasyonlar frontoparietal bölgede gerçekleşmektedir. Yönlendirme sürecinin işleyişinde kolinerjik sistem (parasempatik sinir sistemi) büyük bir öneme sahiptir (Fan, ve diğerleri, 2009).

1.2.5.3 Yürütücü Kontrol (Executive Control) Ağı

Yürütücü kontrol ağı (executive control), problem çözme, karar verme, özdenetim ve sorun çözümü gibi birçok fonksiyonu kapsamaktadır. Dikkat

ağlarında en son gözlemlenen yürütme kontrol ağı, gündelik yaşantımızda; planlama, karar verme, farklılıkları belirleme, zor veya tehlikeli koşulları fark etme gibi durumlarda oldukça gereklidir (Fan, McCandliss, Fossella, Flombaum, & Posner, 2005). Bu dikkat ağında, nöronlar anterior cingulate gyrus ve dorsolateral prefrontal cortex alanlarında aktive olmaktadır (Posner & Petersen, 1990).

1.2.6 Dikkat Yanlılığı

Dikkat yanlılığı, dikkatimizin belirli türdeki uyarıcılara diğerlerine göre daha fazla yönlendiği eğilimini ifade etmektedir. Bu yanlılık, geçmiş deneyimler, duygular ve bilişsel süreçler gibi birçok faktörden etkilenebilmektedir. Dikkat yanlılığı, algımız ve davranışlarımız üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olabilir ve kaygı / depresyon gibi çeşitli psikolojik rahatsızlıkların gelişimi ve sürdürülmesinde rol oynayabilir. Dikkat yanlılığını ve altta yatan mekanizmalarını anlamak, bilişsel psikoloji ve klinik psikolojide önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu konuya ilişkin yapılan araştırmalara bakıldığında dikkat yanlılığının çeşitli psikolojik bozukluklara yol açtığı ve bu rahatsızlıkların gelişiminde önemli düzeyde rol oynadığı görülmektedir. Sosyal anksiyete bozukluğu olan kişilerin, diğer insanların yüzlerine daha fazla odaklanma eğiliminde olmaları buna bir örnek olabilir (Mogg & Bradley, 1998). Bununla birlikte, dikkat yanlılığı belirli bir durumda ne zaman ve neden oluştuğunu hala daha çalışılmakta olan bir araştırma konusudur. Bu araştırmaların sonuçları, daha etkili tedavi ve müdahale yöntemleri geliştirmek için kullanılabileceği öngörülmektedir.

1.2.6.1 Dikkat Yanlılığının Nörofizyolojik Değerlendirilmesi

Sinir sistemi, çevresel uyaranlar tarafından sürekli değişen ve yönlendirilen evrimsel doğal seçilimin bir ürünü olarak görülmektedir. Bu nedenle insanlar, tehditleri ve fırsatları nasıl öngördükleri, algıladıkları, hatırladıkları ve üzerine harekete geçtikleri konularında mükemmel bir şekilde işleyen mekanizmalar geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu duyuşsal ve bilişsel sistemlerin sınırlı kapasitesi olmasına rağmen, geniş bir uyaran yelpazesine maruz kaldığında bile bu durumla başa çıkabilecek şekilde evrimleşmiştir (Posner, 1980). Çeşitli uyaranlar arasından seçici olarak bir uyarıyı, konumu veya özelliği seçmeye ilişkin nörofizyolojik mekanizmalar, geleneksel olarak sınırlı kapasite için rekabet süreçleriyle açıklanmıştır

(Desimone & Duncan, 1995). Bölücü normalizasyon (Divisive normalization), bir uyarı veya özelliği dikkate alma fikrinin, o uyarı veya özelliğe karşılık gelen nöronlarda kazanım artışını içerdiği ve ardından görüş alanındaki tüm baskılayıcı etkilerin toplamı tarafından normalleştirildiği fikri, yaygın olarak kullanılan bir nörobilişimsel (neurocomputational) prensiptir (Reynolds & Heeger, 2009). Bu etkiler, dikkate alınmayan uyarıların ne denli uyarıya sahip olduğunu da içermektedir. Bu açıdan bakıldığında, parlak, yüksek kontrastlı veya tehditkar olan uyarıların nöronlarda daha güçlü bir rekabet sürecine neden olduğu söylenebilir. Buna istinaden bölücü normalizasyonun, önyargılı rekabet (biased competition) modeli ve/veya özellik-benzerliği kazancı (the feature-similarity gain) modeli gibi popüler nörofizyolojik dikkat modellerinin önemli özelliklerini yakalayan yararlı bir prensip geliştirdiği görülmektedir. Bölücü normalizasyon, dikkat yanlılığı çalışmalarına uygulandığında tehdit içeren uyarıların tehdit içermeyen uyarı üzerinde güçlü rekabetçi etkileri olduğu öngörülmektedir. Yani, dikkat yanlılığına sahip bireylerde, tehdit içerikli uyarılara karşı baskılayıcı/rekabetçi etkinin artacağı öngörülmektedir (Bradley, Keil, & Lang, 2012).

1.2.6.2 Dikkat Yanlılığı Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Han ve arkadaşları (2019) tarafından, insanların sosyal medyada maruz kaldıkları çevrimiçi negatif haberlerin sosyal güveni ve yardım etme davranışını ne denli etkilediğini inceleyen iki aşamalı bir çalışma yapılmıştır. İlk deneyin sonucunda gerçekleştirilen göz hareketleri görevi esnasındaki negatif haberlere yönelik dikkat yanlılığı göstermeye daha eğilimli olduğunu ve bu haberlerden daha fazla etkilendiklerini görmüşlerdir. İkinci deneyde ise bir grup katılımcıya olumlu haberler, diğer gruba da olumsuz haberler gösterilmiş. Olumsuz haberlerin gösterildiği grubun daha az yardım etme davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir. Deneyin üçüncü aşamasında, nötr içerikli haberlerin başlıkları negatife dönüştürülüp, biri nötr diğeri negatif bir şekilde katılımcılara sunulmuştur. Üçüncü aşamanın sonucunda da katılımcıların negatif başlıkları okuduktan sonra olumsuz bilişsel yanlılık, düşük yardım etme davranışı ve düşük sosyal güven gösterdikleri görülmüştür (Han, Sun, Gao, Zhou, & Jou, 2019). Macdonald ve Tatler (2017) doğal ortamda karşılıklı iletişim esnasındaki göz hareketlerini ve sosyal algının etkilerini inceledikleri bir çalışma yürütmüşlerdir. Katılımcılara giyilebilir göz takip cihazı takılarak sosyal roller atanmış

ve bir kısmına şef, bir kısmına garson rolü verilmiştir. Uygulanan test sonucunda verilen objeye bakışın ortalama süresi rollerin atandığı durumda, atanmayan duruma göre daha kısa sürdüğü görülmüştür. Edinilen veriler, sosyal bağlamların bakış davranışlarını etkilediği şeklinde yorumlanmıştır (Macdonald & Tatler, 2018). Hessels ve arkadaşları (2019) çift taraflı göz takip yöntemi ile yüz yüze iletişim esnasında kişinin bakışının karşısındakinin yüz hatlarına ve karşısındakinin bakış davranışlarına göre gösterdiği değişimleri incelemişlerdir. Çalışma iki aşamadan oluşmuştur. İlk aşama sonucunda iletişim esnasında katılımcıların göz hareketlerinin konuşma ve dinleme esnasında etkilendikleri gözlemlenmiştir. İkinci aşamanın sonucunda karşılıklı konuşma olmaksızın göz hareketlerinde uyarana bağlı bir değişme oluşmadığı ve sosyal bağlamların daha etkili olduğunu gözlemişlerdir (Hessels R. , Holleman, Kingstone, Hooge, & Kemner, 2019). Vazquez ve ark.(2018) klinik olarak depresyonu olan kişilerin bilişsel davranışsal terapi ve pozitif psikoloji uygulaması öncesinde ve sonrasında dikkat performansını ölçen bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda dikkat performansı ve yanlılığında (biases) uygulanan terapiler sonrasında, öncesine göre pozitif sonuçlar edinildiği görülmüştür (Vazquez, ve diğerleri, 2018). Yang ve ark. (2021) sınıflandırma yöntemi ile göz hareketi davranışlarını analiz ederek depresyonu tespit edecek bir çalışma yürütmüşlerdir. Verileri, katılımcıların üç farklı duygu uyaranına (mutlu, üzgün, nötr) serbestçe bakmalarını isteyerek toplamışlardır. Edinilen verileri sınıflandırma yöntemi kullanarak, Destek Vektör Makinesi (SVM) ile %77 oranında başarılı bir tahmin algoritması oluşturmuşlardır (Yang, Li, Shen, Zeng, & Li, 2021). Shafran ve arkadaşları (2007) yeme bozuklukları ve dikkat yanlılığı arasında ilişkiyi açıklamak için kapsamlı bir çalışma yaptılar. Çalışmanın ilk aşamasına klinik olarak yeme bozukluğu tanısı konmuş (23 Kadın), kaygı seviyeleri yüksek (19 Kadın) ve kontrol grubu olarak; yüksek, orta ve düşük şekil kaygısı olan (74 Kadın) kişiler çalışmaya dahil edildi. İkinci aşamasına ise yeme bozukluğu tanısı olan (82 Kadın) ve sağlıklı (44 Kadın) bireyler dahil edildi. Çalışmanın iki aşamasında da gruplandırılarak resimleştirilmiş (yemek, şekil ve ağırlık ile ilişkili) nokta-sonda (dot-probe) görevi uygulandı. İlk çalışmanın sonucunda yeme bozukluğu olan kadın katılımcılarda olumsuz yeme ve nötr kilo içerikli görsellerde ilişkili dikkat yanlılığı bulunmuştur. İkinci aşamanın sonucunda da ilk aşamadaki bulguları destekleyen sonuçlar ve bunlara ek olarak negatif ve nötr şekil görsellerine dair de dikkat yanlılığı tespit edilmiştir (Shafran, Lee, Cooper, Palmer , & Fairburn, 2007). Popien ve arkadaşları (2015)

yaptıkları çalışmada yeme bozukluğu olan ve olmayan bireylerin yemek ile ilişkili uyarılara verdikleri tepkiyi araştırdılar. Katılımcılara yüksek ve düşük kalori içerikli görseller sundular. Yaklaşık 8 dakika süren deney boyunca iki grubunda göz metrikleri göz takip cihazı ile ölçümlendi. Çalışmanın sonunda tıkanırçasına yeme (binge eating) özelliğine sahip katılımcıların kontrol grubuna nazaran yüksek ve düşük kalori farketmeksizin, yemek içerikli görsellere daha hızlı tepki verdikleri görüldü (Popien, Frayn, von Ranson, & Sears, 2015). Parvaz ve arkadaşları (2021) bağımlılar üzerinde dikkat yanlılığı süreçlerine ilişkin bilişsel yeniden değerlendirme (Cognitive Reappraisal) yöntemi ile yanlılık üzerine değişim sağlamaya yönelik bir çalışma yaptılar. Deneye kokain kullanan ve kullanıcı olmayan bireyler olarak iki grup dahil edildi. Uygulanan deneyde maddeleri (drug) içeren uyarılara karşı gösterilen spontan dikkat yanlılığına odaklanıldı. Deney, sunulan uyarılara katılımcıların bakış süreleri (gaze duration) önemle takip edilerek ve beklendik çelişkili durumları (expected confounds) minimize ederek uygulandı. Çalışmanın sonucunda, deney esnasında uygulanan bilişsel yeniden değerlendirme çalışmasının madde ilişkili uyarılara karşı gösterilen dikkat yanlılığında sistematik bir şekilde azalma sağladığı görüldü (Parvaz, Zilverstand, Moeller, Alia-Klein, & Goldstein, 2021).

1.2.6.3 Dikkat Yanlılığını Ölçmek İçin Kullanılan Deneysel Testler

Dikkat yanlılığı oluşum ve modifikasyon süreçlerini daha iyi anlayabilmek için geleneksel nöropsikolojik yöntemler eşliğinde çeşitli testler geliştirilmiştir. Bunların başlıcaları; Nokta-Yeri Belirleme (Dot-Probe) Testi (MacLeod, Mathews, & Tata, 1986), Görsel Arama (Visual Search) Testi (Treisman A. , 1977), Modifiye Edilmiş Stroop (Modified Stroop) Testi (Stroop, 1935) ve Uzamsal İpucu (Spatial Cueing) Testi (Posner, 1980), Attentional Blink (Raymond, Shapiro, & Arnell, 1992) testidir. Nokta-Yeri Belirleme (Dot-Probe) testinde görsellerin biri negatif diğeri pozitif ya da negatif olmak üzere ekrana eşzamanlı iki görsel verilir (yaklaşık 500ms). İki görsel verildikten sonra görsellerden birinin olduğu tarafa doğru bir sinyal (yıldız işareti vb.) verilir. Sağ ve sol ok tuşları ile katılımcıdan sinyalin geldiği yönün belirtilmesi istenir. Negatif uyarının arkasındaki sinyalin belirtilme süresi ve pozitif/nötr uyarandan sonra gösterilen sinyalin belirtilme süreleri kıyaslanarak dikkat yanlılığı ile ilgili çıkarımda bulunmaktadır. Görev esnasında negatif uyarılardan gelen sinyalin cevaplanma süresinin pozitif/nötr uyarana nazaran daha kısa sürede olması beklenmektedir.

Modifiye Edilmiş Stroop (Modified Stroop) Testinde farklı türde kelimeler (tehdit ve nötr) gösterilir. Katılımcılardan kelimenin anlamını göz ardı ederek gördükleri rengi bildirmeleri istenmektedir. Tehdit içerikli kelimelerle nötr kelimelere verilen yanıtların süreleri kıyaslanarak gösterilen dikkat yanlılıkları tespit edilir. Görsel Arama (Visual Search) Testi, Treisman (1977) tarafından geliştirilmiştir. Çalışmaya dahil edilenler, çeşitli dağınık uyaranlardan oluşan bir matrisin içine yerleştirilen hedef uyararı olabildiğince kısa sürede tespit etmeleri istenir. Uzamsal İpucu (Spatial Cueing) Testi Posner (1980) tarafından geliştirilmiştir. Katılımcılardan ekranın ortasında konumlandırılan sabitleyiciye bakmaları istenir. Noktanın sağına ve soluna seçkisiz şekilde biri negatif diğeri pozitif/nötr uyarın gösterilir ve sonrasında gösterilen dikkat değişimleri (attentional shift) dikkate alınarak dikkat yanlılığı ölçümlenmektedir. Uzamsal İpucu testi, katılımcılara daha önce verilen işaretle aynı konumda olan bir hedef sunmanın tepki süresini ve verilen doğru yanıtların miktarını etkileyip etkilemediğini değerlendirmektedir. Görev; uyumlu, nötr ve uyumsuz olarak üç alt boyuta sahiptir. Uyumlu denemeler, hedefin kendilerine sunulan işaretle aynı konumda görüntülediği denemelerdir. Nötr denemeler, hedeften sonra herhangi bir işaretin olmadığı denemelerdir. Uyumsuz denemeler ise hedefin kendilerine sunulan işaretin ters yönünde konumlandığı denemelerdir. Sonuçlarda beklenen, uyumlu denemelerde ortalama reaksiyon zamanının daha hızlı, uyumsuz denemelerde ise daha yavaş reaksiyon hızı beklenmektedir. Attentional Blink testinde, katılımcılara çeldirici ve hızlı bir görsel sunum akışı gösterilir. İki hedef uyarın (örn. iki farklı harf) bu uyarın akışının içine yerleştirilmiştir. Katılımcılara görsel sunumun hemen ardından hedef uyarınları görüp görmedikleri sorulur. Bu görevin duygusal versiyonunda, iki hedef uyarından birinin tehdit seviyesi değiştirilir (örn. Bir uyarın tehdit içerikli iken diğersinin nötr olması). Dikkat üzerine yapılan çalışmalarda uygulanan bilişsel testlerin geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla fizyolojik ölçümlerden de yararlanılmaktadır. Görsel dikkat üzerinde yapılan çalışmalarda en yaygın kullan yöntem olarak göz takip (eye-tracker) yöntemi, bir diğeri ise EEG ile yapılan OİP (ERP –Event Related Potential) yöntemidir (Pfabigan & Tran, 2015). Göz takip cihazı ile uygulanan yöntemde katılımcıların uyarınlara karşı gösterdikleri tepkilerin reaksiyon süreleri, sakkad süreleri, fiksasyon süreleri gibi çeşitli metriklerle incelenmektedir (Valuch, Pflüger, Wallner, Laeng, & Ansorge, 2015). OİP çalışmalarında ise birçok OİP bileşeni arasında en popüler olan N2PC bileşeni dikkat

yanlılığı üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılmaktadır (Kiss, Velzen, & Eimer, 2008).

1.2.6.4 Dikkat Yanlılığı Ölçümlerinde Kullanılan Fizyolojik Ölçüm Teknolojileri

Günümüzde bireylerin uyarılara çeşitli uyarılara yönelimlerini ölçmek amaçlı geliştirilen birçok psiko-fizyolojik ölçüm cihazları mevcuttur. Dikkat yanlılığı günümüzde kaygı, depresyon, bağımlılık gibi konuların açıklığa kavuşturulması amacıyla sıklıkla çalışılmakta olan bir konudur. Göz takip cihazı, EEG (Electroencephalography) cihazı, fMRI(Functional Magnetic Resonance Imaging), EMG (Electromyography), SCR (Skin Conductance Response) gibi ölçümler bu konunun davranışsal incelenmesi için yoğunlukla kullanılmaktadır.

1.2.6.4.1 Göz Takip Cihazı

Göz takip cihazı, dikkat, algı ve biliş esnasında göz hareketi davranışlarını ve bakış süreçlerini değerlendirmek amaçlı kullanılmaktadır. Bu cihazla birlikte dikkat yanlılığı ölçümleri esnasında bireyin gösterdiği fiksasyonları, sakkadları, bakış sürelerini, ilgi noktalarını (AOI), göz bebeklerindeki büyüme/küçülme gibi birçok görsel dikkat sürecini içeren fizyolojik olguyu inceleme şansı elde etmekteyiz. Göz takip ile yapılan çalışmalarda kalibrasyonun doğruluğu, örneklem sıklığı (sampling rate) ve kullanılan veri analizi tekniklerinin bulguların geçerliliği açısından büyük bir rol oynamaktadır (Holmqvist, Nyström, & Mulvey, 2012). Bu nedenle göz takip cihazı ile yapılan çalışmaların uygun deneysel ortamda gerçekleşmesi önem arz etmektedir.

1.2.6.4.2 EEG Cihazı

EEG cihazı, beyindeki elektriksel aktiviteyi ölçmek amaçlı kullanılan bir beyin görüntüleme tekniğidir. Bilişsel ve mental süreçler esnasında meydana gelen beyin fonksiyonlarındaki olguların anlaşılması için önemli bir role sahiptir. EEG cihazı, belirli uyarılara yönelim esnasında oluşan nöral mekaniğin belirlenmesi veya anlaşılması hususunda kullanılan en güvenilir yöntemlerden biridir. Özellikle de spesifik uyarılara karşı oluşan elektriksel aktivasyonun belirlendiği OİP yöntemi görsel dikkat çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yöntem sayesinde duygusal

uyaranlara karşı verilen içsel yanıtların kaçınıcı milisaniyede gerçekleştiği ve oluşan pozitif/negatif aksiyon potansiyelleri gözlemlenebilmektedir (Eimer, 2000).

1.2.6.4.3 fMRI Cihazı

Beyin fonksiyonlarında oluşan durumların ve bağlantıların anlaşılması için yapılan çalışmalarda nöro-görüntüleme amaçlı en çok başvurulan yöntemlerden biri de fMRI cihazlarıdır. Çeşitli bilişsel görevler, duygular ve hastalıklar esnasında oluşan nöral aktivitelerin incelenmesinde geçerli içgörüler sunmaktadır. Özellikle görsel dikkat içerikli çalışmalarda BOLD (Blood Oxygen Level Dependent) seviyesindeki değişimler nöral aktivasyonda oluşan farklılıkların belirlenmesi konusunda en çok incelenen bulgular arasında yer almaktadır (Logothetis, Pauls, Augath, Trinath, & Oeltermann, 2001). Aynı zamanda fMRI cihazları yüksek uzamsal çözünürlük (high spatial resolution) yöntemi sayesinde nöral değişimlerin olduğu bölgeleri detaylı bir şekilde lokalize edebilmektedir (Fedorenko, Hsieh, Nieto-Castañón, Whitfield-Gabrieli, & Kanwisher, 2010).

1.2.6.4.4 Deri İletkenliği Yanıtı

Deri iletkenliği yanıtı (SCR) bir diğer ismi ile elektrodermal aktivite (EDA) veya galvanik deri yanıtı (GSR), duygusal veya fizyolojik uyarımalara karşı deride oluşan değişimlerin gözlemlenebilmesi için geliştirilmiştir. Otonom sinir sistemi ve duygusal tepkilerin anlaşılması açısından kullanımı yaygın bir yöntemdir. Özellikle stres ve kaygı durumlarının anlık tespit edilmesi açısından kullanılabilir. Kaygı içerikli uyaranlar esnasındaki fizyolojik yanıtların (örn. ter bezi aktiviteleri, sempatik sinir sistemi tarafından deride oluşan elektriksel değişimler) ölçülmesi amacıyla kullanılır (Blechert, Michael, Grossman, Lajtman, & Wilhelm, 2007). Örneğin Sigmon ve arkadaşları (2006), iki depresyon grubuyla (dönemsel olan ve dönemsel olmayan depresyon ve kontrol grubu) yaptıkları bir çalışmada modifiye edilmiş Stroop görevini kullanarak, kış ve yaz aylarına yönelik katılımcıların deri iletkenliği seviyelerinde oluşan değişimleri kaydetmişlerdir. Çalışmanın sonucunda dönemsel depresyon grubunun kış içerikli uyaranlara diğer gruplara göre daha yüksek genlik içeren deri iletkenliği yanıtları verdiklerini bulmuşlardır (Sigmon, ve diğerleri, 2007).

1.2.6.5 Dikkat Yanlılığında Kişilik Faktörü

Dikkat yanlılıkları, yüksek kaygı seviyesinin belirlenmesi için temel bir hassasiyet faktörü olarak kavramsallaştırılmaktadır. Ancak, kaygı seviyesi yüksek olan bireylerin dikkat yanlılığı sergileme derecesine ilişkin bulgular günümüzde hala daha tartışmalıdır. Yüksek kaygı seviyesi ile ilişkili olarak tehdit odaklı sürekli dikkat (engagement) ve tehditle ilgili dikkat kaçınması (disengagement) gibi tutarsız dikkat yanlılığı modelleri gözlemlenmiştir. Dikkat kontrolündeki bireysel farklılıklar (yani, aşağıdan yukarıya, uyarıların önlenemeyen yanıtını düzenleyen yüksek düzeyli yürütücü dikkat kontrolü), bu çelişkili bulguların açıklanmasına yardımcı olabilir. Özellikle, kaygı seviyesi yüksek olan ve nispeten daha kötü dikkat kontrolüne sahip olanların tehdide yönelik dikkatlerini sürdürme olasılığının daha yüksek olduğunu, daha iyi dikkat kontrolüne sahip olanların ise tehdit ile ilgili dikkat kaçınması sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu görülmektedir (Bardeen, 2020). Örneğin, Derryberry ve Reed (2002), dikkati incelemek için bir lisans öğrencisi örneklemiyle (N = 114) tehdit işaretleri (yani, bir denemenin muhtemelen başarısızlıkla sonuçlanacağını gösteren semboller) kullanarak uzamsal ipucu testini uyguladılar. Sürekli kaygısı ve dikkat kontrolü yüksek katılımcıların, sürekli kaygısı yüksek ve dikkat kontrolü düşük katılımcılara kıyasla tehdit işaretlerinden önemli ölçüde daha hızlı kopma gösterdiklerini bulmuşlardır (Derryberry & Reed, 2002).

1.3 Depresyon

1.3.1 Depresyonun Tanımı

Depresyon, toplumu oluşturan her bir birey üzerinde etkisi görülebilen psikiyatrik bir rahatsızlık durumudur. Depresyon, tedavi edilmediği ve önlem alınmadığı durumlarda ciddi zararlara yol açabilmektedir. Depresyonun önlem alınmadığı noktalarda sonucu ölüm olabilmektedir. Depresyona karşı önlem almak, doğru tanı ve tedaviler bireyin yaşam kalitesini olumlu yönde arttırmaktadır. Depresyon, çökkün ruh hali, üzüntülü hissetme, halsizlik, uyku sorunları ve hayattan zevk alamama gibi olumsuz duyguları içeren duygusal bir yaşantı olarak ifade edilmektedir. Depresyon kelimesi Latince “depressus” kelimesinden gelmektedir. Bu kelime alçakta olmak ve bastırmak anlamında kullanılmaktadır. Fakat bireylerin deneyimledikleri her olumsuz duyguyu depresyon olarak nitelendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Bu türdeki duygular bir insanın yaşam akışında deneyimleyebildiği olağan duygular olabilmektedir. Depresyonu bu durumdan ayıran temel özelliklerden

biri ise bu türdeki negatif duyguların sürekliliği ve kişinin günlük yaşam akışındaki kalitenin büyük ölçüde düşmesidir. Depresyonun bir insanda görülme olasılığı %1,5 ile %19 arasındadır. Genel olarak tedavi masrafları, işlevsel bozukluklar ve intihar eylemleri gibi durumlardan kaynaklı depresyonun tedavi süreci oldukça masraflı olabilmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse; Depresyon, bireyin önceden zevk alabildiği eylemlerden eskisi gibi zevk alamaması, bu eylemlere karşı odağını ve ilgisini yitirmesi, güçsüzlük, halsizlik, keder, intihar düşünceleri, şiddetli uyku problemleri, kişinin iştahında azalma gibi çeşitli negatif düşünceleri içeren, fiziksel aktivelerde azalma gibi belirtilerin gözlemlendiği bir bozukluktur (Çelik & Hocaoğlu, 2016).

1.3.2 Depresyonun Nedenleri

Depresyonun etiolojisinde rol alan bazı etkenler mevcuttur. Bunlar; genetik, biyo-psiko- sosyal, kültürel, çevresel ve bireysel olarak sınıflandırılmaktadır. Mevzu bahsi geçen bu etkenler birbirleri arasında ilişki içerisindedir (Çelik & Hocaoğlu, 2016).

- Genetik Faktörler

Ergenlik dönemlerinde meydana gelen depresyon bozukluğunun genetik nedenselliklerinin anlaşılması amacıyla evlat edinilen aileler gibi çeşitli aile türleri ve ikiz bireylerle yapılan çalışmalarda konuya dair önemli sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin ikizler üzerine yapılan çalışmalarda, depresif özelliklerin monozigot ikizlerin dizigotik ikizlere göre daha çok konkordansa sahip olduğu görülmüştür. Depresyon bozukluğuna sahip olan ailelerin çocuklarında depresyon görülme sıklığı depresyon bozukluğu olmayan ailelere göre 3-4 kat daha fazla olduğu saptanmıştır (Öztürk, 2022).

- Bireysel Faktörler

Çocuk ve ergen bireylerde genetik etkenlerin depresif bozuklukların oluşumuna yol açtığına dair kanıtların bulunması ile mizacın da depresyon üzerindeki etkilerine dair görüşler gelişmeye başlamıştır. Reid ve arkadaşları beyin görüntüleme yöntemleri ile yaptıkları araştırmalardan sonra bir takım insanların depresyon bozukluğuna karşı daha az frontal lob hareketi ve yaşanan olumsuz olaylara karşı daha

fazla tepki verme ile sonuçlanan biyolojik bir yatkınlığın olabileceğini saptamışlardır. Frontal Lob'da olan bu azalmanın mizaç ve baş etme becerilerinde olan bireysel değişiklikler ile ilgili olabileceği ileri sürülmüştür. Kişinin yaşadığı olumsuz duygulanım ile bununla birlikte meydana gelen negatif duygular, depresyon bozukluğuna yol açmaktadır. Yapılan başka bir araştırma “Dikkat” kavramı üzerine yapılmıştır. Yineleyici karın ağrısına sahip olan bireylerde yapılan araştırmalarda, dikkat üzerinde kontrolü az olan bireylerin depresyon ve anksiyete düzeyleri, dikkat üzerinde kontrolü yüksek bireyler ile karşılaştırıldığında dikkat kontrolü düşük olan bireylerin daha yüksek depresyon ve anksiyete düzeylerine sahip oldukları görülmüştür. Buradan çıkan sonuç ise dikkat üzerinde iyi derecede kontrol sahibi olan bireylerin dikkatini başka bir şey üzerinde yoğunlaştırabilmesi ve karşılaştığı olayları daha pozitif yönde yorumlayabilmesi öngörülmektedir. Kısacası dikkat kişinin bilişsel başa çıkma becerilerini arttıran bir unsurdur (Öztürk, 2022).

- Olumsuz Yaşam Olayları ile Depresyon İlişkisi

Depresyon tanısı almış ergen bireyler üzerinde yapılan araştırmalarda bu kişilerin depresyon tanısı almadan önce 1 aylık zaman diliminde olumsuz yaşam koşulları ile iç içe olduğu görülmektedir. Ergen bireylerde yaşanan yaşam süreçleri ve depresyon ilişkisini inceleyen meta analiz araştırmasında olumsuz yaşam durumları ile depresyon arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz yaşam süreçleri ile karşılaşan bireylerin bu yaşam süreçlerini yaşamayan bireylere göre 2,5 kat daha fazla depresyon bozukluğu yaşadığı görülmüştür. Birden çok olumsuz hayat süreci ile karşılaşan bireylerin tek bir tane olumsuz yaşam süreci yaşayan bireylere göre daha fazla depresyon riski taşıdığı görülmüştür. Oluşan bu olumsuz yaşam olaylarının türü, depresyon riskinde önemli bir role sahiptir. Çocuk ve ergen bireylerde sık görülen ve depresyona yol açan faktörler; aile içi çatışmalar, yaşanan ani kayıplar, akademik sıkıntılar, zorbalık, kötü yetiştirme gibi olumsuz yaşantılardır. (Öztürk, 2022).

1.3.3 Depresyonun Tanı Kriterleri

Depresyon tanısının konulabilmesi için öncelikle ilgili bireyin depresif duygu durum, apati, anhedoni belirtilerinden birinin bulunmasıyla beraber tanı ölçütlerinde yer alan belirtilerin dört ya da daha fazlasına sahip olması gerekmektedir. Bu

belirtilerin en az 2 hafta boyunca süreklilik gösteriyor olması gerekmektedir. Bu tip bireyler yüksek oranda depresif duygu halinde bulunmaktadır. Hastalarda, ümitsizlik, çaresizlik değersizlik, keder gibi olumsuz duygular görülmektedir. Hastaların ruh halleri gün içerisinde değişkenlik gösterebilmektedir. Daha önceden zevk alarak yaptıkları şeylere karşı ilgisiz ve isteksizdirler. Konuşmaları son derece yavaştır, cevap vermede zorlanırlar, bekleme süreleri fazladır. Kararlar vermekte güçlük yaşarlar. Kendileri ve çevreleri hakkında olumsuz duygulara sahiptirler, benlik saygıları azdır, umutsuz ve geleceğe karşı karamsardırlar. Odaklanmakta güçlük yaşarlar, unutkanlık yaşamaya başlarlar. Genelde algı bozukluğu görülmez fakat ağır psikotik özellikli depresyonda işitsel ve görsel varsanılar nadir de olsa görülebilir. Kişi enerji kaybı yaşar, gündelik işlerini yapamaz hale gelebilir. Depresyon hastası bireyler, yemek yemekten artık keyif almadıklarını, lezzet duymadıklarını belirtirler. Dolayısıyla iştahsızlıkla beraber kilo kaybı görülür. Fakat bazı atipik hastalarda kilo artışı da görülebilir. Cinsel istek kaybı, kadınlarda adet düzensizliği gibi semptomlar da görülür (Mete, 2008).

1.3.4 Depresyonu Açıklayan Kuramlar

1.3.4.1 Bilişsel Kuram

Depresyonun bilişsel kuramında dört temel unsur olduğu ve bu unsurların depresyonu açıklamada büyük önem taşıdıkları ileri sürülmektedir. Bu unsurlar; a) bilişsel üçlü, b) otomatik düşünceler, c) bilişsel çarpıtmalar, d) işlevsel olmayan şemalardır.

1.3.4.2 Bilişsel Üçlü

Bilişsel Üçlü: Bireyin kendini, dünyayı ve geleceği olumsuz olarak algılamasıdır. Bireyin kendini değersiz, yetersiz, ahlaki (moral) ya da fiziksel olarak eksik algılamalarını içermektedir. Birey geçmişte olan olumsuz olaylardan kendini sorumlu tutmakta ve başkaları tarafından beğenilmediğini düşünmektedir. Bireye göre bütün ilişkileri ve yaşantıları olumsuzdur. Gelecek hep umutsuz olarak algılanmaktadır.

1.3.4.3 Otomatik Düşünceler

Otomatik Düşünceler: Kurama göre, yukarıda sözü edilen olumsuz düşünceler otomatik olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu düşünceler kişi tarafından planlanmazlar, yargılanmazlar ve oluşumları çok çabuktur. Otomatik düşünceler çok kısadır ve kişi düşünceden çok yaşadığı duyguya yoğunlaşır. Depresyondaki birey bu düşüncelerin doğru olduğuna inanmaktadır. Olumsuz otomatik düşünceler bireyde yalnızca düşünce şeklinde değil imge olarak da bulunabilirler. Depresyonun tedavisinde en önemli kavramdır ve tedavide ilk olarak otomatik düşüncelerle çalışılmaktadır.

1.3.4.4 Bilişsel Çarpıtmalar

Bilişsel Çarpıtmaları Depresyondaki bireyin kendini, dünyayı ve geleceği olumsuz algılaması sonrasında bilgi işleme sürecinde gerçekleşen bazı hatalardan kaynaklanmaktadır. Bir başka anlatımla, bilgi işleme sürecinde bir hata olduğunda algılama sürecinde de bazı hatalar olmakta ve böylece kişi herhangi bir olayı çarpık bir biçimde değerlendirme eğilimine girmektedir. Bu durum depresyondaki bireylerde kendini, dünyayı ve geleceği olumsuz algılama olarak göstermektedir.

1.3.4.5 İşlevsel Olmayan Şemalar

İşlevsel Olmayan Şemalar: Ara inançların oluşumu genellikle çocuklukta başlamakta ve yaşam boyu gelişmektedir. Bu tür inançlar oldukça kalıcı ve değişime dirençlidirler. Beck ve arkadaşlarına göre işlevsel olmayan şemalar üç grupta toplanabilir: başarı, kabul edilme ve kontrol. Başarı grubunda olan bireyler kendilerine çok yüksek standartlar koymaktadırlar. Kabul edilme grubunda olan bireyler sürekli bir sevilme ihtiyacı içindedirler. Kontrol grubunda olanlar ise sürekli olarak çevresini kontrol etme ve güçlü olma eğilimindedirler. Bu şemalar herhangi bir durumda etkinleşebilmektedir. Ayrıca, işlevsel olmayan şemalar bilişsel çarpıtmalarla desteklenebilmektedir (Doğan, 2001).

1.3.5 Psikodinamik Kuram

Psikanalitik kurama göre depresyonun açıklanması ilk olarak Freud'un (1917) 'Yas ve Melankoli' adlı eseriyle sunulmuştur. Freud kitabında yas ve melankoliyi karşılaştırırken, yastan farklı olarak melankolide gerçek bir sevgi nesnesinin kaybolması durumunun olmayabileceği üzerinde durmuştur. Bibring ego kavramı içerisinde depresyonu açıklamıştır. Bibring'e göre kişinin güçlü ve özsever

niteliklerine uyumlu olarak değerli olmak için bazı beklentileri bulunmaktadır. Depresyon bu beklentilerin kesintiye uğraması sonucunda meydana gelmektedir. Depresyonu açıklayan diğer bir analitik kuramcı Fenichel ise özsaygı kavramı üzerinde durmuş ve depresyonun ortaya çıkmasında özsaygı yitimi ve özsever emellerin zedelenmesinden kaynaklanabileceği fikrine dikkat çekmiştir (Kızilkaya, 2018).

1.4 Anksiyete

1.4.1 Anksiyetenin Tanımı

Anksiyete, kişinin kendini fiziksel ya da fizyolojik bir tehdit altında hissettiğinde gösterdiği, çevresel uyaranlara karşı verilen doğal bir reaksiyondur (Uyar & Korhan, 2011). Anksiyete çok hoş olmayan özellikleriyle diğer patolojilerden ayrılan bir duygulanım tarzıdır. Kaygı veya bunaltı şeklinde de ifade edilir. Bedensel ifadesi kalpte çarpıntı, nefes alırken güçlük çekme, çok sık ve hızlı nefes alma, aşırı terleme v.b. şikayetlerin yanı sıra psikolojik belirtiler bağlamında sıkıntı, stres, heyecanlanma, birden olumsuz bir şey yaşanacakmış gibi hissetme ve tedirginlik olarak ifade edilebilmektedir. Birtakım açıklamalar anksiyeteyi, sebebi büyük oranda belli olmayan tehlike faktörüyle çerçeveleyerek korkudan farklı kılar (Karamustafalıoğlu & Yumrukçal, 2011).

1.4.2 Anksiyete Türleri

Kaygı, tehlikeyle başa çıkmak adına uyum sağlayıcı bir mekanizma, temelde bir insan duygusu ve çok yönlü duygu durumudur. Tehlikeli durumlarda geçici olarak oluşan duruma göre değişen durağan kaygı çeşidi “durumluk kaygı”, içten kaynak alan, kişiye değerlerinin tehdit altında olduğu hissini yaşatan, kişinin içinde bulunduğu durumları stresli olarak düşünmesine sebep veren kaygı türü “sürekli kaygı” olarak belirtilir (Mevlüt & Varol, 2004).

Anksiyete türlerini Rickels, Rynn ve Khana göre dörde ayrılmaktadır. Bunlar akut anksiyete; kısa bir süre içinde yaşanan ve geçen anksiyete, subakut anksiyete; kısa araları olan anksiyete, kronik anksiyete; sürekli devam eden anksiyete ve çift anksiyetedir (Pıçakçıefe, 2010).

1.4.3 DSM 5'e G6re Anksiyete

Temel kaygı semptomları g6steren hastalara aşağıdaki tanılardan bir veya birden fazlası verilebilir.

- Panik bozukluk
- Agorafobi
- 6zg6l fobi
- Sosyal kaygı bozukluğu
- Seçici konuşmazlık (selektif mutizm)
- Yaygın kaygı bozukluğu
- Ayrılma kaygısı bozukluğu
- Başka bir sağlık durumuna bağlı kaygı bozukluğu
- Maddenin/ilacın yol ağtığı kaygı bozukluğu
- Başka t6rl6 adlandırılmayan kaygı bozukluğu

Yukarıda belirtilen birincil kaygı bozukluklarına ek olarak kaygı ve ilişkili belirtilerin nedenleri olarak g6sterilebilecek başka sendromlar da vardır. Bunlar; obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, akut stres bozukluğu, çekingen kişilik bozukluğu, maj6r depresif bozukluk, somatizasyon bozukluğu ve hastalık kaygısı bozukluğu olarak sıralanabilir (Morrison, 2010).

1.4.4 Anksiyetenin Nedenleri

Anksiyete bozuklukları genelde yaygın olan bir bozukluktur ancak hastanelere bedensel belirtilerle baŐvuran veya yatan hastalarda da psikiyatrik bozukluklar arasında en yaygın g6r6lenleridir. Başta solunum sistemi, kalp damar sistemi, endokrin sistem ve gastrointestinal sistem olmak 6zere, t6m organ sistemlerine ait hastalıklar gerek endokrin, gerek beyin biyokimyasında, gerekse metabolizmada yarattıkları

değişiklikler, kimi zaman kişinin üzerinde yarattıkları stres nedeniyle, anksiyete bozukluklarını ortaya çıkarabilirler (Aşıroğlu, Durdu, Bingöl, & Delen , 2017).

Duyguların sebeplerini kişinin etrafında olup bitenleri algılayış biçiminden ayırmak imkânsızdır. Korku ya da kaygı bireyin kendisini güvende ve huzurlu hissettiği bir ortamda olmaz. Aynı zamanda aynı çevredeki başka bir birey, etrafı güvensiz bulabilir ve bu düşünce ile ilgili heyecanları tecrübe edebilir. İçinde yetiştiğimiz kültür bize sosyal ortamların nasıl algılanacağını öğretir. Bu sebeple, hangi ortamın nasıl bir kaygı ortaya çıkaracağı bir kültürden diğer kültüre göre farklılaşabilir. Bunun yanı sıra, kültürlerin hepsi için bazı ortak yönler vardır. Bu ortak yönler, kaygı duygusunun meydana gelmesine sebep olan ortamlardaki bazı ortaklıkları belirtir (Mevlüt & Varol, 2004).

1.4.5 Anksiyeteyi Açıklayan Kuramlar

Anksiyete farklı kuramlar tarafından ayrı ayrı açıklanmaktadır. Anksiyete sözcüğü ilk olarak Sigmund Freud tarafından kullanılmıştır (Yılmaz, 2018). Freud, insanların kaygıyı ilk olarak doğum sırasında yaşadıklarını söylemektedir. Kişi doğduğunda yüksek sayıda uyarılarla karşılaşır, bunun sonucunda kaygı yaşar ve bu durum ileriki senelerde oluşacak kaygıyı yordamış olur (Manav, 2011). Psikanalitik kurama göre kaygı, temeli bilinçsiz olarak, fakat birey tarafından bilinçli bir endişe ve korku duygusu olup somatik belirtilerle (kızarma, terleme vs) dışarıdan objektif olarak saptanabilir. Freud'a göre anksiyete içsel çatışmaların sonunda meydana gelir. Bilinçdışı dürtülere karşı oluşturulan denge bozulduğunda ve ego dürtülerin dengesini kuramadığında çatışmalar yaşanır ve anksiyete oluşur. Freud anksiyeteyi nesnel ve nevrotik olmak üzere ayırmıştır. Nesnel anksiyete gerçekçi kaygıdır, normal kabul edilir. Nevrotik anksiyete id ve süperegodan kaynaklanır; ilkel dürtülerin kontrolden çıkması durumunda meydana gelecek sonucun ortaya çıkardığı korku id'e bağlı oluşan anksiyetedir, egoda yaşanan utanç ve suçluluk ise süperego kaynaklı kaygıdır (Gündüz, 2009). Bilişsel modelde kaygı duyan insanlarda kaygı, durumun kendisinden değil de bu duruma karşı beklentilerinden kaynaklanır. Bilişsel kurama göre bireyler tehlikeyi olduğundan daha abartılı bir biçimde algırlar ve bu abartı anksiyeteyi meydana getirir (Öngider, 2013). Davranışçı modele göre anksiyete öğrenilmiş durumların sonucunda meydana gelir. Eysenck, deneyimlerimiz doğrultusunda koşullu kaygı tepkilerinin meydana geldiğini belirtmiştir (Yılmaz, 2018). Varoluşçu

kurama göre doğduğunu ve öleceğini bilen tek canlı insandır. Kierkegaard'a göre anksiyete, insanın gelecekte olacıklara karşı hissettiği bir hiçliktir. Kierkegaard varoluşun anksiyete yoluyla gerçekleşeceğine inandığı için kaygıyı iyi bir uyarıcı olarak görür (Manav, 2011).

1.5 Öz Yeterlilik

Öz Yeterlilik kuramı; bireyin kendi eylemleri, fikirleri ve motivasyonu üzerinde etkili olabilmesi ile ilgili inancını vurgulayan, karşılaşılabileceği güçlüklerin üstesinden gelip gelemeyeceğine dair inancını belirten, sosyo – psikolojik bir davranış teorisidir (Yaman, Cansüğü Koray, & Altunçekiç, 2004).

Miller ve Dollard (1941) , davranışların biyolojik veya sosyal olarak türetilmiş dürtülerin koşullandırma ve pekiştirme yoluyla üretildiğini keşfederek sosyal öğrenme ve taklit üzerine bir kuram geliştirmiştir. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory'nin yayınlaması ile birlikte Bandura, insanın sosyal uyumu ve değişiminde baskın olan bilişsel, dolaylı öz yargılayıcı ve öz düzenleyici aşamaları da içeren bir görüş ileri sürmüştür. Bandura'nın öne sürdüğü sosyal öğrenme teorisine göre yeni davranışların edinilmesi sosyal ortamda meydana gelmektedir. Sosyal öğrenme teorisi, gelişimde sadece bilişsel olmayan aynı zamanda çevresel etkilerin payı olduğunu öne sürmektedir. Albert Bandura, çocukların diğer insanların davranışlarını gözlemleyerek taklit ederek ve model alarak öğrendiklerini ifade etmektedir. Buna ek olarak çocuğun sahip olduğu bilişsel yeteneklerin de gözlem yaparak öğrenmede önemli bir yeri vardır. Bandura bu tür öğrenmeyi model alarak/gözlem yaparak öğrenme olarak ifade etmektedir. Bandura'nın teorisine geleneksel davranışçı kuram arasındaki temel ayrıştırıcı özelliklerden biri de Bandura'nın bireyin kişiliğinin bilişsel (içsel) faktörüne yaptığı vurgudur. İlkel hayvanlardan farklı olarak insanlar gelecekteki davranışlarına öncülük etmesi amacıyla simgeleri ve tahminleri kullanır. Sosyal bilişsel teoriye göre insanoğlunun çevresel olaylara tepki vermesi ve ödül ve cezanın sonucunda bazı davranışları öğrenmesi beklenir. Ancak insanlar sadece insanlara özel olan bazı yetilere de sahiptir. Göz ardı edilen faktörler genellikle düşünmeyi ve bilginin simgesel işleyişini kapsadığı için Bandura teorisini sosyal bilişsel kuram olarak isimlendirmiştir. İnsanoğlu dış kaynaklı ödül almak için gayret gösterse de Bandura, bizim belirlediğimiz iç kaynaklı hedefler doğrultusunda çalıştığımızı da iddia etmiştir.

Sosyal bilişsel kuram psiko – sosyal fonksiyonu üçlü ve birbirini etkileyen neden – sonuç ilişkisi yardımıyla açıklar. Bu kuramda davranış, biliş, diğer kişisel etmenler ve çevresel faktörler birbirine çift yönlü etki eden belirleyicileri faktörlerdir. Başarı sadece yetenek gerektirmez. Eş zamanlı olarak bireyin yapabilecekleriyle ilgili olan kapasitesine, arzulanan hedeflere ulaşmak için kontrol altına alınan olaylara ilişkin güçlü öz inanışları gerektirir (Bilgiç, 2011).

Bandura, yeterlilik algısını, bireyin “özel bir hedefi başarıyla yerine getirmek amacıyla harekete geçme becerisini yine başarılı olarak kullanabilmesine inancı olarak ifade eder. Yeterlilik, Bandura tarafınca öz yeterlilik ve sonuç beklentisi olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Sonuç beklentisi; “kişinin belli sonuçlara sebep olacak eylemlerini değerlendirmesi” olarak ifade edilirken öz yeterlilik ise; “kişinin bir sonuç doğurmasına neden olan eylemini başarıyla uygulayabilmesine olan inancı olarak ifade edilmektedir. Özetle öz yeterlilik, bir eylemi yapabilmek adına yetilerinin bilincinde olmak ve bunlara güvenmek olarak ifade edilebilir (Yaman, Cansüğü Koray, & Altunçekiç, 2004).

Alan yazında öz yeterlilik temel olarak üç farklı çeşit olarak ele alınıp incelenmektedir. Bunlardan ilki göreve özgü öz yeterlilik algısıdır ki buna göre; öz yeterliliğin sadece o göreve ilişkin olduğuna ve o görevle bağlantılı olan diğer görevlere kısmi olarak aktarılabilceği düşünülmektedir. İkincisi alana özgü öz yeterlilik inancıdır ve bu; yönetsel öz yeterliliği kapsamaktadır. Sonuncusu ise; genel öz yeterlilik algısıdır. Genel öz yeterlilik algısı; kişinin karşılaşılabileceği tüm güçlüklerle alakalıdır ve diğer öz yeterlilik çeşitlerine göre daha stabil bir yapıda olduğu iddia edilmektedir (Gül & Adıgüzel, 2015).

Öz yeterlilik inancı birbirine etki eden dört temel bilgi kaynağına arkasını yaslamaktadır. Bunlar performans başarıları, dolaylı yaşantılar yani başkalarının deneyimleri, sözel ikna ve duygusal durumdur. Performans başarıları kaynağına göre; insanlar çeşitli eylemler yaparlar ve bu hareketlerinin sonuçlarını değerlendirirler. Bu değerlendirme sonuçlarını benzer davranışları yapma yetileri hususunda bir yeterlilik algısı geliştirmek amacıyla kullanıp geliştirdikleri algıya uygun davranırlar. Öz yeterlilik algısının inşa edilmesinde bir diğer husus da başkalarının deneyimlerinden elde edilen bilgilerdir. Buna göre kişinin ilgili alanla ilgili deneyimi çok fazla yoksa veya hiç yoksa başkalarının deneyimlerinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Yaş, eğitim

düzeyi ve cinsiyet anlamında kendisiyle örtüşen bir bireyin başarısı kişide “Ben de yapabilirim.” duygusunun oluşmasına yardımcı olur. Ayrıca aile, arkadaşlar, aynı meslekte olan kişiler veya süpervizörlerin bir davranışın başarıyla yerine getirilebileceği hususundaki güdülemesi ve tavsiyelerle kişiyi cesaretlendirmesi olarak tanımlanan sözel ikna öz yeterlilik algısının değişmesine etki edebilir. Tüm bunlara ek olarak insanın bir işi icra ettiği andaki kaygı düzeyi yani duygusal durumu öz yeterlilik inancını olumlu ya da olumsuz yönde etkiler (Korkut & Babaoğlu, 2012).

Öz yeterlilik süreçlerine baktığımızda; bilişsel, güdüsel, duygusal ve seçim süreçleri olarak dört başlıkta toplayabiliriz. Öncelikle davranışlarımızın birçok yönü düşünce yapısında şekil alır. Kişinin kendi becerileriyle ilgili olan inançları gelecekle ilişkili tahmin senaryolarına etki eder. İşte bu bilişsel süreçte; öz yeterlilik inancı yüksek olan bireyler başarı senaryoları hayal ederler ve bu da onların performanslarını olumlu yönde etkiler. İkinci aşamada insanoğlu kendini ve davranışlarını geleceğe bakarak güdüler ve bu süreçte ne yapabilecekleriyle ilgili inançlarını şekillendirirler. Sergiledikleri davranışların muhtemel sonuçları konusunda tahminde bulunurlar ve kendilerine bir hedef belirlerler. Öz yeterlilik inancına etki eden bilgi kaynaklarında değinildiği gibi kişi bir işi icra ettiği anda kaygı düzeyi, kişinin hiçbir iş yapmadığı zamandakinden daha farklı olur. İşte bu aşamada anksiyete yaratan durumlarda öz yeterlilik inancı kişilerin strese neden olan durumla başa çıkmasına etki eder. Öz yeterlilik inancının son aşamasında ise; insanoğlu yaşadığı çevrenin kısmen de olsa yarattığı bir parçası olduğu için öz yeterlilikleri hakkındaki algıları insanların eylemleriyle ve çevreleriyle ilgili seçimlerine etki eder. İnsanlar bu aşamada kullandıkları tercihlerle hayatlarındaki farklı beceri ve ilgilerini ileriye götürürler (Özteke, 2011).

Öz yeterlilik düzeyi düşük olan bireyler, yapılması güç olan işlerde ürkek tavır sergilemeye meyillidirler ve bu işleri kendilerine yönelik bir tehdit olarak algırlar. Bu tür bireylerin tutkuları ve seçtikleri hedeflere varmada hissettikleri sorumluluk genel olarak düşüktür. Zor bir işle karşılaştıklarında nasıl bir başarı gösterebileceklerine odaklanmaktan ziyade kendi bireysel eksikliklerine, maruz kalabilecekleri engellere ve kötü sonuçlara odaklanırlar. Gene güçlüklerle karşılaştıkları zaman gayretlerini en az düzeye indirirler ve kolaylıkla vazgeçerler. Başarısızlık ve kötüye gitme halinde yeterlilik inançlarını toparlamakta ve

uygulamakta gönülsüz davranırlar. Bireysel becerilerine olan güvenlerini kaybettiklerinden yeterli performansı sergileyemezler ve bu durum onlar adına başarısızlık anlamına gelmez. Öteki tarafta; kendi öz yeterlilikleri hakkında güçlü inançlara sahip olan bireyler, yapılması güç olan görevleri üstlenme konusunda kaçınmacı davranmazlar. Tersine meydan okuyucu ve altından kalkmaya yönelik bir tavır gösterirler. Hedeflerine ulaşmak için mücadeleci bir tavır sergilerler ve güçlü sorumluluk duygularını yitirmezler. Başarısızlık ve kötü hallerle karşılaştıklarında gayretlerini maksimum düzeye çıkarabilmeyi başarırlar. Verilen göreve tam olarak konsantre olabilirler ve zorluklarla karşı karşıya geldiklerinde stratejik bir şekilde akıl yürütebilirler. Yeterlilikleri hakkında güçlü inançlara sahip olan bireyler hedefleri doğrultusunda üst düzey gayret sergileme eğiliminde olurlar. Bireyin öz yeterlilik düzeyinin farkında olması ve bunu daha da yüksek seviyeye çıkartması, o insanın çok kötü şartlarda dahi daha fazla ve etkili çalışabilmesine yardımcı olur (Yaman, Cansüğü Koray, & Altunçekiç, 2004).

1.6 Nevrotiklik

1.6.1 Nevrotiklik Kavramının Tanımı

Nevrotiklik, kişilik kuramlarından Ayırıcı Özellik Yaklaşımı'nı benimseyip insanları temel özelliklerine göre gruplayan McCrae ve Costa'nın kişilik özellikleri ile ilgili yaptığı çalışmalar neticesinde Büyük Beşli Kişilik Özellikleri'nin içerisinde yer alan kişilik boyutlarından yani bir başka deyişle kişilik faktörlerinden biridir (Burger, 1986).

1.6.2 Nevrotiklik Kavramının Ortaya Çıkışı

Psikolojinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasının temel nedeni; insan davranışlarını ve zihinsel süreçlerini anlamak ve bunu bilimi temel alan bir mantık çerçevesinde açıklamaya çalışmaktır. Psikolojiyle ilgili olarak yapılan ilk çalışmalarda yalnızca zihin yapısı incelenmiştir. Bu incelemelerden sonra insanların kendilerine has farklı davranışlarının da araştırılması gerektiği görülmüştür (Ertürk, 2017). Bu incelemeler yapılırken ilk başlarda eldeki imkanlar dahilinde "gözlem" yapma tekniğinden faydalanılmış ve genelde bu gözlem çalışmaları ilk zamanlarda doğal ortamlarda yapılmıştır. Daha sonraları imkânların el verdiği ölçüde deneysel

çalışmalar da yapılmaya başlanmış ve psikolojinin temel amacı doğrultusunda oluşan sorulara açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır.

Doğal gözlem yolu ile yapılan çalışmalarda herkeste benzer organik sistemler bulunmasına rağmen insanların birbirinden farklı olması gibi olaylar karşısında da geliştirdiği davranışların farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir (Okutan, 2010). Yapılan bu doğal gözlem, deneysel çalışmaya dönüştürülerek devam ettiğinde “çevresel değişken” olarak nitelendirilebilecek cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, içinde yetişilen aile, ebeveyn tutumları, ekonomik koşullar, medeni durum, içinde yaşanan kültür, vb. aynı tutulduğunda bile aynı olay karşısında insanların düşünceleri, duyguları ve yaşanan olaylar karşısında takındıkları tutumun farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu farklılığın nedenleri ve sonuçları irdelendiğinde de “kişilik” kavramı önem kazanmıştır. Bu yüzden de psikoloji biliminde en çok araştırılan kavramlardan biri “kişilik” olmuştur.

“Kişilik” kavramıyla ilgili çalışmalar incelendiğinde kimi araştırmacı “kişilik”i oluşturan etmenler üzerinde durarak “kişilik” kavramını gelişimsel sürecin bir parçası olarak ele almıştır. Kişiliğin yaşam boyu sürecine bakıldığında, gerek doğuştan gelen özelliklerin gerekse çevresel etmenlerin (nature vs. nurture) etkisiyle oluşan bir örgütlenme olarak bireyin düşünce, duygu ve davranışlarına nasıl yansıdığına açıklık getirmeye çalışılmıştır. Kimi araştırmacı ise “kişilik” olgusunu düşünce, duygu ve davranışlara etki eden başlangıç mekanizması olarak ele almış ve aynı niteliklere sahip insanların düşünce, duygu ve davranışlarında gözlemlenen farklılıklara “kişilik özellikleri” bağlamında açıklama getirmeye çalışmıştır. Ayrıca bunun bir sonucu olarak da olaylar karşısında benzer düşüncelere sahip olup benzer hisler yaşayan ve bunun sonucunda da benzer tepkiler veren kişilerin kendilerine has kişilik özelliklerini saptayıp saptamadıkları kişilik özellikleri ile ilgili bu kavramları gruplandırarak çatı kavramlar altında kategorize etmişlerdir.

Kişiliği oluşturan etmenler üzerinde duranların başında psikanalitik kuramın kurucusu olarak bilinen Freud gelmektedir. Freud çocukluk döneminin özellikle ilk beş yılının yetişkinlikteki kişilik özelliklerini etkilediği görüşünü ileri sürmüştür ve yaşamın ilk yıllarındaki cinsel dürtülerin çevresindeki psikolojik ve sosyal çatışmanın kişinin gelişimine en çok etki eden faktörlerin başında geldiğini savunmuştur. Bu savından hareketle insan gelişimini oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere beş psikoseksüel gelişim dönemine ayırarak incelemiştir. Bu 5 gelişim döneminin cinsel

haz kaynağının farklı olduğuna dikkatleri çekerek çevrenin de etkisiyle cinsel haz açısından doyuma ulaşılıp ulaşılmadığı temel alınarak kişilik özelliklerinin oluştuğunu ileri sürmüştür. Gene psikanalitik yönelimle yetişen bilim insanlarından biri olan Karl Abraham ise kişiliği oluşturan temel etmenin anne ve çocuk arasındaki erken dönem ilişkisi olduğunu vurgulamıştır. Horney, Fromm ve Sullivan, Freud'un dürtü kuramını kabul etmemişlerdir. Fromm kişilik kuramıyla ilgili olarak mazoşistlik, sadistlik, yıkıcılık ve otomatik uygunluk olmak üzere 4 tane nevrotik mekanizma; kabullenen, istifleyen, tüketen, sömürgeci ve üreten tip olarak 5 tane karakter tipi tanımlamıştır. Erikson ise kişilik gelişimini organ ve organın işlevi bakımından somatik bakış açısı, benlik ve toplumsal bağlamda ele almıştır. Buna ek olarak kişilik örgütlenmesinin içerisine kişinin geçmiş yaşantısını, biyolojik yapısını, sosyolojik ve antropolojik açılardan bilgisini de eklemiş kişinin psikolojik gelişim sürecindeki 8 dönem için de zon, mod ve modalite nosyonlarını kullanmayı tercih etmiştir. Öte yandan "kişilik" kavramını "kişilik özellikleri"nin doğurduğu sonuçlar bağlamında ele alan araştırmacılar ise, özellikle klinik örnekleme tanı koyma esnasında, kişilik özelliklerini karıştırıcı bir faktör olduğunu fark etmişlerdir. Kişilik özelliklerini ilk başta "bozukluk var" ve "bozukluk yok" olarak kategorik olarak ele almışlardır. Ancak daha sonra klinik örnekleme değil, doğal evrende kişilikte bozulma diye kast edilen olgunun "normal" in bir uzantısı olduğu görüşünü daha uygun bulmuşlardır. Bu bağlamda insan davranışlarını açıklamak ve benzer davranışları da bir grup altında toplamak için kişilik özelliklerini boyutsal yaklaşımla ele almışlardır. Analitik kuram savunucularından olup Freud'dan farklı görüşleri olan Jung kişilik kuramıyla ilgili olarak analitik bakış açısı yerine tipolojinin etkisinin olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda kişilikle ilgili olarak içe dönük ve dışa dönük insanların özelliklerine ilişkin tanımlamalar yapıp tipolojiden boyutsal özelliklere geçmek adına zemin hazırlayan tanımlar yapmıştır. Bu özelliklerin önde gelenlerinden biri Eysenck olmak üzere birçok kişilik kuramcısının değiştirecek kullandığı ve kişilik özellikleriyle alakalı değerlendirmelerin tipolojiden boyutsal özelliklere geçişi için ilham kaynağı olmuştur. Kişiliğin boyutsal nitelikleri temel alınarak tipolojik modellemeden yapısal – gelişimsel modellemeye geçilmiştir. Bu gelişimle beraber kişilik yapısı tanımlanırken ilk defa deneysel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalara rehberlik eden bir başka görüş de; dilin sosyal ilişkilerde kullanılması sebebiyle dilin doğal yapısında kişilik özelliklerinin etkisinin olabileceği varsayımdır. Bu varsayımı temel alarak G. Allport ve H. Odbert kişilikle alakalı özellikleri sıralayarak kapsamlı

bir sözlük meydana getirmişlerdir. Bunu takip eden çalışmalarla bu özelliklere açıklık getiren binlerce kelime ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu kelimeler faktör analizi yöntemiyle beş faktör altında toplanacak şekilde oluşturulmuştur. Bu amaç doğrultusunda faktör analizi yöntemini kullananların başında gelen Cattell (1973), karmaşık kişilik özelliklerini 16 farklı boyut altında toplamıştır. 1975 yılında Eysenck de kişiliği dışa ve içe dönüklük ve nörotizm ve stabilite olarak iki boyut altında toplamıştır. Costa ve McCrae (1980) ise bu iki boyuta üçüncü bir boyut olarak değişime açıklık boyutunu, 1987 yılında da dördüncü ve beşinci boyut olarak uzlaşmacılık ve vicdanlılık boyutlarını eklemiştir. (Taymur & Türkçapar, 2012).

1.6.3 Nevrotik Bireylerin Özellikleri

Nevrotiklik'in altına giren temel nosyonlar kaygı, güvenememe ve karamsarlıktır. Nevrotiklik özellikleri; yüksek olan kişiler kaygılı, depresif, dürtüsel ve kırılığandır. Bunun yanı sıra kendilerini kontrol etme konusunda zorlanırlar. Duyguları aşırı değişkendir. Çok çabuk sinirlenirler ve belirsizliklere karşı tahammülsüzdürler. Olumsuz duygular hissederler, savunmasızdırlar. Kendilerine güven konusunda güçlük çekerler. Çoğunlukla gergindirler ve olumsuz durumlar karşısında kendilerini suçlama eğilimleri vardır. Karamsardırlar, yaşam doyumları düşüktür ve çok fazla içsel problemleri mevcuttur. Ebeveynleri ile devamlı sorunlar yaşarlar. Karar vermede güçlük çekerler ve devamlı bir tedirginlik hali mevcuttur (Çiçek & Aslan, 2020).

1.7 Frontal Lobun İşlevi

Beynimizin her iki tarafı (hemisferi) da Frontal, Oksipital, Parietal ve Temporal lob olarak isimlendirilen temel dört bölüme sahiptir. Frontal lob, beynin ön bölgesini temsil etmektedir. Muhakeme, motor beceriler, yüksek düzey biliş, dilin ifade edilmesi gibi durumlarla ilişkilidir. Oksipital lob, beynin arka bölgesini temsil etmektedir. Görsel uyaranları ve bilgileri işleme süreçlerinde rol göstermektedir. Gözdeki retina tarafından algılanan ve yorumlanan bilgi Primer görsel korteks aracılığıyla oksipital lobda işlenmektedir. Parietal lob, beynin üst orta kısmını temsil etmektedir. Beynin bu bölgesi, dokunma, baskı/basınç, ağrı gibi sensörel bilgilerin işlenmesiyle ilişkilidir. Beynin bu bölgesi aynı zamanda somatosensör korteks olarak bilinmektedir ve bedenin sezgisel süreçlerini içermektedir. Temporal lob, beynin yan

kısımlarını temsil etmektedir. Sesleri ve konuşulan dilleri yorumlamamızı sağlayan Primer İşitsel Korteks ve bellek süreçlerinden sorumlu olan Hipokampus bu bölgede bulunmaktadır.

Frontal lob, frontal kemiğin iç yüzeyine uygun olarak kranyal boşluğun ön kısmında yer almaktadır. Frontal lob, arka tarafındaki sentral sulkus aracılığıyla parietal lobdan, alt tarafta ise lateral sulkus (Sylvian Fissure) aracılığıyla temporal lobdan ayrılır (Pirau & Lui, 2018).

Frontal lobun dışbükeyliği (gyri) üzerinde precentral girus, superior frontal girus, orta frontal girus ve alt frontal girus dört ana kıvrım mevcuttur. Precentral girus, frontal lobun en arka kısmını temsil etmektedir. motor fonksiyonunu modüle etmek için farklı beyin bölgelerinden gelen sinyallerin entegre edilmesinden sorumlu olan primer motor korteksiyle (Brodmann alanı 4) ilişkilendirilmektedir (Nebel, Eloyan, Barber, & Mostofsky, 2014). Primer motor korteksten gelen her bir sinyali, vücudun kontralateral (karşı) tarafına göndererek gönüllü hareket kabiliyeti sağlamak için talimatlar vermekle görevlidir. Superior frontal girus frontal lobun yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Beyindeki ek motor alanı superior frontal girusun orta kısmında yer almaktadır ve buradan gelen sinyalleri precentral girusa iletmekten sorumludur. Her ne kadar tartışmalı olsa da superior frontal girusun yüksek biliş ve çalışma belleği performanslarında etkili olduğu söylenmektedir (Boisgucheneuc, ve diğerleri, 2006). Orta frontal girus üç frontal girusun en büyüğüdür ve superior ve alt frontal sulkusların arasında bağlantı kurmaktadır (Catani, ve diğerleri, 2012). Alt frontal girus, opercular, triangular ve orbital olmak üzere üç bölgeden oluşmaktadır. Konuşmanın motor bileşenleri açısından büyük önem arz eden Broca konuşma alanı bu bölge ile temsil edilmektedir. Alt frontal girus aynı zamanda, yatay göz hareketlerinin istemli kontrolünden de sorumlu olan bir alandır (Acharya & Wroten, 2017).

Frontal lobun keşfi 1848 yılında Phineas Gage isimli tren yolu işçisinin patlattığı dinamit sonucu demirin sol gözünden girip kafatasını delmesi ile başlamıştır. Phineas Gage bu olay sonrası hayatta kalmış ve yaşantısında değişimler oluşmaya başlamıştır (Damasio, Grabowski, Frank, Galaburda, & Damasio, 1994). Bunun üzerine frontal lobun işlevi üzerine yapılan araştırmalar genişletilmiştir. Bu örnekte olduğu gibi frontal loba bağlı gelişen rahatsızlıklara frontal lob sendromu denmektedir. Bu sendrom yoğunlukla frontal lobun geniş bir alanını kapsayan prefrontal korteste

oluşan hasar sonrasında meydana gelmektedir. Frontal lob sendromu, beynin motivasyon, planlama, sosyal davranış ve dil/konuşma üretimi gibi daha yüksek işleyen süreçlerindeki hasarı tanımlamak için kullanılan geniş bir terimdir. Etiyolojisi travmadan nörodejeneratif hastalığa kadar değişebilse de, nedeni ne olursa olsun frontal lob sendromu tespit edilmesi hayli zor ve karmaşık bir durumdur. Bu durumun belirlenebilmesi açısından prefrontal korteks, dorsalateral prefrontal korteks, ventromedial (orbitofrontal) prefrontal korteks olarak üç bölgede incelenerek işlevleri belirlenmiştir (Badre & Wagner, 2004). Dorsalateral prefrontal korteks, görev değiştirme ve görev kümesinin yeniden yapılandırılması, müdahalenin önlenmesi, engelleme, planlama ve çalışma belleği gibi genel yürütme kontrol işlevleriyle ilişkili bir beyin alanı olarak kabul edilmektedir (Kuhl, Kahn, Dudukovic, & Wagner, 2008). Ventromedial (orbitofrontal) prefrontal korteks, duygu, duygu düzenlemesi, epizodik ve anlamsal bellek ve ekonomik değerlendirme, yani karar verme gibi çok çeşitli işlevlerden sorumlu olan bölgeyi içermektedir (Suzuki & Tanaka, 2021).

2 YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümü ölçekler, testler ve katılımcılara dair demografik bilgileri içermektedir.

2.1 Evren ve Örneklem

Çalışmaya yaş aralığı 19 – 65 olan 55 kadın, 53 erkek olmak üzere toplamda 108 kişi dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen katılımcılar bir üniversitenin öğrencilerinden ve personellerinden oluşmaktadır. Katılımcılara önceden hazırlanan bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş ve onaylamaları sonrasında testler uygulanmıştır. Dikkat ağı testi uygulanmadan önce katılımcıların tümüne Beck Depresyon, Beck Anksiyete, Öz Etkililik/Yeterlilik, Beş Faktör Kişilik Envanteri Nörotiklik Alt Boyutu ve Frontal Lob Kişilik ölçekleri sunulmuş, sonrasında Dikkat Ağı Testi, Nokta Yeri Belirleme testi ve Duygusal Stroop Testi uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerin sağlıklı sonuçlar vermesi için z puanları hesaplanarak uç değerlerin tespiti yapılmıştır. Test sonuçlarında belirlenen uç değerlerden kaynaklı 15 katılımcı çalışmanın dışında bırakılmıştır. Katılımcılar çalışmaya gönüllülük esasında dahil olmuş, herhangi bir ücret veya teşvik sunulmamıştır.

2.2 Veri Toplama Araçları

Çalışma süresince katılımcılara aşağıda tanıtılmış olan 5 adet ölçek ve 3 adet bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiş olan test uygulanmıştır.

2.2.1 Beck Depresyon Ölçeği

Bilişsel, duygusal ve somatik açıdan depresyon belirtilerini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Alınabilecek en yüksek puan 63'tür. Depresyon seviyesi, katılan kişinin edindiği toplam puana göre belirlenmektedir. Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş (Beck, Ward, Mendelson, Mock, & Erbaugh, 1961) ve Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Hisli tarafından yapılmıştır (Hisli-Sahin, 1988).

2.2.2 Beck Anksiyete Ölçeği

Kaygı seviyesini belirleme amaçlı uygulanır. 21 maddeden oluşmaktadır. Kişinin aldığı puanların toplamı kaygı seviyesinin şiddetini gösterir. Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş (Beck, Epstein, Brown, & Steer, 1988)ve Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Ulusoy ve ark.ları tarafından yapılmıştır (Ulusoy, H. Sahin, & Erkmen, 1998).

2.2.3 Frontal Lob Kişilik Ölçeği (FLKÖ)

Frontal lob kişilik envanteri, frontal lob hasarında meydana gelen davranışsal bozuklukların ve kişilikteki değişimlerin değerlendirilmesi için Grace ve Malloy (1992) tarafından geliştirilmiştir. Apati, disinhibisyon ve yürütücü işlev bozukluğu gibi sendromları değerlendirmek için kullanılmaktadır (Grace, Stout, & Malloy, 1999). Ölçek, frontal lob hasarı olan bir hasta grubuna uygulanarak kontrol grubu ile karşılaştırılması üzerine geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Sonuçlar, frontal loblarda hasarı olan hastaların uygulanan ölçekten kontrol grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek puanlar aldıklarını ve frontal lob disfonksiyonu ile ilişkili daha fazla davranışsal ve kişilik bozukluklara sahip olduklarını göstermiştir. Frontal lob kişilik envanteri aynı zamanda farklı frontal lobe hasar tipleri arasında ayırım yapabilmektedir. Orbitofrontal hasarı olan hastalar, disinhibisyon ve yürütücü işlev alt ölçeklerinden daha yüksek puan alırken, dorsolateral prefrontal hasarı olan hastalar apati alt ölçeğinde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür (Sarazin, ve diğerleri, 1998). Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Ayçiçeği ve arkadaşları (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir (Ayçiçeği, Wayne, & HARRİS, 2012).

2.2.4 Öz Etkililik / Yeterlilik Ölçeği (ÖE/Y)

Sherer ve arkadaşları (1982) tarafından geliştirilen Self-efficacy ölçeği, bireylerin farklı durumlarda öz-etkililik algılarını ölçmek için tasarlanmış bir ölçektir. Bu ölçekte, bireylerin belirli bir durumda belirli bir davranışı gerçekleştirme konusundaki inançları değerlendirilir. Örneğin, bir öğrencinin matematik sınavında başarılı olacağına ilişkin inancı veya bir hastanın ağrılarıyla başa çıkabileceğine ilişkin inancı gibi. Ölçek, 17 maddeden oluşur ve beşli Likert ölçeğinde değerlendirilir. Öğeler, bireylerin bir durumda başarılı olacaklarına ilişkin inançlarını ölçer. Ölçeğin uygulanması yönünden, test-tekrar test güvenirliliğinin iyi olduğu ve iç tutarlılığının

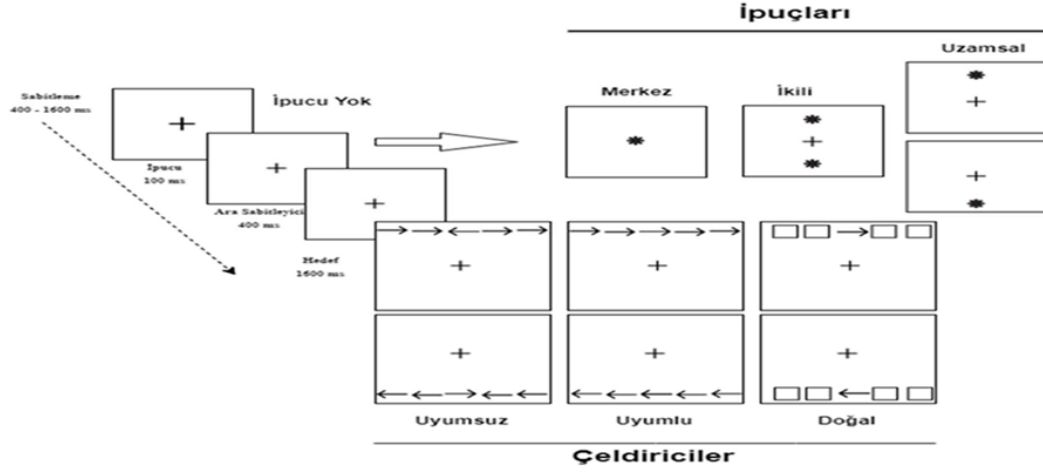
yüksek olduğu bulunmuştur. Sherer ve arkadaşları (1982) tarafından geliştirilen Öz Etkililik Ölçeği (Self-Efficacy Scale), öz-etkililik kavramının ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan bir araçtır ve öz- etkililiğin farklı alanlardaki sonuçları üzerindeki etkilerini incelemek için birçok araştırmada kullanılmaktadır (Sherer, ve diğerleri, 1982). Bu ölçeğin 23 maddeden oluşan Türkçe hali ve geçerlilik, güvenilirlik çalışmaları Gözüm ve Aksayan (1999) tarafından yapılmıştır (Gözüm & Aksayan, 1999).

2.2.5 Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik Alt Boyutu

Costa ve McCrae sözcüklere dayanan boyutlara karşı yapılan eleştirileri baz alarak çalışmalarını genişletmişler ve Beş Faktör Modeli'ni oluşturmuşlardır. Bu faktörler nörotizm, dışa dönüklük, değişime açıklık, vicdanlılık ve uzlaşmacılıktır. Tanımladıkları bu beş faktöre çocuk ve ergenler için de irritabilite ve aktivite ismini verdikleri iki faktör daha eklemiştir (Costa Jr. & McCrae, 1988).

2.2.6 Dikkat Ağı Testi

Dikkat ağlarının verimliliğini değerlendirmek için "dikkat ağı testi" (Attention Network Test) kullanılmaktadır (Fan, McCandliss, Sommer, Raz, & Posner, 2002) (Posner & Petersen, The Attention System of the Human Brain, 1990). Görev, merkezdeki bir okun (hedef) her iki yanında bulunan diğer iki okunun (hem solda hem de sağda) yönünü belirtmeyi içermektedir. Beş yatay siyah ok, gri bir arka plan üzerinde görünür. Hedef uyararla aynı yöne bakan ok işaretleri (uyumlu koşul) veya zıt yöne bakan ok işaretleri (uyumsuz koşul) şeklinde ortadaki yönü istenen ok işaretini çevreleyen oklar bulunur. Oklar, ekranın ortasındaki bir sabitleyici işaretin üst veya alt kısmında görünebilir. Katılımcıların hedefin hangi yönde işaret ettiğini belirtmeleri gerekmektedir. Uyarılma (Alerting) ağını ve yönlendirme ağını (Orienting) değerlendirmek için, oklar gösterilmeden önce bir görsel ipucu (örn. bir yıldız) görünür. Uyarılma denemeleri için, yıldız gösterilmez (ipucu yok) veya sabitleme işaretinin üstünde ve altında görünür (çift ipucu). Yönlendirme ağını değerlendiren denemelerde, yıldız sabitleme işareti ile aynı konumunda (merkezi ipucu) veya sabitleme işaretinin üstünde veya altında (uzamsal ipucu) görünür ve okların konumunu %100 doğrulukla göstermektedir (şekil1).

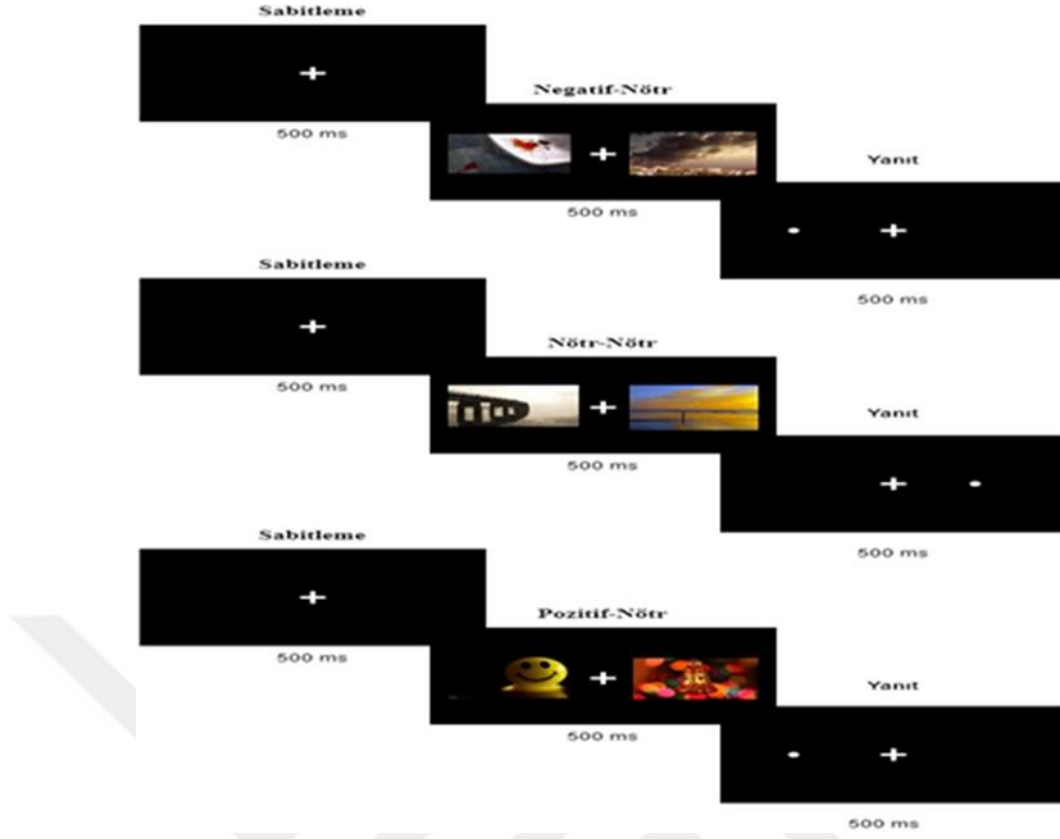

Şekil 2.1 Dikkat Ağı Testi içerisindeki iki koşul (İpucu koşulları: ipucu yok, merkez, çift ve uzamsal ipuçları; Çeldiriciler: uyumsuz, uyumlu ve doğal), her deneme için zaman çizelgesiyle birlikte şemada gösterilmiştir.

Bu araştırma sürecince kullanılan dikkat ağı testinde katılımcılara 24 deneme bloğu, 54 blok merkez ipucu içeren, 54 blok ikili ipucu içeren ve 27'si yukarıda olan ve 27'si aşağıda olan uzamsal ipuçları rastgele bir şekilde art arda sunulmuş. Bloklar 1.2 saniye içerisinde yanıtlanacak şekilde (toplam 216 adet) Psychopy v2022.2.4 programında tasarlanıp bilgisayar ortamında uygulanmıştır.

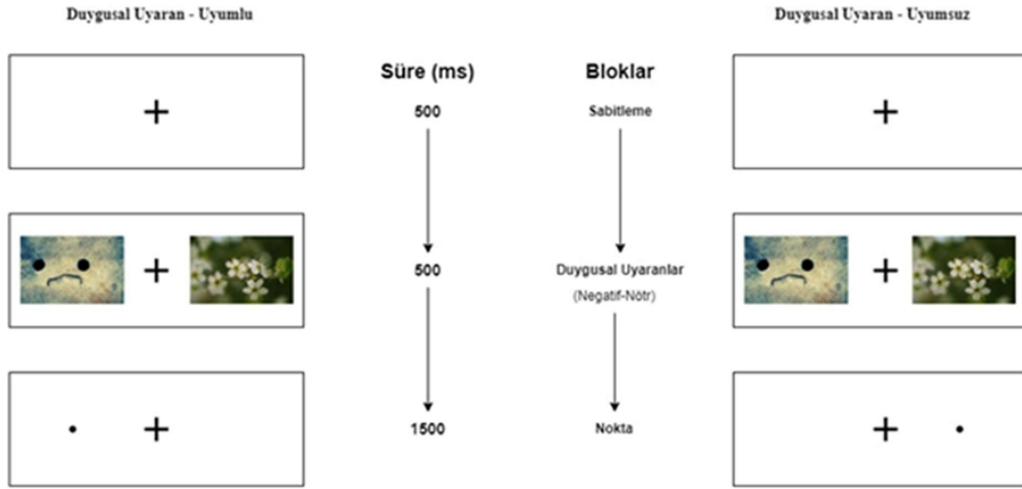
2.2.7 Nokta Yeri Belirleme (Dot Probe) Testi

Nokta yeri belirleme testi, dikkat yanlılığını ölçmek amaçlı kullanılan en yaygın testlerden biridir. Testte, katılımcıya iki görsel ve/veya işitsel uyarın sunulmaktadır. Sağdaki veya soldaki uyarının hemen ardından bir sinyal (örn. bir “*” işareti) belirlemektedir. Katılımcıdan istenen bu sinyalin, belirtilen işaretleyiciler aracılığı (örn. klavyedeki sağ/sol ok tuşları) ile belirtilmesidir. Bu çalışma esnasında uygulan nokta yeri belirleme testinde, IAPS (International Affective Picture System) veritabanından edinilen 48 adet negatif, 24 adet nötr, 48 adet pozitif içerikli görsel kullanılmıştır (Lang, Bradley, & Cuthbert, 1997). Görseller, aralarında bir sabitleme işaretleyicisi (“+”) olacak şekilde negatif-nöt, nötr-nötr ve pozitif nötr olarak rastgele bir şekilde sunulmuştur (şekil 2). Çalışma esnasında test Psychopy v2022.2.4 programı aracılığı ile bilgisayar ortamında yapılmıştır.

Şekil 2.2. Nokta yeri belirleme testinde önce sabitleme işareti (500ms) gelmektedir. Sonrasında negatif/nötr/pozitif görsel uyaran ile eş zamanlı nötr görsel uyaran (500ms) rastgele bir şekilde gelmektedir. Görsel uyaranların hemen ardından duygusal veya nötr görsel uyaranın olduğu yerde (sabitleme işaretinin sağında veya solunda) beliren nokta işareti gelmektedir.

Nokta yeri belirleme testi ile dikkat yanlılığı ölçümünün sağlanabilmesi için duygu içerikli görsel uyaranlar ve nötr uyaranlar sonrasında gelen noktanın konumlandırılması uyumlu ve uyumsuz olacak şekilde iki grupta belirlenmektedir (şekil 3).

Şekil 2.3. Nokta yeri belirleme testinde duygusal uyarıların ardından gelen noktanın, duygu içerikli görsel uyarının (Negatif/Pozitif) bulunduğu konuma denk geldiği durumlar uyumlu, nötr içerikli görsellere denk geldiği durumlar ise uyumsuz bloklar olarak belirtilmektedir.

2.2.8 Duygusal Stroop Testi

Duygu içerikli uyarılara karşı verilen tepkilerin ölçülmesinde kullanılan etkili yöntemlerden bir diğeri de Duygusal Stroop Testidir. Standart Stroop testine nazaran kelimelerin renklerinden ziyade içerikleri (duygusal/nötr kelimeler) ön planda tutulmaktadır. Bununla birlikte bilgi işleme becerilerinin yanı sıra duygusal tepkilerin ölçülebilmesine yol açmaktadır. Bu çalışmada uygulanan Duygusal Stroop Testinde 30 negatif içerikli, 30 nötr içerikli kelime mavi, yeşil, kırmızı renklerle eşliğinde rastgele bir şekilde sunulmuştur. Kontrol amaçlı 72 bloktan oluşan (36 uyumlu, 36 uyumsuz) klasik Stroop testi uygulanmıştır. İki test, önce klasik Stroop testi, sonra Duygusal Stroop testi olacak şekilde art arda Psychopy v2022.2.4 programı aracılığı ile bilgisayar ortamında uygulanmıştır.

2.3 İşlem

Çalışmaya gönüllü katılım sağlayan katılımcılara Google Forms üzerinden hazırlanmış olan Bilgilendirilmiş onam formu ve 5 ölçek sunulmuştur. Katılımcıların tümü Bilgilendirilmiş Onam Formu'na gönüllü katılımlarını belirttikten sonra demografik bilgilendirme formu, Beck Depresyon Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği, Öz Yeterlilik/Etklilik Ölçeği, Nörotiklik Alt Boyutu Ölçeği, Frontal Lob Kişilik Envanteri'ni doldurmuşlardır. Google Forms üzerinden sunulan ölçekler tamamlandıktan sonra sessiz, oda sıcaklığında, kısık ışıklı bir alanda; Windows 11 işletim sistemine sahip Psychopy v2022.2.4 programında tasarlanmış, sırasıyla Dikkat

Ağı Testi, sonrasında Nokta Yeri Belirleme Testi ve son olarak da Duygusal Stroop Testine katılım sağlamışlardır. Her test öncesinde katılımcılara testlerin uygulanışı hakkında bilgi verilmiş ve testlerin başlangıcında gerekli bilgileri içeren açıklama yazıları sunulmuştur.

Verilerin ön işleme, Google Forms'taki verilerin Excel'e aktarılması ile yapılmıştır. Excel üzerinden demografik bilgi formu ve ölçeklerden edinilen verilerin kategorik dönüşümleri yapıldıktan sonra istatistiksel veri analizi yapmak amaçlı SPSS 27.0.1.0 ve Jamovi 2.4.8 sürümleri kullanılmıştır. Bilgisayar üzerinden uygulanan testlerin verileri de Excel üzerinden gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra SPSS'e aktarılmıştır. Testlerden edinilen skorların normal dağılım kontrolleri Çarpıklık-Basıklık ve Shapiro-Wilk değerleri dikkate alınarak yapılmıştır. Yapılan dikkat yanlılığı ölçüm testlerinden edinilen sonuçların ölçek sonuçlarına göre sınıflandırılan gruplar arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Tek Yönlü ANOVA, Bağımsız t-testi, Basit/Çoklu Regresyon Modeli, Pearson Korelasyon ve Ki Kare Analizleri kullanılmıştır. Yapılan analizlerin anlamlılık seviyeleri 0,05 olarak dikkate alınmıştır.

3 BULGULAR

3.1 Betimsel Bulgular

Aşağıda analizlere dâhil edilen katılımcılara ait demografik bilgiler, ölçekler ve aralarındaki ilişkilere dair bulgular paylaşılmaktadır.

3.1.1 Demografik Bilgilere Dair Bulgular

Analizlere dâhil edilen 93 katılımcının 45'i (%48.4) kadın, 48'i (%51.6) erkek katılımcılardan oluşmaktadır.

Örneklem grubunun yaş ortalaması 25'tir (SS = 6.95). Katılımcıların 75'i bekâr (%80.6), 16'ı evli (%17.2) ve 2 tanesi boşanmış (%2.2) gözükmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında 6'sı lise (%6.5), 59'u lisans (%63.4) ve 28'inin lisansüstü (%30.1) düzeyinde oldukları görülmektedir. Katılımcıların 49'unun (%52.7) görmede bozukluk yaşadığı 44'ünün (%47.3) ise görmede bozukluk yaşamadığı görülmektedir. Görmede bozukluk yaşayan 10 katılımcının (%10.8) gözlük veya lens kullanmadığı görülmüştür. Örneklem grubundaki 47 kişinin (%47) sigara kullandığı, 46 kişinin (%49.5) kullanmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Sigara kullananların günlük ortalama sigara adeti ortalama 7.66'dır. Katılımcıların günlük ortalama içtikleri çay adeti 2.74'tür. Katılımcıların 57'si (%61.3) Nescafe ve Türevlerini, 25'i (%26.9) ise Türk Kahvesini tercih etmektedirler ve tüketilen günlük ortalama kahve adeti 1.8 olarak gözükmektedir.

8 maddeden oluşan Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik Alt Boyutu ile yapılan güvenilirlik testinde ikinci ve beşinci maddelerin Cronbach katsayısını düşürdüğü görülmüş, alt limit olan %70'lik güvenilirliğe ulaşmak için bu maddeler çıkarılarak ve yedinci madde ters madde olacak şekilde ölçek analize dahil edilmiştir (Cronbach $\alpha = 0.72$).

Parametrik istatistiksel analizler yapabilmek için normal dağılım kuralları dikkate alınmıştır. Gruplar arası farklılık testleri esnasında dağılımdaki çarpıklık (skewness) değerlerinin ± 1.5 (Tabachnick & Fidell, 2013) aralığında olması dikkate alınmıştır.

Katılımcıların ölçeklerden elde ettiği skorların minimum, maksimum, ortalama, standart sapma ve çarpıklık (skewness) değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Ölçeklerden Edinilen Skorlara Dair Bilgilendirme Tablosu

	BD	BA	FLK Ö	YİE	ÖE/Y	DB	DS	DT	EM	Nev
X	13.6	13.8	112	40.3	82.6	30.4	25.4	18.3	8.52	17.8
SS	9.13	11.4	16.6	7.18	16.5	7.43	6.23	4.27	2.78	4.72
Minimum	0.00	0.00	43.0	16.0	44.0	13.0	10.0	7.00	3.00	6.00
Maksimum	42.0	48.0	162	64.0	110	40.0	34.0	25.0	15.0	30.0
Çarpıklık	0.91 8	0.96 9	- 0.62 4	- 0.080 7	- 0.44 9	- 0.62 6	- 0.76 2	- 0.707	0.056 8	- 0.13 6
Çarpıklık SH	0.25 0	0.25 0	0.25 0	0.250	0.25 0	0.25 0	0.25 0	0.250	0.250	0.25 0
Basıklık	0.72 4	0.35 7	3.40	1.94	- 0.67 7	- 0.72 3	- 0.13 2	- 0.057 3	- 0.503	0.23 1
Basıklık SH	0.49 5	0.49 5	0.49 5	0.495	0.49 5	0.49 5	0.49 5	0.495	0.495	0.49 5

BD: Beck Depresyon, BA: Beck Anksiyete, FLKÖ: Frontal Lob Kişilik Ölçeği, YİE: Yürütücü İşlev Eksikliği, ÖE/Y: Öz Etkililik/Yeterlilik, DB: Davranışı Başlatma, DS: Davranışı Sürdürme, DT: Davranışı Tamamlama, EM: Engellerle Mücadele, Nev: Nevrotiklik, SH: Standart Hata

Ölçeklerin güvenilirlik testleri yapılmıştır. Beck Depresyon testi güvenilirlik katsayısı %89 olduğu, Beck Anksiyetenin %93, Frontal Lob Kişilik Ölçeğinin %83, Yürütücü İşlev Eksikliği alt boyutunun %83, Öz Etkililik/Yeterlilik Ölçeğinin %90, Davranışı Başlatma alt boyutunun %85, Davranışı Sürdürme alt boyutunun %80, Davranışı Tamamlama alt boyutunun %74, Engellerle Mücadele alt boyutunun %54 ve Nevrotiklik alt boyutunun %58 güvenilirlik oranına sahip oldukları görülmüştür.

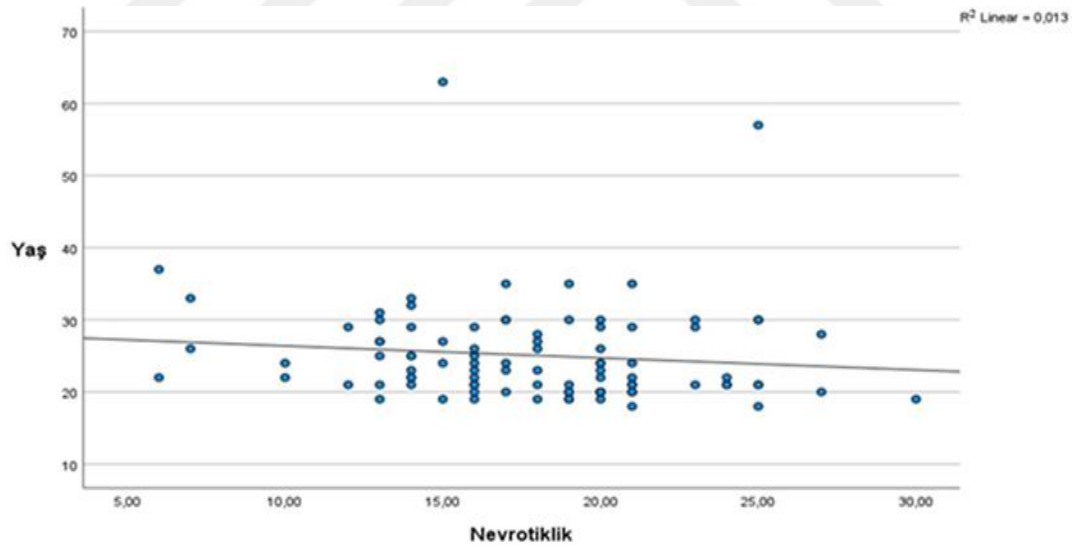
Tablo 3.2. Ölçeklere ait Güvenilirlik Tablosu

	BD	BA	FLK Ö	YİE	ÖE/Y	DB	DS	DT	EM	Nev
Madde Sayısı	21	21	43	15	23	8	7	5	3	8
Cronbac h's α	0.88	0.92	0.83	0.80	0.89	0.85	0.79	0.73	0.53	0.57

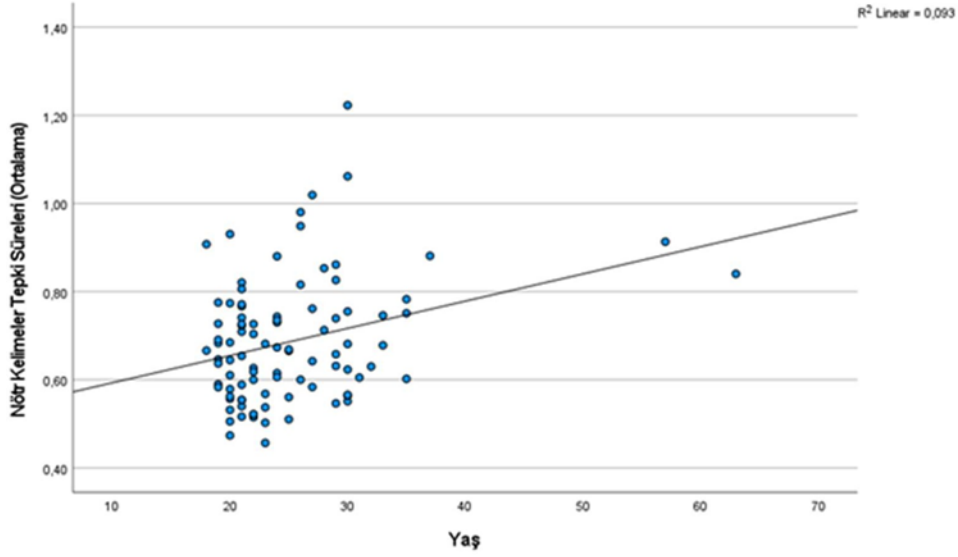
BD: Beck Depresyon, BA: Beck Anksiyete, FLKÖ: Frontal Lob Kişilik Ölçeği, YİE: Yürütücü İşlev Eksikliği, ÖE/Y: Öz Etkililik/Yeterlilik, DB: Davranışı Başlatma, DS: Davranışı Sürdürme, DT: Davranışı Tamamlama, EM: Engellerle Mücadele, Nev: Nevrotiklik

Ölçeklerden ve dikkat yanlılığı testlerinden edinilen sonuçlar demografik bilgi formunda belirtilen; yaş, görmede bozukluk, sigara kullanımı, günlük ortalama çay/kahve tüketimi gibi belirleyici faktörlerle karşılaştırılmıştır.

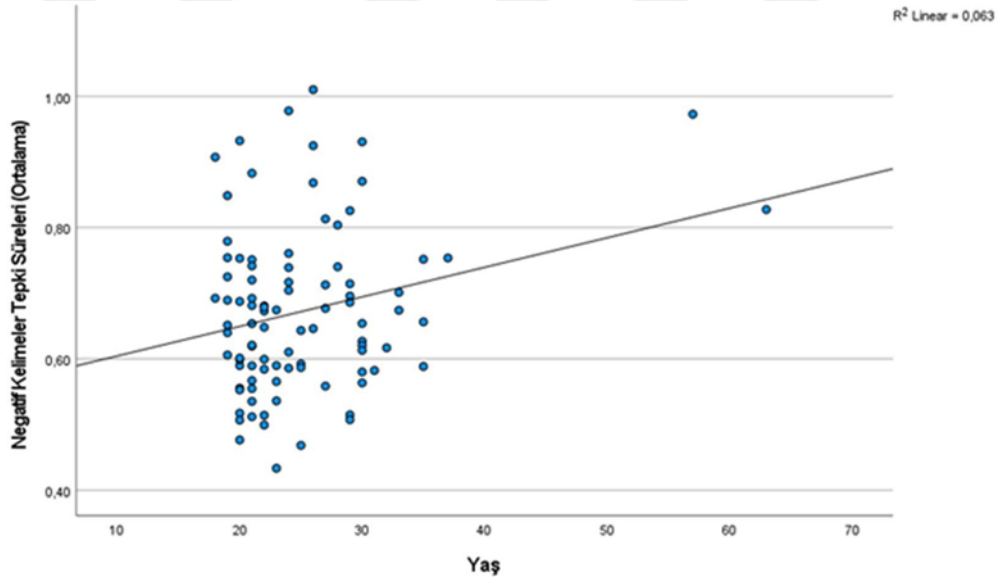
Yaş ile ölçekler arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Yaş ile nevroitiklik arasında ters yönlü düşük düzeyde Separman korelasyon katsayısı olduğu görülmüştür ($\rho = -0.219$, $p < .05$). Diğer ölçekler ile yaş arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Şekil 3.1. Nevrotiklik ile Yaş arasındaki saçılım grafiği

Şekil 3.2. Yaş ile Nötr Kelimelere verilen ortalama tepki süreleri arasındaki saçılım grafiği

Şekil 3.3. Yaş ile Negatif Kelimelere verilen ortalama tepki süreleri arasındaki saçılım grafiği

Yaş ile dikkat yanlılığı testi arasındaki ilişki incelendiğinde yalnızca Duygusal Stroop Testindeki Nötr ve Negatif Kelimelere verilen yanıt süreleri ile aralarında anlamlı, pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 3.3. Yaş ile Stroop Testi Duygusal Uyarınları Arasındaki Korelasyon Tablosu

		Yaş	Negatif Kelimeler	Nötr Kelimeler
Yaş	Pearson's r	—		
	df	—		
	p-value	—		
Negatif Kelimeler	Pearson's r	0.250	—	
	df	91	—	
	p-value	0.015	—	
Nötr Kelimeler	Pearson's r	0.305	0.771	—
	df	91	91	—
	p-value	0.003	< .001	—

Görmede bozukluk olma durumuna ilişkin ölçekler ve dikkat yanlılığı testleri Bağımsız Örneklem T Testi (Independent Sample T Test) ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda görmede bozukluğu olan ve olmayan grupların Nevrotiklik düzeyleri anlamlı farklılık (($t[91] = -1.99, p < .05$)) olduğu görülmüştür. Davranışı sürdürme alt boyutundan alınan puanların anlamlı olduğu görülmüştür ($t[91] = 2.30, p < .05$). Beck Depresyon ($t[91] = -1.98, p < .05$) ve Beck Anksiyete puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür ($t[91] = -2.33, p < .05$).

Tablo 3.4. Görmede Bozukluk Durumuna Göre Ölçeklerden Edinilen Puanların T Test Sonuçları

	Görmede Bozukluk	N	X	SS	t	t testi sd	p
Beck Depresyon	Yok	49	11.82	8.48	-1.985	91	0.050
	Var	44	15.52	9.53			
Beck Anksiyete	Yok	49	11.21	11.07	-2.328	91	0.022
	Var	44	16.59	11.23			
Nevrotiklik	Yok	49	16.88	4.04	-1.990	91	0.050
	Var	44	18.8	5.23			
Davranışı Sürdürme	Yok	49	26.77	5.04	2.301	91	0.024
	Var	44	23.82	7.06			

Tablodaki ortalamalar kıyaslandığında görmede bozukluk yaşayan katılımcıların anksiyete, depresyon ve nevroz düzeylerinin yüksek, davranış sürdürme düzeylerinin ise düşük olduğu görülmektedir.

Görmede bozukluk durumu ile dikkat yanlılığı testleri karşılaştırıldığında ise gruplar arası anlamlı bir farklılık olmadığı, yalnızca Mann-Whitney U Testi ile bakıldığında Dikkat Ağı Testi alt bileşenlerinden Uyarılma Ağına anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($t[91] = 754, p < .05$).

Tablo 3.5. Görmede Bozukluk Durumuna Göre Uyarılma Ağı Sürelerinin T Test Sonuçları

	Görmede Bozukluk	N	X	SS	t testi		
					Mann-Whitney U	sd	p
Uyarılma Ağı	Yok	49	0.019	0.002	754	91	0.012
	Var	44	0.027	0.003			

Tablo 5’te belirtilen ortalamalar karşılaştırıldığında görmede bozukluğa sahip bireylerin görmede bozukluğu olmayan bireylere nazaran daha hızlı uyarılma ağına sahip oldukları görülmektedir.

Sigara kullanımı olan ve olmayan grubun dikkat yanlılığı performansları karşılaştırıldığında gruplar arası herhangi bir anlamlı farklılık bulunmamıştır. Katılımcıların günlük ortalama tükettikleri sigara miktarı ile ölçekler arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda günlük ortalama sigara tüketimi ile Beck depresyon ve FLKÖ puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür.

Tablo 3.6. Günlük Ortalama Sigara Tüketimi, Beck Depresyon ve Frontal Lob Kişilik Ölçeği Korelasyon Tablosu

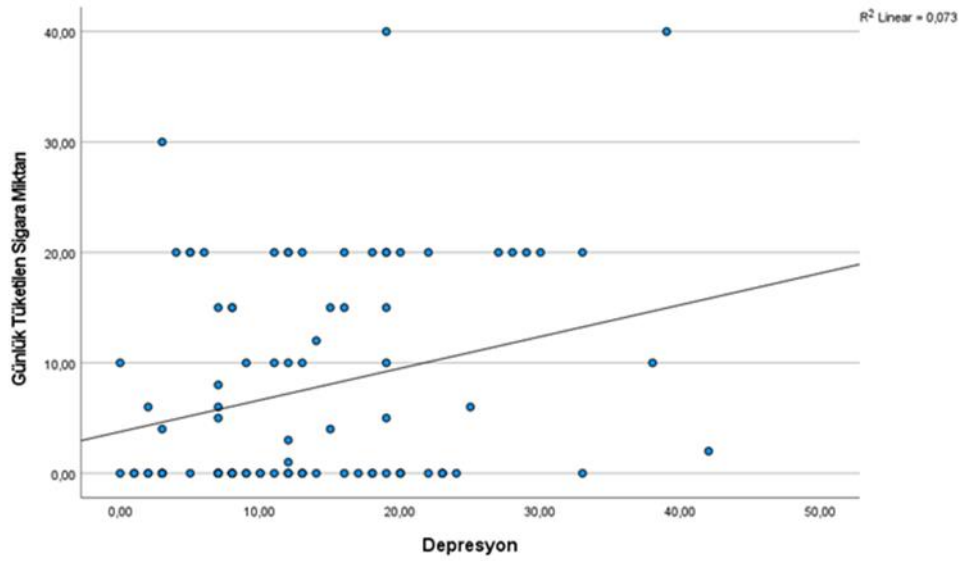
		Günlük Sigara Ortalama Tüketimi	BD	FLKÖ
Günlük Sigara Ortalama Tüketimi	Pearson's r	—		
	df	—		
	p-value	—		
BD	Pearson's r	0.270 **	—	
	df	91	—	
	p-value	0.009	—	
FLKÖ	Pearson's r	0.236 *	0.596 ***	—
	df	91	91	—
	p-value	0.023	<.001	—

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Sigara kullanan ve kullanmayan grubun depresyon ve anksiyete puanlarına göre gösterdikleri farklılık Bağımsız Örneklem T Test ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda sigara içen grubun depresyon puanlarının içmeyen gruba göre daha yüksek olduğu ve gruplar arası farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($t[91] = -2.13, p > .05$). Sigara kullanan ve kullanmayan grupların ortalamaları anksiyete puanlarına göre karşılaştırıldığında anlamlıya çok yakın bir fark olduğu görülmüştür.

Tablo 3.7. Sigara içen ve içmeyen gruplar arasında yapılan Bağımsız Örneklem T Testi

	Student's t	df	p	Mean difference	SE difference
Beck Depresyon	-2.13	91.0	0.036	-3.97	1.86
Beck Anksiyete	-1.95	91.0	0.054	-4.54	2.33

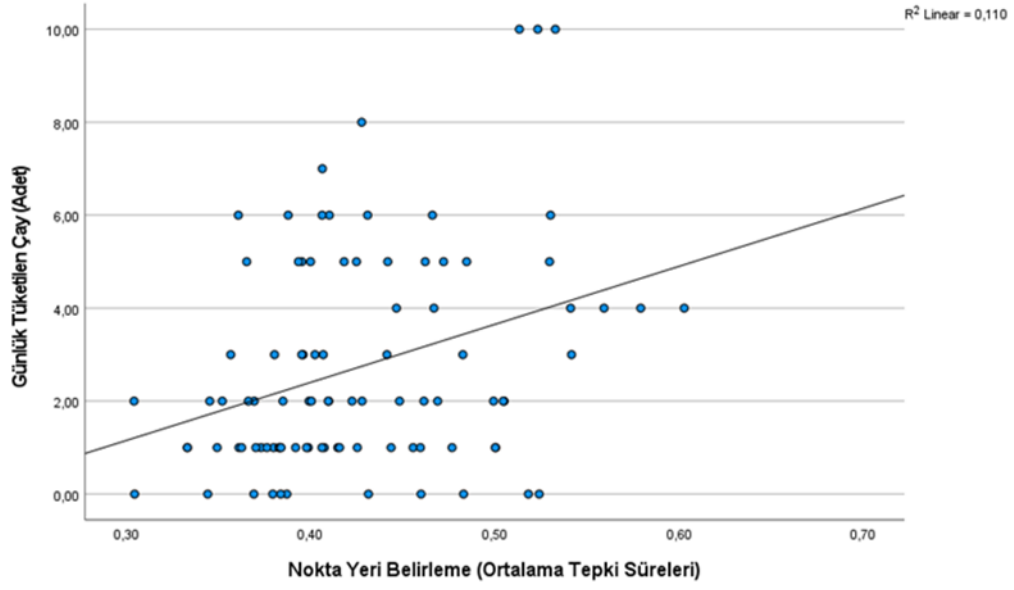
Şekil 3.4. Günlük tüketilen ortalama sigara miktarı ile depresyon puanları arasındaki saçılım grafiği

Katılımcıların günlük ortalama çay ve kahve tüketimleri ile dikkat yanlılığı testleri arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Kahve tüketimi ile dikkat yanlılığı testleri arasında anlamlı hiçbir ilişki görülmemiştir. Çay tüketimi ile Duygusal Stroop Testi ($r = 0.222$, $p < .05$) ve Nokta Yeri Belirleme Testi ($r = 0.332$, $p < .05$) ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

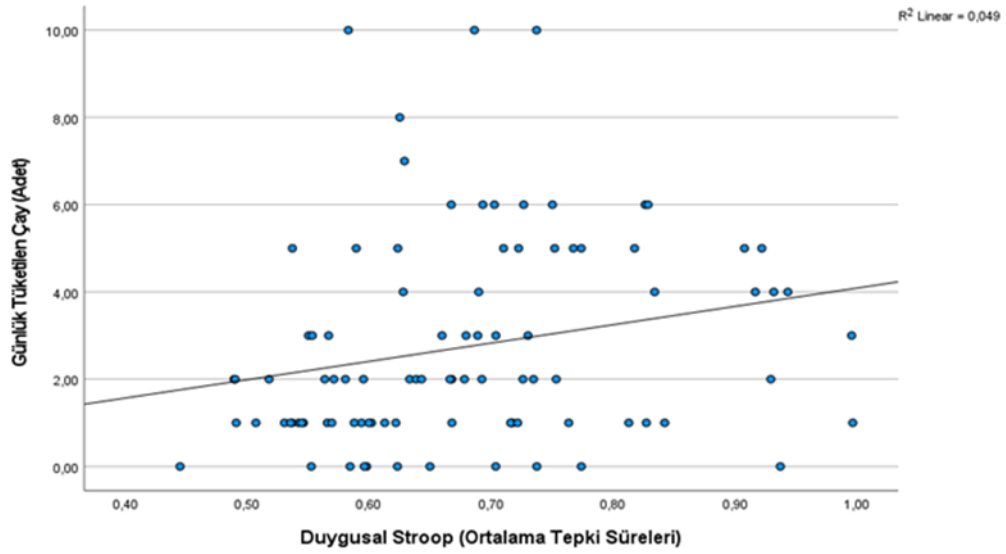
Tablo 3.8. Ortalama Çay Tüketimi ve Dikkat Yanlılığı Korelasyon Tablosu

		Günlük Tüketilen Ortalama Çay Miktarı	Stroop Test Duygusal Uyaranlar (TS)	Nokta Yeri Belirleme Duygusal Uyaranlar (TS)
Günlük Tüketilen Ortalama Çay Miktarı	Pearson's r	—		
	df	—		
	p-value	—		
Stroop Test Duygusal Uyaranlar (TS)	Pearson's r	0.222 *	—	
	df	91	—	
	p-value	0.032	—	
Nokta Yeri Belirleme Duygusal Uyaranlar (TS)	Pearson's r	0.332 **	0.414 ***	—
	df	91	91	—
	p-value	0.001	< .001	—

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 3.5. Günlük tüketilen ortalama çay miktarı ile nokta yeri belirleme testine verilen ortalama yanıt süreleri arasındaki saçılım grafiği

Şekil 3.6. Günlük tüketilen ortalama çay miktarı ile Duyusal Stroop Testine verilen ortalama yanıt süreleri arasındaki saçılım grafiği

3.1.2 Ölçeklere ve Dikkat Yanlılığı Testlerine Dair Betimsel Bulgular

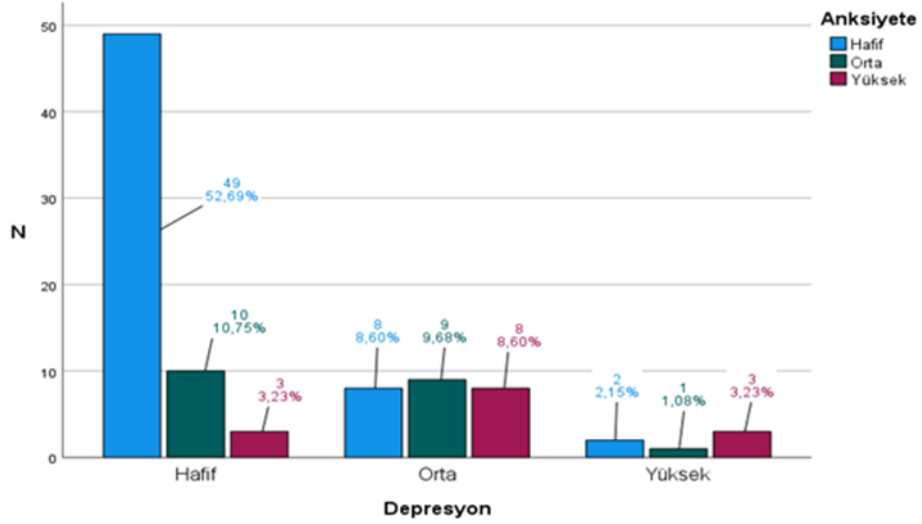
Tablo 3.9. Depresyon * Anksiyete Çapraz Tablosu

Depresyon		Anksiyete			Toplam
		Hafif	Orta	Yüksek	
Hafif	N	49	10	3	62
	% satır içi	79.0 %	16.1 %	4.8 %	100.0 %
	% sütun içi	83.1 %	50.0 %	21.4 %	66.7 %
	% toplam	52.7 %	10.8 %	3.2 %	66.7 %
Orta	N	8	9	8	25
	% satır içi	32.0 %	36.0 %	32.0 %	100.0 %
	% sütun içi	13.6 %	45.0 %	57.1 %	26.9 %
	% toplam	8.6 %	9.7 %	8.6 %	26.9 %
Yüksek	N	2	1	3	6
	% satır içi	33.3 %	16.7 %	50.0 %	100.0 %
	% sütun içi	3.4 %	5.0 %	21.4 %	6.5 %
	% toplam	2.2 %	1.1 %	3.2 %	6.5 %
Toplam	N	59	20	14	93
	% satır içi	63.4 %	21.5 %	15.1 %	100.0 %
	% sütun içi	100.0 %	100.0 %	100.0 %	100.0 %
	% toplam	63.4 %	21.5 %	15.1 %	100.0 %

$$X^2(4) = 24.40, p < .05$$

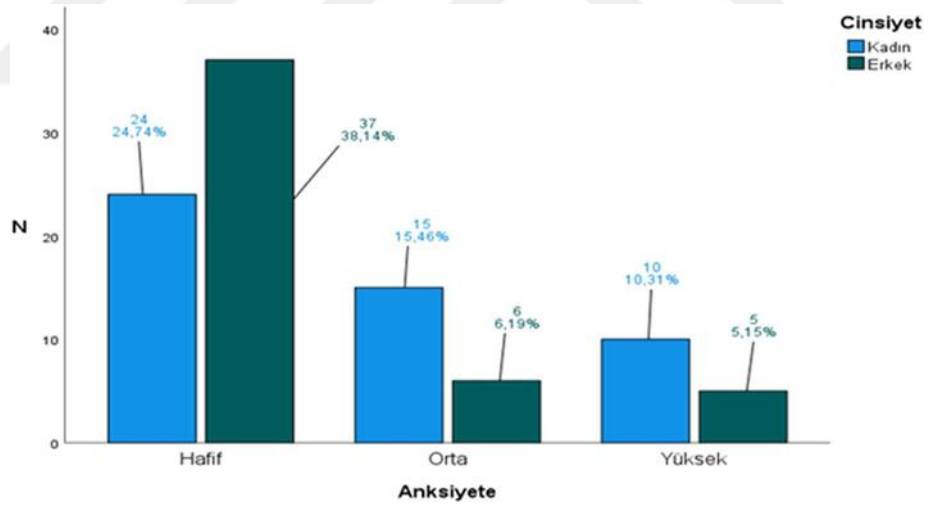
Beck Depresyon ölçeğine göre katılımcıların 62'sinin (%66.7) hafif, 25'inin (%26.9) orta ve 6'sının (%6.2) yüksek depresyon seviyesinde oldukları görülmüştür.

Beck Anksiyete ölçeğine göre katılımcıların 59'unun (%63.4) hafif, 20'sinin (%21.5) orta, 14'ünün (%15,1) yüksek anksiyete seviyelerine sahip oldukları görülmüştür. Çapraz tablolaştırma yöntemi ile yapılan ki kare testi sonucunda iki ölçek arasındaki ilişki anlamlı bulunmuş $X^2(4) = 24.40, p < .05$ ve katılımcıların 3'ünün (%3.2) Beck Depresyon ve Anksiyete ölçeklerinden aldıkları skorlarla yüksek depresyon/anksiyete grubuna girdikleri görülmüştür.

Şekil 3.7. Depresyon - Anksiyete Grupların Histogram Grafiği

Cinsiyete göre bakıldığında ise cinsiyet ve depresyon gruplarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($X^2(2) = 2.79, p > .05$). Cinsiyet ve anksiyete gruplarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($X^2(2) = 8.28, p < .05$). Anksiyete seviyesi yüksek olan grupta 10 kadın (%10.3) ve 5 erkek (%5.2) katılımcı vardır.

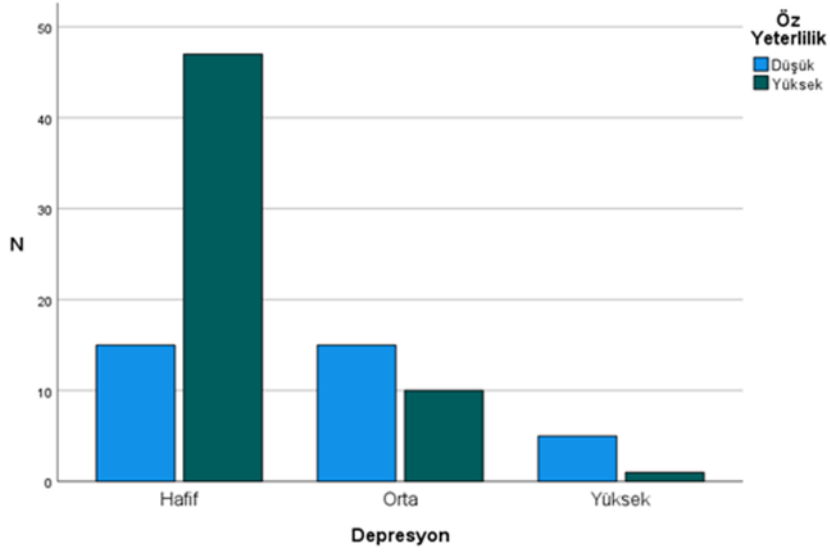
Şekil 3.8. Anksiyete-Cinsiyet Grupların Histogram Grafiği

Tablo 3.10. Öz Yeterlilik/Etkililik Ölçeği ve Alt Boyutları

		<i>N</i>	<i>%</i>
Öz Yeterlilik/Etkililik	Düşük	35	37.6%
	Yüksek	58	62.4%
Davranışı Başlatma	Düşük	29	31.2%
	Yüksek	64	68.8%
Davranışı Sürdürme	Düşük	24	25.8%
	Yüksek	69	74.2%
Davranışı Tamamlama	Düşük	27	27.8%
	Yüksek	66	71%
Engellerle Mücadele	Düşük	59	63.4%
	Yüksek	34	36.6%

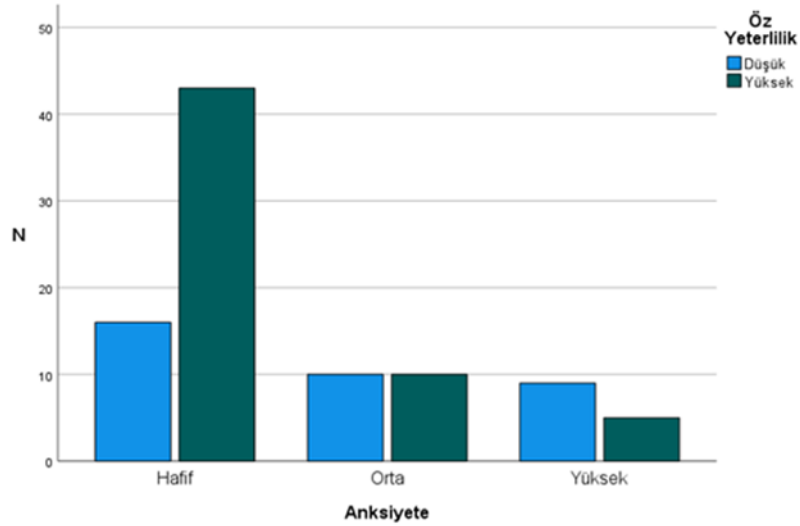
Araştırmaya dahil olan katılımcıların aldıkları skorlar düşük/yüksek olarak sınıflandırıldığında Davranışı Başlatma alt boyutunda düşük grupta 29 (%31,2), yüksek grupta 64 (%68,8) kişi, Davranışı Sürdürme alt boyutunda düşük grupta 24 (%25,8), yüksek grupta 69 (%74,2) kişi, Davranışı Tamamlama alt boyutunda düşük grupta 27 (%27,8), yüksek grupta 66 (%71) kişi, Engellerle Mücadele alt boyutunda düşük grupta 59 (%63,4), yüksek grupta 34 (%36,6) kişi olduğu görülmüştür.

Depresyon ve Öz Yeterlilik/Etkililik Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan ki kare testleri sonucunda, depresyon ve öz yeterlilik/etkililik ($X^2(3) = 15.44, p < .05$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Alt boyutlar ile depresyon arasındaki ilişkiler incelendiğinde, Davranışı başlatma ($X^2(3) = 9.95, p < .05$), davranışı tamamlama ($X^2(3) = 9.81, p < .05$), davranışı sürdürme ($X^2(3) = 10.89, p < .05$) düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Fakat engellerle mücadele ile arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($X^2(3) = 5.55, p > .05$). Pearson korelasyon katsayısı baz alınarak depresyon ve öz yeterlilik arasındaki ilişki kontrol edilmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda depresyon düzeyi arttıkça öz yeterlilik seviyesinde düşüş olduğu görülmüştür ($r(91) = -0.405, p < .001$). Alt boyutlar ile yapılan korelasyonda da tüm alt boyutların depresyon ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Şekil 3.9. Depresyon – Öz Yeterlilik Gruplarının Histogram Grafiği

Anksiyete ve Öz Yeterlilik/Etkililik Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan çapraz tablolama ve ki kare testleri sonucunda, anksiyete düzeyleri ile öz yeterlilik ($X^2(3) = 8.75, p < .05$), davranışı sürdürme ($X^2(3) = 7.58, p < .05$) ve davranışı başlatma ($X^2(3) = 6.06, p < .05$) seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Davranışı tamamlama ve engellerle mücadele ile anksiyete düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Şekil 3.10. Anksiyete – Öz Yeterlilik Gruplarının Histogram Grafiği

Tablo 3.11. Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu Frekans Tablosu

Yürütücü İşlev Eksikliği	N	%
Yüksek	49	52.7
Düşük	44	47.3
Toplam	93	100,0

Frontal Lob Kişilik Ölçeği (FLKÖ) 3 adet alt boyuttan oluşmaktadır (Dizinhibisyon, Apati ve Yürütücü İşlev Eksikliği). Bu çalışma süresince Frontal Lob Kişilik ölçeğinin yalnızca Yürütücü Fonksiyon alt boyutu analizlere dâhil edilmiştir. Yürütücü İşlev Eksikliği alt boyutu hesaplandığında, katılımcıların 49'unun (%52.7) yüksek, 44'ünün (%47,3) düşük gruba girdiği görülmüştür. Yürütücü işlev eksikliği ile diğer ölçekler arasında Çapraz Tablolama yöntemi ile ki kare testleri uygulanmıştır. Depresyon ($X^2(3) = 21.84, p < .05$), anksiyete ($X^2(3) = 19.09, p < .05$), öz yeterlilik ($X^2(3) = 10.17, p < .05$), davranışı başlatma ($X^2(3) = 5.60, p < .05$), davranışı sürdürme ($X^2(3) = 4.86, p < .05$), nevroitiklik ($X^2(3) = 10.17, p < .05$) düzeyleri ile yürütücü işlev eksikliği alt boyutlarının aralarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Korelasyonları incelendiğinde ise depresyon, anksiyete ve nevroitikle pozitif yönde; öz yeterlilik ve davranışı sürdürme ve başlatma ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik Alt Boyutu düzeyleri incelendiğinde, katılımcıların 53'ünün (%54.6) düşük düzeyde, 44'ünün (%45.4) ise yüksek düzeyde nevroitikliğe sahip oldukları görülmüştür.

Nevrotiklik Alt Boyutunun diğer ölçeklerle ilişkisi korelasyon ve ki kare tesleri ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda nevroitiklik ile depresyon ($r = .52, p < .001$) ve anksiyete ($r = 0.30, p < .05$) arasında pozitif yönde ilişkili, öz yeterlilik ($r = -0.29, p < .05$) ve yürütücü işlev eksikliği ($r = -0.32, p < .05$) ile negatif yönde ilişkili olukları görülmüştür. Öz yeterlilik alt boyutlarından yalnızca Engellerle Mücadele alt boyutu ile Nevrotiklik alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = -32, p < .01$). Korelasyonları anlamlı bulunan ölçeklerin Pearson Ki Kare katsayılarının da anlamlı olduğu görülmüştür.

Tablo 3.12. Duygusal Stroop Testi Ortalama Tepki Süreleri

	N	Minimum	Maximum	X	SS
Negatif Kelimeler	93	0,43	1,01	0,6724	0,12490
Nötr Kelimeler	93	0,46	1,22	0,6864	0,14089

Katılımcıların duygusal stroop testinde negatif kelimelere ortalama 672 (SS = 125) milisaniyede, nötr kelimelere ise ortalama 686 (SS = 141) milisaniyede yanıt verdikleri görülmüştür.

Tablo 3.13. Nokta Yeri Belirleme Testi Ortalama Tepki Süreleri

	N	Minimum	Maximum	X	SS
Negatif Görseller	93	0,30	0,60	0,4309	0,06863
Pozitif Görseller	93	0,31	0,61	0,4282	0,06358
Nötr Görseller	93	0,29	0,61	0,4182	0,06072

Katılımcıların nokta yeri belirleme testinde negatif görselleri ortalama 431 (SS = 68.6) milisaniyede, nötr görselleri ortalama 418 (SS = 60.7) milisaniyede ve pozitif görselleri ise ortalama 428 (SS = 63.6) milisaniyede yanıtladıkları görülmüştür.

Tablo 3.14. Dikkat Ağı Testi Ortalama Tepki Süreleri

	N	Minimum	Maximum	X	SS
Boş İpucu	93	0,45	0,84	0,603	0,079
İkili İpucu	93	0,43	0,82	0,5926	0,078
Merkez İpucu	93	0,44	0,81	0,5948	0,079
Uzamsal İpucu	93	0,43	0,82	0,5746	0,081
Uyumlu Çeldiriciler	93	0,40	0,78	0,5534	0,070
Uyumsuz Çeldiriciler	93	0,46	0,98	0,7000	0,095

Katılımcıların Dikkat ağı testindeki ipucu uyarılara (Boş, İkili, Merkez ve Uzamsal İpuçları) ve çeldirici (Uyumlu, Uyumsuz) uyarılara karşı gösterdikleri tepki süreleri incelenmiştir. Boş ipucu ardından gelen uyarılara ortalama 604 (SS = 79.1) milisaniyede, İkili ipuçlarına ortalama 593 (SS = 78.3) milisaniyede, Merkez ipuçlarına ortalama 595 (SS = 79.2) milisaniyede ve Uzamsal ipuçlara ise ortalama 575 (SS = 81) milisaniyede yanıt verdikleri görülmüştür. Uyumlu çeldiricilere karşı

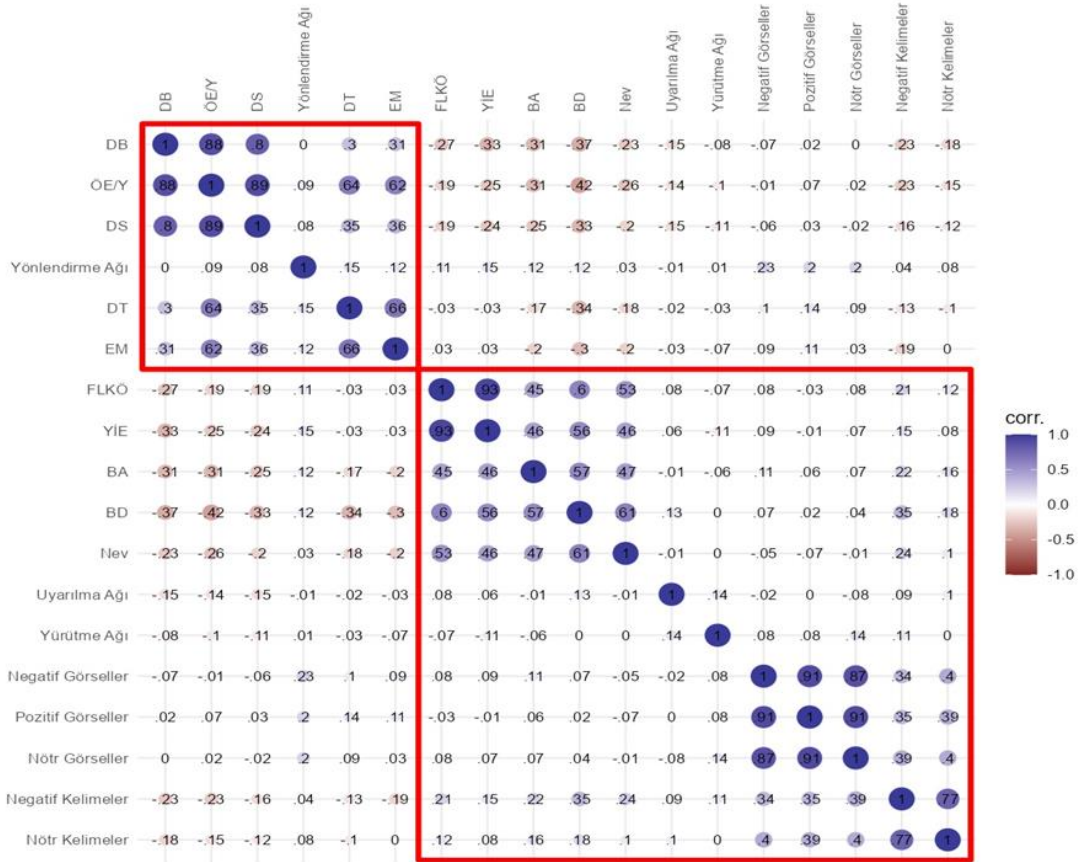
verilen tepki süresinin ortalama 553 (SS = 70.9) milisaniyede, uyumsuz çeldiricilere ise ortalama 700 (SS = 95.8) milisaniyede tepki verildiği görülmüştür.

3.2 Ölçekler ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Korelasyon Analizleri

Dikkat yanlılığı ölçümlerinde 3 adet test kullanılmıştır. Nokta yeri belirleme testi için negatif görsellere verilen tepki süreleri, pozitif görsellere verilen tepki süreleri ve nötr görsellere verilen yanıt süreleri karşılaştırmalarda kullanılmıştır. Nötr görsellere verilen ortalama tepki sürelerinden negatif ve pozitif görsellere (ayrı ayrı) verilen yanıt süreleri çıkartılarak ortalama yanlılık süreleri hesaplanmıştır. Dikkat ağı testlerinde boş ipucuna verilen ortalama yanıt sürelerinden ikili ipucu ortalama yanıt süreleri çıkartılarak uyarılma ağı ortalama süresi edinilmiştir. Merkez ipuçlarına verilen ortalama yanıt sürelerinden uzamsal ipuçlarına verilen ortalama yanıt süreleri çıkartılarak yönlendirme ağı ortalama sürelerine ulaşılmıştır. Uyumlu çeldiricilere verilen ortalama yanıt sürelerinden uyumsuz çeldiricilere verilen ortalama yanıt süreleri çıkartılarak yürütme ağı ortalama süresi hesaplanmıştır. Duygusal stroop testinde negatif ve nötr kelimelere verilen ortalama tepki süreleri analize dahil edilmiştir.

Tablo 3.15. Ölçekler İle Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Korelasyon Tablosu

	Nokta Yeri Belirleme Testi			Duygusal Stroop Testi		Dikkat Ağı Testi		
	Negatif Görseller	Pozitif Görseller	Nötr Görseller	Negatif Kelimeler	Nötr Kelimeler	Uyarılma Ağı	Yönelme Ağı	Yürütme Ağı
	r	r	r	r	r	r	r	r
Beck Depresyon	.012	.020	.024	.341**	.203	.049	.160	.010
Beck Anksiyete	.130	.110	.122	.253*	.214*	-.013	.152	-.120
Yürütücü İşlev Eksikliği	.032	-.043	.027	.158	.085	.030	.102	.360
Nevrotiklik	.955*	.690*	.008	.237*	.133	-.046	-.006	.050
Öz Yeterlilik/Etkililik	.044	.090	.048	-.174	-.110	-.127	.029	-.137

Şekil 3.11. Ölçekler İle Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Korelasyon Sıcaklık Haritası

3.3 Ölçekler ve Dikkat Yanlılığı Testlerinin Karşılaştırıldığı Analizler

Çalışmaya dahil olan bireylerin depresyon ve anksiyete seviyeleri hafif, orta ve yüksek olarak 3 gruba ayrılmış ve nokta yeri belirleme, duygusal stroop ve dikkat ağı testinden aldıkları skorlar bağımlı değişken olarak belirlenerek Korelasyon Analizine dahil edilmiş anlamlı çıkan değişkenler ile Çoklu Regresyon, ANOVA analizleri uygulanmıştır. Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu, Nevrotiklik Alt Boyutu ve Öz Yeterlilik/Etkililik Ölçeği Alt Boyutları sonuçları düşük ve yüksek olarak iki grupta değerlendirilmiş ve aynı bağımlı değişkenler eşliğinde Korelasyon analizi sonrasında Çoklu Regresyon ve bağımsız t-test uygulanmıştır.

3.3.1 Beck Depresyon Ölçeği ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları

Depresyon testinden edinilen sonuçlar (hafif, orta, yüksek) 3 adet grupta sınıflandırılmış ve bu şekilde diğer bağımlı değişkenlerle Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Yapılan Korelasyon Analizi sonrasında Depresyon düzeyleri ile Stroop testinde sergilenen negatif kelimeler ($r = 0.21, p < .05$) arasında pozitif yönde nokta yeri belirleme testinde sunulan pozitif görsellere verilen yanlılık süreleri ile negatif yönde bir ilişki görülmüştür. Negatif kelimelere verilen tepki sürelerinin depresyon düzeylerine göre gösterdikleri farklılıklar Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan Levene istatistiği aracılığıyla negatif ve nötr kelimelerin gruplar arasındaki homojen dağılım şartının sağlandığı görülmüştür ($p > .05$). ANOVA testi sonucunda sunulan negatif kelimeler ile depresyon grupları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Tablo 3.16. Depresyon Seviyelerine göre Negatif Kelimelere Gösterilen Tepki Süreleri ve Pozitif Görsellere Gösterilen Yanlılık Sürelerinin ANOVA Sonuçları

	X	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	
Negatif Kelimeler	Hafif	649.6	113.6	G.Arası	0.146	2	0.073	5.092	0.008*
	Orta	698.3	129.6	G.İçi	1.289	90	0.014		
	Yüksek	799.6	141.08	Toplam	1.435	92			
	Toplam	672.4	124.9						

* $p < .05$

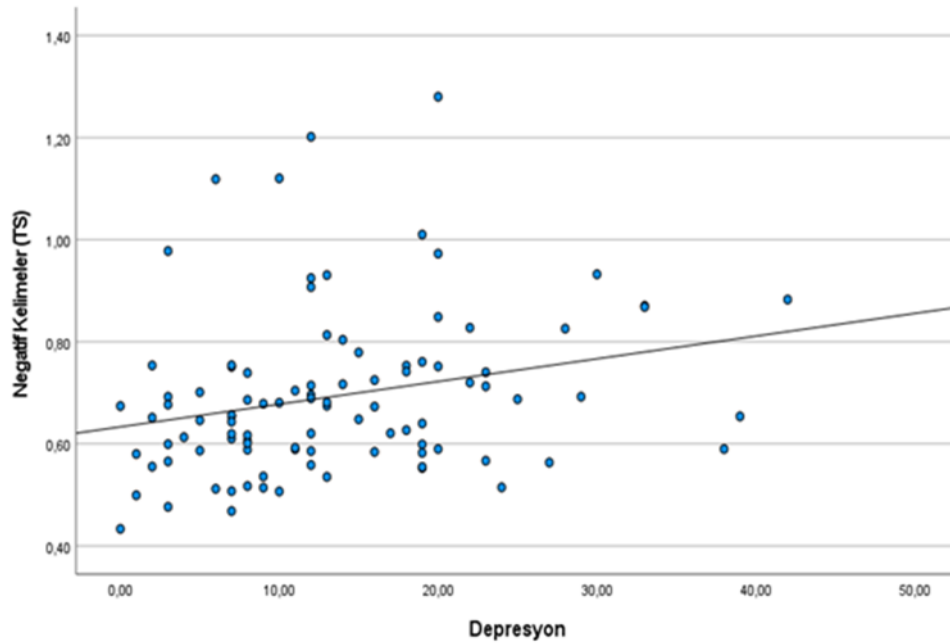
Negatif görsellerin hangi depresyon düzeylerinde farklılık gösterdiğini görmek için Post Hoc analizi ile Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucunda hafif ve yüksek düzey grupları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür.

Tablo 3.17. Tukey Post-Hoc Test – Negatif Kelimeler

		Hafif	Orta	Yüksek	
Hafif	Ort. Farkı	—	-0.0486	-0.150	*
	p-value	—	0.205	0.012	
Orta	Ort. Farkı	—	—	-0.101	
	p-value	—	—	0.156	
Yüksek	Ort. Farkı	—	—	—	
	p-value	—	—	—	

Not. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Depresyon grupları ile negatif kelimelere verilen tepki süreleri arasında basit regresyon analizi yapılmıştır. Basit doğrusal regresyonun yapılabilmesi için her iki değişken grubun normal dağılıma uygunluğu kontrol edilmiş ve şartın sağlandığı görülmüştür. Doğrusallık şartının sağlandığına ilişkin grafik Şekil 15’te gösterilmiştir.

Şekil 3.12. Negatif Kelimeler Tepki Süresi ile Depresyon Puanları Arasındaki Saçılım Grafiği

Yapılan regresyon analizine göre model anlamlılık göstermektedir ($F(92) = 12.440$, $p < .05$). Beck Depresyon testinden edinilen puanların Negatif Kelimelere verilen ortalama tepki sürelerini %12 etkilediği görülmüştür ($R^2 = 0.120$).

Tablo 3.18. Negatif Kelimeler ile Depresyon Puanları arasındaki regresyon tablosu

Model	R	R ²	Overall Model Test			
			F	df1	df2	p
Beck Depresyon	0.347	0.120	12.4	1	91	< .001

* $R^2 = 0.120$, $D.W = 2.27$

3.3.2 Beck Anksiyete Ölçeği ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları

Beck Anksiyete testi sonuçları ile dikkat yanlılığı testleri arasında yapılan korelasyon analizi sonrasında Duygusal Stroop testi negatif ve nötr kelimelere verilen tepki süreleri arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Sonrasında anksiyete skorlarının Negatif kelimeler üzerindeki etkisinin anlaşılması için Basit Doğrusal Regresyon modeli uygulanmıştır. Uygulanan regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(92) = 4.842$, $p < .05$). Beck Anksiyete testinden edinilen puanların Negatif Kelimelere verilen ortalama tepki sürelerini %5 etkilediği görülmüştür ($R^2 = 0.051$).

Tablo 3.19. Negatif Kelimeler ile Anksiyete Puanları arasındaki regresyon tablosu

Model	R	R ²	Overall Model Test			
			F	df1	df2	p
Beck Anksiyete	0.225	0.0505	4.84	1	91	0.030

* $R^2 = 0.0505$, $D.W = 2.36$

3.3.3 Öz Etkililik / Yeterlilik Ölçeği ve Alt Boyutları ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları

Öz Yeterlilik/Etkililik ölçeği ile Dikkat yanlılığı testlerinden edinilen değişkenler ile yapılan korelasyon analizinde ölçeklerin düzeylerine ilişkin anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Davranışı Başlatma alt boyutu ile negatif kelimeler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r = -0.208, p < .05$). Davranışı başlatma düzeyleri arasındaki fark Bağımsız Örneklem T Testi (Independent Sample T Test) ile bakılmış ve düzeyler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t[91] = 2.04, p < .05$).

Tablo 3.20. Negatif Kelimelere Gösterilen Tepki Sürelerinin Davranışı Başlatma Düzeylerine göre T Test Sonuçları

	Davranışı Başlatma	N	X	SS	t testi		
					t	sd	p
Negatif Kelimeler	Düşük	29	711	130.73	2.043	91	0.044
	Yüksek	64	654.9	119.11			

Tablo 20’da görüldüğü üzere davranışı başlatma düzeyleri düşük olan katılımcıların negatif kelimelere verdikleri ortalamama tepki süreleri daha uzun sürede gerçekleşmiştir.

3.3.4 Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu ile Dikkat Yanlılığı Testleri Arasındaki Analiz Sonuçları

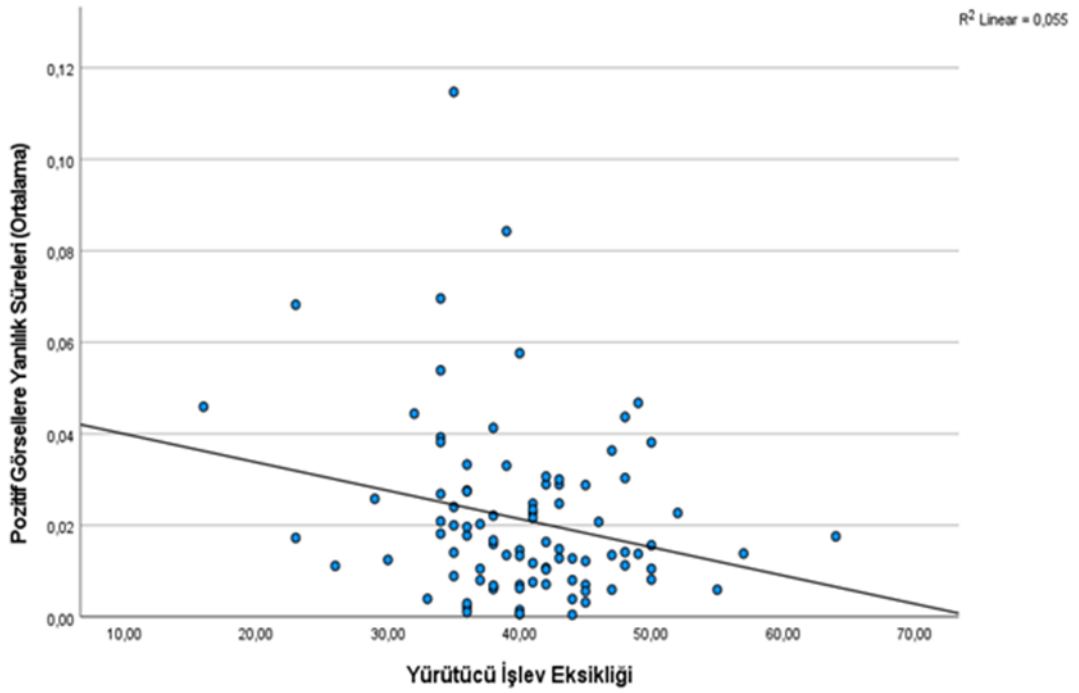
Yürütücü İşlev Eksikliği alt boyutu ile duygusal stroop testinde sunulan negatif kelimelere verilen tepki süreleri Bağımsız Örneklem T Testi (Independent Sample T Test) ile analiz edilmiştir. Negatif kelimelerin tepki süreleri için varyansların eşit olmadığı varsayımı ile edinilen sonuca göre iki değişken arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($t[83.28] = 2.53, p < .05$).

Tablo 3.21. Negatif Kelimelere Gösterilen Tepki Sürelerinin Yürütücü İşlev Eksikliği Düzeylerine göre T Test Sonuçları

Değişkenler	Yürütücü İşlev Eksikliği	N	X	SS	t testi		
					t	sd	p
Negatif Kelimeler	Yüksek	49	642.2	109.32	2.529	83.284	0.013
	Düşük	47	706	133.59			

Yürütücü işlev eksikliği düzeyleri ile negatif kelimelere karşı gösterilen tepki süreleri arasındaki ilişki pearson korelasyon katsayısı dikkate alınarak incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda yürütücü işlev eksiklik düzeyi yükseldikçe negatif kelimelere verilen tepki sürelerinin azaldığı görülmüştür ($r(95) = -24, p < .05$).

Yürütücü işlev eksikliği ile pozitif görsellere gösterilen ortalama yanlılık süreleri arasında ters yönlü anlamlı Pearson korelasyon katsayısı olduğu görülmüştür ($r = -0.235, p < .05$).

Şekil 3.13. Pozitif Görseller Ortalama Yanlılık Süresi ile Yürütücü İşlev Eksikliği Puanları Arasındaki Saçılım Grafiği

3.3.5 Nevrotiklik Alt Boyutu ile Dikkat Yanlılığı Testleri

Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik alt boyutu ile yapılan korelasyon analizlerinde dikkat yanlılığı ölçümü için kullanılan değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4 TARTIŞMA

Bu tez çalışması süresince sağlıklı bireylerin duygu durumları ve kişilik özelliklerine göre duygusal uyaranlara karşı gösterdikleri dikkat yanlılığının ölçülmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların depresyon ve anksiyete seviyeleri ve kişilik özelliklerinin sınıflandırılması için 5 adet ölçek uygulanmıştır. Araştırma süresince, uygulanan dikkat yanlılığı ölçüm testleri ile ölçeklerden edinilen sonuçlar sınıflandırılarak düşük ve yüksek düzeyde olan bireylerin duygusal uyaranlara karşı nasıl bir dikkat süreci geliştirdiklerine dair sonuçlar edinmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dikkat yanlılığını ölçmek amaçlı kullanılan testlerde yanlılık skorlarına ulaşmak için çeşitli duygusal uyaranlar kontrol uyaranlarından ayrıştırılmış ve hiyerarşik bir şekilde sınıflandırılan ölçeklerin sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Dikkat yanlılığı ölçümlerinde kullanılan testler bilgisayar ortamında gerçekleşmiş ve sunulan duygusal uyaranlara karşı gösterilen tepki süreleri analiz süreçlerine dahil edilmiştir. Bu bağlamda araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada ölçekler sunulmuş ardından bilgisayar ortamında testlerin yapılması sağlanmıştır. Bu çalışmanın bir diğer odak noktası da kaygı ve depresyon seviyesi yüksek olan bireylerin belirli kişilik özelliklerine göre içsel-örtük (endogenous - overt) dikkat süreçlerine dair fikir edinebilmektir. Dikkatin otonom süreçlerinin takibinin ve tekrar yapılandırılabilir olup olmadığının anlaşılması açısından dikkat yanlılığı üzerine yapılan çalışmalar büyük önem arz etmektedir.

4.1 Ölçeklerden Edinilen Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmada Beck Depresyon, Beck Anksiyete, Öz Yeterlilik/Etkililik, Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nevrotiklik Alt Boyutu, Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu ölçekleri kişilerin duygu durum ve buna bağlı bazı kişilik özelliklerinin ön görülmesini sağlaması amacıyla toplamda 5 adet ölçek kullanılmıştır. Katılımcıların ölçeklerden edindikleri puanlar hesaplanarak düşük ve yüksek düzey gruplar oluşturulmuş ve dikkat yanlılığı testlerinden aldıkları skorlar bu düzeylere göre analiz edilmiştir. Beck Depresyon ve Anksiyete ölçekleri hafif, orta ve yüksek olacak şekilde üç grupta incelenmiştir. Beck Depresyon ölçeğinden 0-16 arası puan alanlar hafif düzey, 17-29 arası puan alanlar orta düzey, 30-63 puan alanlar yüksek düzey gruplarına atanmıştır. Beck Anksiyete ölçeğinden 0-15 arasında puan alanlar hafif, 16-

25 puan aralığı orta ve 26-63 puan aralığı yüksek düzey grubu olarak belirlenmiştir. Öz Yeterlilik/Etkililik ölçeği sonuçları incelenmeden önce 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20 ve 22. maddeler ters yönde puanlanmıştır. Katılımcıların minimum ve maksimum ve medyan değerleri hesaplanarak düşük ve yüksek düzey grupları belirlenmiştir. Öz yeterlilik testi alt boyutları da ilgili maddeleri hesaplanarak gruplara ayrılmıştır. Davranışa Başlama alt boyutu için 2, 11, 12, 14, 17, 18, 20, 22. Maddeler, Davranışı Sürdürme alt boyutu için 4, 5, 6, 7, 10, 16, 19. maddeler, Davranışı Tamamlama alt boyutu için 3, 8, 9, 15, 23. maddeler ve Engellerle Mücadele alt boyutu için 1, 13, 21. maddeler toplanmıştır. Yürütücü İşlev Eksikliği 3, 5, 7, 12, 14, 15, 17, 18, 20, 23, 24, 32, 33, 34 ve 35. maddeler toplanarak hesaplanmıştır. Nevrotiklik alt boyutu toplam 8 maddeden oluşmaktadır.

Yapılan korelasyon analizlerinden görüldüğü üzere depresyon düzeylerinde artış olması durumunda anksiyete, nevroitiklik ve yürütücü işlev eksikliği düzeylerinin arttığı, öz yeterlilik ve alt boyutları düzeylerinin azaldığı görülmüştür.

Anksiyete düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında yürütücü işlev eksikliği ile doğrusal ilişkiye sahip olduğu, yürütücü işlev eksikliği yüksek olan çoğu katılımcıların anksiyetelerinin de yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Öz yeterliliği yüksek düzeyde olan bireylerin anksiyete düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir.

Öz yeterlilik ve alt boyutları ile nevroitiklik düzeyleri karşılaştırıldığında ters yönde anlamlı ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. Öz yeterlilik, davranışı başlatma, davranışı sürdürme, davranışı tamamlama ve engellerle mücadele düzeyi yüksek bireylerin nevroitiklik düzeyleri düşük sonuç vermektedir. Öz yeterlilik ve alt boyutları düzeyleri yüksek olan bireylerin yürütücü işlev becerilerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Nevrotiklik ile yürütücü işlev eksikliği düzeyleri arasındaki ilişki doğrusal şekilde artış göstermektedir. Yani nevroitiklik düzeyi yüksek bireylerin yürütücü işlev eksikliğinin yüksek olduğu görülmüştür.

4.2 Depresyon Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması

Çalışmaya dahil edilen bireylerin depresyon düzeyleri ile duygusal uyaranlara karşı gösterdikleri tepki süreleri karşılaştırıldığında bireylerdeki depresyon düzeyi arttıkça duygu içerikli uyaranlara verdikleri tepki süresinde gecikmeler olduğu görülmektedir. Bu durum, depresyon düzeyi yüksek olan bireylerde uyarandan gözleri ayırmada (disengagement) gecikme/zorlanma olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Sanchez ve arkadaşlarının göz takip cihazı ile gerçekleştirdikleri ve duygusal yüz ifadelerini kullanarak göz hareketleri davranışlarını inceledikleri çalışmanın bulguları da ulaştığımız sonucu desteklemektedir [110]. Negatif kelimelere verilen ortalama tepki süreleri ile depresyon düzeyine ilişkin duygusal uyaranlara karşı dikkat yanlılığında farklılıklar olduğu söylenebilmektedir (H1).

4.3 Anksiyete Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması

Katılımcıların kaygı düzeyleri ile dikkat yanlılığı testlerinden edinilen skorlar kıyaslandığında herhangi bir anlamlı sonuca ulaşamamıştır (H2).

4.4 Öz Etkililik / Yeterlilik ve Alt Boyutları Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması

Literatüre bakıldığında bildiğimiz kadarıyla bireylerin öz yeterlilik düzeylerine göre duygusal uyaranlara karşı geliştirdikleri dikkat yanlılığına dair pek bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Öz yeterlilik/etkililik düzeyleri düşük olan bireylerin dikkat yanlılığı testlerinden edindikleri sonuçlar Korelasyon analizi ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Davranışı başlatma alt boyutu düzeyi düşük olan grubun negatif kelimelere tepki sürelerinin diğer uyaranlara ve yüksek düzeyde olan gruba göre daha uzun sürede yanıt verdikleri görülmüştür. Bu durum davranışı başlatma düzeyi düşük olan bireylerde, negatif uyaranda dikkatin daha uzun süreli davranış sergilediği şeklinde yorumlanabilir. Engellerle mücadele alt boyutu ile yapılan analizler arasında anlamlılık düzeyine en yakın sonucu veren pozitif görsel uyaranlara karşı gösterilen yanlılık süreleri olmuştur. Engellerle mücadele düzeyi düşük olan katılımcıların pozitif görsellere daha kısa sürede yanlılık gösterdikleri görülmüştür (H3).

4.5 Frontal Lob Kişilik Ölçeği Yürütücü İşlev Eksikliği Alt Boyutu Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması

Yürütücü işlev becerisi günlük yaşama adaptasyon konusunda oldukça önem taşıyan bir bilişsel süreçtir. Bu duruma ilişkin bozuklukların oluşması davranışsal açıdan bireye ciddi zararlar verebilmektedir. Yürütücü işlev eksikliğine sahip bireyleri sağlıklı bireylerden ayırt etmek oldukça güç olabilmektedir. Grace, Stout ve Malloy'un (1999) hazırlamış oldukları Frontal Lob Kişilik Ölçeği (FLKÖ) ile yürütücü işlev kontrolünün nöropsikolojik testlerin yanı sıra ölçek aracılığıyla da ölçülebilir olmasını sağlamışlardır [109]. Literatürde gördüğümüz kadarıyla FLKÖ ile dikkat yanlılığı ölçümlerinde kullandığımız testlerin birlikte çalışıldığı pek bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dikkat ağı testi ve nokta yeri belirleme testi ile FLKÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Duygusal Stroop testinin sonuçları karşılaştırıldığında ise gruplar arası anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Yürütücü işlev eksikliği yüksek olan grubun duygusal kelimelere daha hızlı yanıtlar verdikleri ve pozitif görsellere yönelme hızlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Nokta yeri testinde sunulan görsellere de istatistiksel olarak anlamlılık göstermese de marjinal ortalamaları incelendiğinde benzer nitelikte performans sergilenildiği görülmektedir. Bu bulgular yürütücü işlev eksikliği mevcut olan bireylerin dikkatlerinde duygusal uyaranlardan kaçınma davranışının daha fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, Dikkat ağı testi alt boyutlarından olan Yürütme Ağı ile yürütücü işlev eksikliği düzeyleri arasında anlamlı olmasa da anlamlıya çok yakın bir sonuç elde edildiği görülmüştür. Yürütücü işlev eksikliği düşük olan grubun çeldirici uyaranları yüksek düzeydekilerden daha hızlı bir şekilde yanıtladıkları görülmektedir (H4).

4.6 Nevrotiklik Alt Boyutu Düzeylerine Göre Dikkat Yanlılığı Süreçlerinin Tartışılması

Katılımcıların nevroitiklik düzeyleri ile dikkat yanlılığı testlerinden edinilen skorlar kıyaslandığında herhangi bir anlamlı sonuca ulaşılamamıştır (H5).

4.7 Çalışmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Çalışma herhangi bir psikolojik veya fiziksel engeli olmayan sağlıklı bireyler ile gerçekleştirilmiştir fakat yeterli katılımcı sayısına ulaşamamıştır. Testlerin ölçeklerle ilişkilerine dair geçerliliğinin artırılması için daha fazla kişi ile çalışmanın yapılması gerekmektedir.

Sağlıklı bireylerden edinilen sonuçların gerçek hasta grubuyla kıyaslanması, dikkat yanlılığını ölçmek için kullanılan testlerin tedavi süreçlerine etkinliğini görebilmek açısından önem arz etmektedir.

EEG, göz takip cihazı gibi fizyolojik ölçüm cihazları ile çalışmanın bulgularının tekrar değerlendirilmesi ve fizyolojik bulgular ile desteklenmesi gerekmektedir.

Çalışma üniversite ortamında gerçekleştiği için çoğunlukla genç bireyler çalışmaya dahil olmuş, diğer yaş gruplarına ulaşamamıştır. Dikkat yanlılığı süreçlerinin yaşam boyu gelişiminin incelenmesi, bu duruma ilişkili gelişebilecek olan psikopatolojilerin önlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada kullanılan nokta yeri belirleme testinin işitsel versiyonlarının da kullanılması ve işitsel dikkat süreçleriyle de karşılaştırılmaları yapılması dikkat yanlılığı süreçlerinin açıklanması hususunda faydalı olabilir. Dikkat ağı testinin duygusal versiyonlarının kullanılması da görsel dikkat süreçlerindeki önceliğin anlamlandırılmasını kolaylaştırabilir.

4.8 Çalışmanın Güçlü Yönleri

Kişilik özelliklerine göre negatif uyarılara karşı gösterilen dikkat yanlılığı üzerine yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Bu çalışmanın, yürütücü işlev becerisi ve öz yeterlilik gibi motivasyonel açıdan günlük hayatı ciddi bir şekilde etkileyen kişilik özelliklerinin düzeylerine göre duygusal uyarılara karşı bireylerde oluşan dikkat yanlılığını anlamak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, kişilik özelliklerinin hem duygu durumlara olan etkisi açısından hem de görsel dikkat süreçlerinde duygusal uyarılara karşı gösterilen hassasiyette bir etkisi olup olmadığına dair fikir oluşturabilecek bulgulara sahiptir.

5 KAYNAKLAR

- Acharya, A., & Wroten, M. (2017). *Broca Aphasia*. StatPearls Publishings
- Aşıroğlu, S., Durdu, M., Bingöl, F., & Delen, A. (2017). *Anksiyete Bozukluğu*. İstanbul: İstanbul Maltepe Üniversitesi.
- Ayçiçeği, A., Wayne, D., & Harris, C. (2012). *Prefrontal Lob Nöropsikolojik Test Bataryası: Sağlıklı Yetişkinlerden Elde Edilen Test Sonuçları*. Psikoloji Çalışmaları, 1-26.
- Badre, D., & Wagner, A. (2004). *Selection, İntegration, And Conflict Monitoring: Assessing The Nature And Generality Of Prefrontal Cognitive Control Mechanisms*. Neuron, 473-487.
- Bardeen, J. (2020). *The Regulatory Role Of Attention İn PTSD From An İnförmatıon Processing Perspective*. Emotion İn Posttraumatic Stress Disorder, 311-341.
- Bar-Haim, Y., Lamy, D., Pergamin, L., Bakermans-Kranenburg, M., & van IJzendoorn, M. (2007). *Threat-Related Attentional Bias İn Anxious And Nonanxious İndividuals: A Meta-Analytic Study*. Psychological Bulletin, 1-24.
- Baron-Cohen, S. (1989). *Joint-Attention Deficits İn Autism: Towards A Cognitive Analysis*. Development and Psychopathology, 185 - 189.
- Beck, A., & Clark, D. (1997). *An İnförmatıon Processing Model Of Anxiety: Automatic And Strategic Processes*. Behaviour Research and Therapy, 49-58.
- Beck, A., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. (1988). *An İnförmatıon For Measuring Clinical Anxiety: Psychometric Properties*. Journal Of Consulting And Clinical Psychology.
- Beck, A., Ward, C., Mendelson, M., Mock, J., & Erbaugh, J. (1961). *An Inventory for Measuring Depression*. Archives Of General Psychiatry, 561-571.
- Bilgiç, H. (2011). *Rehber Öğretmenlerin (Psikolojik Danışmanların) Öz Yeterlilikleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Blechert, J., Michael, T., Grossman, P., Lajtman, M., & Wilhelm, F. (2007). *Autonomic and Respiratory Characteristics of Posttraumatic Stress Disorder and Panic Disorder*. Psychosomatic Medicine, 935-943.
- Boisgueheneuc, F., Levy, R., Volle, E., Seassau, M., Duffau, H., Kinkingnehun, S., Dubois, B. (2006). *Functions Of The Left Superior Frontal Gyrus İn Humans: A Lesion Study*. Brain, 3315- 3328.
- Bradley, M., Keil, A., & Lang, P. (2012). *Orienting And Emotional Perception: Facilitation, Attenuation, And İnterference*. Frontiers in Psychology, 493.

- Bradley, M., Keil, A., & Lang, P. (2012). *Orienting And Emotional Perception: Facilitation, Attenuation, And Interference*. *Front. Psychol.*
- Bressler, S., Tang, W., Sylvester, C., Shulman, G., & Corbetta, M. (2008). *Top-Down Control Of Human Visual Cortex By Frontal And Parietal Cortex In Anticipatory Visual Spatial Attention*. *Journal of Neuroscience*, 10056-10061.
- Brown, D. (2012). *Agency and Attention in Malebranche's Theory of Cognition*. M. Pickavé, &
- L. Shapiro, *Emotion and Cognitive Life in Medieval and Early Modern Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 217– 233.
- Burger, J. (1986). *Personality*. 10 Davis Dr, Belmont, CA: Wadsworth.
- Catani, M., Dell'Acqua, F., Vergani, F., Malik, F., Hodge, H., Roy, P., Schotten, M. (2012). *Short Frontal Lobe Connections Of The Human Brain. Cortex*, 273-291.
- Cavada, C., & Goldman-Rakic, P. (1989). *Posterior Parietal Cortex In Rhesus Monkey: II. Evidence For Segregated Corticocortical Networks Linking Sensory And Limbic Areas With The Frontal Lobe*. *Journal of Comparative Neurology*, 422-445.
- Cisler, J., & Koster, E. (2010). *Mechanisms Of Attentional Biases Towards Threat In Anxiety Disorders: An Integrative Review*. *Clinical Psychology Review*, 203-216.
- Colombini, E., da Silva Simoes, A., & Ribeiro, C. (2014). *An Attentional Model For Intelligent Robotics Agents*. Brazil: Instituto Tecnológico de Aeronáutica, São José dos Campos.
- Corbetta, M., Kincade, J., Ollinger, J., McAvoy, M., & Shulman, G. (2000). *Voluntary Orienting Is Dissociated From Target Detection In Human Posterior Parietal Cortex*. *Nature Neuroscience*, 292–297.
- Corcoran, R., Mercer, G., & Frith, C. (1995). *Schizophrenia, Symptomatology And Social Inference: Investigating "Theory Of Mind" In People With Schizophrenia*. *Schizophrenia Research*, 5-13.
- Costa Jr., P., & McCrae, R. (1988). *From Catalog To Classification: Murray's Needs And The Five-Factor Model*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 258–265.
- Çelik, F., & Hocaoglu, Ç. (2016). *Major Depresif Bozukluk Tanımı, Etyolojisi Ve Epidemiyolojisi: Bir Gözden Geçirme*. *Çağdaş Tıp Dergisi* 6.1, 51-66.
- Çiçek, İ., & Aslan, A. (2020). *Kişilik ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Kuramsal Bir Çerçeve*. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 137-147.

- Damasio, H., Grabowski, T., Frank, R., Galaburda, A., & Damasio, A. (1994). *The Return of Phineas Gage: Clues About the Brain from the Skull of a Famous Patient*. *Science*, 1102-1105.
- De Renzi, E., Faglioni, P., & Scotti, G. (1970). *Hemispheric Contribution to Exploration of Space Through the Visual and Tactile Modality*. *Cortex*, 191-203.
- DeGutis, J., & Van Vleet, T. (2010). *Tonic And Phasic Alertness Training: A Novel Behavioral Therapy To Improve Spatial And Non-Spatial Attention In Patients With Hemispatial Neglect*. *Frontiers in Human Neuroscience*.
- Derryberry, D., & Reed, M. (2002). *Anxiety-Related Attentional Biases And Their Regulation By Attentional Control*. *Journal Of Abnormal Psychology*, 225.
- Descartes, R. (1649). *Passions of the Soul*. Indianapolis/Cambridge: Hackett.
- Desimone, R. (1989). *Neural Mechanisms Of Visual Processing In Monkeys*. *Handbook Of Neuropsychology* 2, 267-299.
- Desimone, R., & Duncan, J. (1995). *Neural Mechanisms of Selective Visual Attention*. *Annual Review of Neuroscience*, 193-222.
- Deutsch, J. (1958). *Perception and Communication*. London and New York: Pergamon Press.
- Deutsch, J., & Deutsch, D. (1963). *Attention: Some Theoretical Considerations*. *Psychological Review*, 80-90.
- Dimberg, U., & Öhman, A. (1996). *Behold The Wrath: Psychophysiological Responses To Facial Stimuli*. *Motivation and Emotion*, 149-182.
- Doğan, M. (2001). *Depresyonda Bilişsel Terapi Yaklaşımı Temel Boyutlar Ve Açıklamalar*.
- Eimer, M. (2000). *Event-Related Brain Potentials Distinguish Processing Stages Involved In Face Perception And Recognition*. *Clinical Neurophysiology*, 694-705.
- El Khoury, M., Reynaud, M., Soriano, E., Michael, A., Salgado-Pineda, K., & Zendjidjian, P. (2011). *Amygdala Activity Correlates With Attentional Bias In PTSD*. *Neuropsychologia*, 1969- 1973.
- Ertürk, E. (2017). *Bilimsel Psikolojinin Tarihsel Süreci Üzerine*. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 161-180.
- Eysenck, M., Derakshan, N., Santos, R., & Calvo, M. (2007). *Anxiety And Cognitive Performance: Attentional Control Theory*. *Emotion*, 336-353.

- Fan, J., Gu, X., Guise, K., Liu, X., Fossella, J., Wang, H., & Posner, M. (2009). *Testing The Behavioral Interaction And Integration Of Attentional Networks*. *Brain and Cognition*, 209-220.
- Fan, J., McCandliss, B., Fossella, J., Flombaum, J., & Posner, M. (2005). *The Activation Of Attentional Networks*. *NeuroImage*, 471-479.
- Fan, J., McCandliss, B., Sommer, T., Raz, A., & Posner, M. (2002). *Testing the Efficiency and Independence of Attentional Networks*. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 340–347.
- Fedorenko, E., Hsieh, P., Nieto-Castañón, A., Whitfield-Gabrieli, S., & Kanwisher, N. (2010). *New Method For fMRI Investigations Of Language: Defining Rois Functionally In Individual Subjects*. *Journal Of Neurophysiology*, 1177-1194.
- Frödin, O. (2017). *Attention Schema Theory, An Interdisciplinary Turn? Cognition, Culture And Institutions*. *Anthropological Theory*, 88-107.
- Gotlib, I., Krasnoperova, E., Yue, D., & Joormann, J. (2004). *Attentional Biases For Negative Interpersonal Stimuli In Clinical Depression*. *Journal of Abnormal Psychology*, 127–135.
- Gözüm, S., & Aksayan, S. (1999). *Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe Formunun Güvenilirlik Ve Geçerliliği*. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*.
- Grace, J., Stout, J., & Malloy, P. (1999). *Assessing Frontal Lobe Behavioral Syndromes With The Frontal Lobe Personality Scale*. *Assessment*, 269-284.
- Gül, İ., & Adıgüzel, O. (2015). *Sağlık Kurumları Yöneticiliği Lisans Bölümü Öğrencilerinin Öz Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi*. *Journal of International Social Research*.
- Gündüz, S. (2009). *Dental Fobisi Olan Hastalarda Diğer Anksiyete Bozuklukları Eştanısı*. İstanbul: T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.
- Han, L., Sun, R., Gao, F., Zhou, Y., & Jou, M. (2019). *The Effect Of Negative Energy News On Social Trust And Helping Behavior*. *Computers in Human Behavior*, 128-138.
- Haynes, L. (2016). *Visual Spatial Attention: Functions, Influences and Performance*. Columbia: Nova Science Pub Inc.
- Heesen, R., Kim, Y., Clay, Z., & Kret, M. (2023). *Perceptual Integration Of Bodily And Facial Emotion Cues In Chimpanzees And Humans*.
- Hessels, R., Holleman, G., Kingstone, A., Hooge, I., & Kemner, C. (2019). *Gaze Allocation In Face-To-Face Communication Is Affected Primarily By*

Task Structure And Social Context, Not Stimulus-Driven Factors. Cognition, 28-43.

Hisli-Sahin, N. (1988). *Beck Depresyon Envanteri'nin Geçerliliği Üzerine bir Çalışma*. Türk Psikoloji Dergisi, 118-126.

Holmqvist, K., Nyström, M., & Mulvey, F. (2012). *Eye Tracker Data Quality: What It Is And How To Measure It*. Proceedings Of The Symposium On Eye Tracking Research And Applications, 45- 52.

James, W. (1890). *The Principles Of Psychology, Vol I*. New York: Henry Holt and Co. Jonides, J., & Irwin, D. (1981). Capturing Attention.

Kahneman, D. (1973). *Attention and Effort*. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Karamustafalıoğlu, O., & Yumrukçal, H. (2011). *Depresyon Ve Anksiyete Bozuklukları*. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni, 65-74.

Kisch, J., Leino, E., & Silverman, M. (2005). *Aspects of Suicidal Behavior, Depression, and Treatment in College Students: Results from the Spring 2000 National College Health Assessment Survey*. Suicide and Life-Threatening Behavior, 3-13.

Kiss, M., Velzen, J., & Eimer, M. (2008). *The N2pc Component And Its Links To Attention Shifts And Spatially Selective Visual Processing*. Psychophysiology , 240-249.

Kizilkaya, N. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.

Korkut, K., & Babaoğlu, E. (2012). *Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik İnançları*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 269-281.

Kuhl, B., Kahn, I., Dudukovic, N., & Wagner, A. (2008). *Overcoming Suppression In Order To Remember: Contributions From Anterior Cingulate And Ventrolateral Prefrontal Cortex*. Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience, 211–221.

Lang, P., Bradley, M., & Cuthbert, B. (1997). *International Affective Picture System (IAPS): Technical Manual And Affective Ratings*. NIMH Center for the Study of Emotion and Attention, 3.

Logothetis, N., Pauls, J., Augath, M., Trinath, T., & Oeltermann, A. (2001). *Neurophysiological Investigation Of The Basis Of The fMRI Signal*. Nature, 150-157.

Macdonald, R., & Tatler, B. (2018). *Gaze In A Real-World Social Interaction: A Dual Eye- Tracking Study*. Quarterly Journal of Experimental Psychology, 2162-2173.

Mackay, D. (1972). *Aspects Of The Theory Of Comprehension, Memory And Attention*. Quarterly Journal of Experimental Psychology, 22-40.

- MacLeod, C., Mathews, A., & Tata, P. (1986). *Attentional Bias In Emotional Disorders*. Journal Of Abnormal Psychology, 15.
- Manav, F. (2011). *Kaygı Kavramı*.
- Marrocco, R., & Davidson, M. (1998). *Neurochemistry Of Attention*.
- Mathews, A., & Mackintosh, B. (1998). *A Cognitive Model of Selective Processing in Anxiety*. Cognitive Therapy and Research, 539–560.
- Mete, H. (2008). *Kronik Hastalık Ve Depresyon*. Klinik Psikiyatri, 3-18.
- Mevlüt, K., & Varol, K. (2004). *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri Ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği)*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 31-63.
- Mishkin, M., Ungerleider, L., & Macko, K. (1983). *Object Vision And Spatial Vision: Two Cortical Pathways*. Trendsin Neurosciences, 414-417.
- Mogg, K., & Bradley, B. (1998). *A Cognitive-Motivational Analysis Of Anxiety*. Behaviour Research and Therapy, 809-848.
- Moray, N. (1969). *Attention: Selective Processes in Vision and Hearing*. London: Routledge.
- Morrison, J. (2010). *Empathy And Theory Of Mind İn Schizophrenia And Anxiety Disorders*.
- Müller, M., Andersen, S., & Keil, A. (2008). *Time Course of Competition for Visual Processing Resources between Emotional Pictures and Foreground Task*. Cerebral Cortex, 1892–1899.
- Najmi, S., Kuckertz, J., & Amir, N. (2012). *Attentional Impairment İn Anxiety: İnefficiency İn Expanding The Scope Of Attention*. Depression And Anxiety, 243-249.
- Nebel, M., Eloyan, A., Barber, A., & Mostofsky, S. (2014). *Precentral Gyrus Functional Connectivity Signatures Of Autism*. Frontiers İn Systems Neuroscience, 80.
- Neisser, U. (1967). *Cognitive Psychology*. Norwalk, Conn: Appleton-Century-Crofts.
- Nemeroff, C., Compton, M., & Berger, J. (2001). *The Depressed Suicidal Patient: Assessment And Treatment*. Annals of the New York Academy of Sciences, 1-23.
- Norman, D. (1968). *Toward A Theory Of Memory And Attention*. Psychological Review, 522–536.
- Okutan, E. (2010). *Kişilik Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi: Bir Örnek Olay İncelemesi*. Diss. Sakarya Üniversitesi.

Öngider, N. (2013). *Bilişsel Davranışçı Terapinin Boşanma Sonrasında Kadınların Depresyon, Anksiyete Ve Yalnızlık Semptomlarında Etkinliği: Bir Pilot Çalışma*. Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 147-155.

Özteke, H. (2011). *İlköğretim Okullarında Çalışan Psikolojik Danışmanların Sosyal Karşılaştırma Ve Öz-Bilinç Düzeyleri İle Psikolojik Danışman Öz-Yeterlik İnancı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk, E. (2022). *Ergenlerde Olumsuz Yaşam Olayları İle Depresyon Ve İntihar İlişkisinde Duygu Düzenleme, Bilinçli Farkındalık Ve Duyusal İşleme Hassasiyetinin Rolü*.

Parvaz, M., Zilverstand, A., Moeller, S., Alia-Klein, N., & Goldstein, R. (2021). *Attention Bias Modification In Drug Addiction: Enhancing Control Of Subsequent Habits*. Proceedings of the National Academy of Sciences, e2012941118.

Peckham B.A., A., McHugh, R., & Otto, M. (2010). *A Meta-Analysis Of The Magnitude Of Biased Attention In Depression*. 27(12), 1135-1142.

Pfabigan, D., & Tran, U. (2015). *Behavioral And Physiological Bases Of Attentional Biases: Paradigms, Participants, And Stimuli*. Frontiers In Psychology, 686.

Pıçakçıefe, M. (2010). *Çalışma Yaşamı Ve Anksiyete*. Pirau, L., & Lui, F. (2018). Frontal Lobe Syndrome.

Popien, A., Frayn, M., von Ranson, K., & Sears, C. (2015). *Eye Gaze Tracking Reveals Heightened Attention To Food In Adults With Binge Eating When Viewing Images Of Real-World Scenes*. Appetite, 233-240.

Posner, M. (1980). *Orienting Of Attention*. Quarterly Journal Of Experimental Psychology, 3-25.

Posner, M., & Petersen, S. (1990). *The Attention System of the Human Brain*. Annual Review of Neuroscience, 25-42.

Raymond, J., Shapiro, K., & Arnell, K. (1992). *Temporary Suppression Of Visual Processing In An RSVP Task: An Attentional Blink?* Journal Of Experimental Psychology: Human Perception And Performance, 849.

Raz, A., & Buhle, J. (2006). *Typologies Of Attentional Networks*. Nature Reviews Neuroscience, 367-379 .

Remnant, P., & Bennett, J. (1996). *Leibniz: New Essays on Human Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.

Reynolds, J., & Heeger, D. (2009). *The Normalization Model of Attention*. Neuron, 168-185.

- Sarazin, M., Pillon, B., Giannakopoulos, P., Rancurel, G., Samson, Y., & Dubois, B. (1998). Clinicometabolic Dissociation Of Cognitive Functions And Social Behavior In Frontal Lobe Lesions. *Neurology*, 142-148.
- Shafran, R., Lee, M., Cooper, Z., Palmer, R., & Fairburn, C. (2007). *Attentional Bias In Eating Disorders*. *International Journal of Eating Disorders*, 369-380.
- Sherer, M., Maddux, J., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. (1982). *The Self-Efficacy Scale: Construction And Validation*. *Psychological Reports*, 663-671.
- Sigmon, S., Whitcomb-Smith, S., Boulard, N., Pells, J., Hermann, B., Edenfield, T., Scharrel, J. (2007). *Seasonal Reactivity: Attentional Bias and Psychophysiological Arousal in Seasonal and Nonseasonal Depression*. *Cognitive Therapy and Research*, 619-638.
- Sigurjónsdóttir, Ó., Björnsson, A., Wessmann, I., & Kristjánsson, Á. (2020). *Measuring Biases Of Visual Attention: A Comparison Of Four Tasks*. *Behavioral Sciences*, 28.
- Stroop, J. (1935). *Studies Of Interference In Serial Verbal Reactions*. *Journal Of Experimental Psychology*, 643.
- Suzuki, Y., & Tanaka, S. (2021). *Functions Of The Ventromedial Prefrontal Cortex In Emotion Regulation Under Stress*. *Scientific Reports*, 18225.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics (6th Ed.)*. Boston: Allyn & Bacon.
- Taymur, İ., & Türkçapar, M. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması Ve Değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 154-177.
- Treisman, A. (1964). *The Effect of Irrelevant Material on the Efficiency of Selective Listening*. *The American Journal of Psychology*, 533-546.
- Treisman, A. (1977). *Focused Attention In The Perception And Retrieval Of Multidimensional Stimuli*. *Perception & Psychophysics*, 1-11.
- Treisman, A., & Gelade, G. (1980). *A Feature-Integration Theory Of Attention*. *Cognitive Psychology*, 97-136.
- Ulusoy, M., H. Sahin, N., & Erkmen, H. (1998). *Turkish Version Of The Beck Anxiety Inventory: Psychometric Properties*. *Journal of cognitive psychotherapy*, 163.
- Valuch, C., Pflüger, L., Wallner, B., Laeng, B., & Ansorge, U. (2015). *Using Eye Tracking To Test For Individual Differences In Attention To Attractive Faces*. *Frontiers in Psychology*, 42.
- Vazquez, C., Duque, A., Blanco, I., Pascual, T., Poyato, N., Lopez-Gomez, I., & Chaves, C. (2018). *CBT And Positive Psychology Interventions For Clinical*

Depression Promote Healthy Attentional Biases: An Eye-Tracking Study. Depression and Anxiety, 966-973.

Von Helmholtz, H. (1924). *Helmholtz's Treatise On Physiological Optics (Trans. from the 3rd German ed.) (J. P. C. Southall, Ed.)*. Optical Society of America.

Webb, T., & Graziano, M. (2015). *The Attention Schema Theory: A Mechanistic Account Of Subjective Awareness*. Front. Psychol., Volume 6.

Wells, A., & Matthews, G. (2014). *Attention And Emotion (Classic edition): A Clinical Perspective*. Church Road, Hove, East Sussex: Psychology Press.

Williams, J., Watts, F., MacLeod, C., & Mathews, A. (1997). *Cognitive Psychology and Emotional Disorders*. Chichester: John Wiley & Sons.

Wilterson, A., Kemper, C., Kim, N., Webb, T., Reblando, A., & Graziano, M. (2020). *Attention Control And The Attention Schema Theory Of Consciousness*. Progress in Neurobiology, 101844.

Wolfe, J., & Horowitz, T. (2004). *What Attributes Guide The Deployment Of Visual Attention And How Do They Do It?* Nature Reviews Neuroscience, 495-501.

Woody, M., Miskovic, V., Owens, M., James, K., Feurer, C., Sosoo, E., & Gibb, B. (2017). *Competition Effects in Visual Cortex Between Emotional Distractors and a Primary Task in Remitted Depression*. Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging, 396-403.

Yaman, S., Cansüngü Koray, Ö., & Altunçekiç, A. (2004). *Fen Bilgisi Öğretmen Adayalarının Öz- Yeterlilik İnanç Düzeylerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi , 355-366.

Yang, J., Li, L., Shen, F., Zeng, L., & Li, R. (2021). *Identification Of Depression Using Support Vector Machine With Different Connectivity*. Journal of Physics: Conference Series.

Yılmaz, M. (2018). *Yetişkinlerde Anksiyetenin Ve Cinsel Mitlerin Cinsel Doyum İle İlişkisinin İncelenmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı.

6 EKLER

EK A KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU

Bilgilendirilmiş Gönüllü Katılım Onam Formu

Sayın katılımcı,

Ben, Arel Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Psikoloji Anabilim Dalı Genel Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nda lisansüstü eğitimimi sürdürmekteyim. Bu sene tez dönemindeyim ve Arel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi Gizem Turgut'un danışmanlığında tez çalışmamı sürdürmekteyim.

Depresyon ve Anksiyete düzeyinin dikkat ile ilgili süreçlere olan etkisini ve dikkatlilik halini sürdürerek tamamlanması gereken bir aktivite tamamlandıktan sonra depresyon ve anksiyete düzeylerinde herhangi bir değişiklik olup olmadığını ölçümlemek amacıyla bu tez çalışmamı sürdürmekteyim. Bu linkte araştırma kapsamında kendi hazırladığım demografik bilgi ve soru formu ve daha önce geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları başka kişilerce yapılmış ve araştırdığım konuyla ilişkili olan ölçeklerden oluşan bir ölçek bataryası yer almaktadır.

Bunları doldururken sizlerden ad, soyad, kimlik no, telefon numarası gibi kimliğinizi belli edici hiçbir bilgi istenmemektedir. Ancak bu çalışma iki aşamadan oluşacağı için form ve ölçekleri cevaplamadan önce kendinize bir rumuz (katılımcı adı) belirlemenizi ve araştırmanın ikinci kısmına katılma konusunda istekli olmanız halinde aşağıda yer alan e-posta adreslerine rumuzunuzu (katılımcı adınızı) yazan e-posta gönderirseniz araştırmanın ikinci aşamasına geçmek için davet edileceksiniz. Araştırmanın sonuçları yazılı hale getirilirken önemli olan kişisel sonuçlarınız değil; toplu istatistikî sonuçlardır. Ancak kişisel sonuçlarınızı öğrenmek isterseniz doldurduğunuz formun üzerine mail adresinizi yazarsanız kişisel sonuçlarınız hakkında size geri dönüş yapılacaktır. Formda yer alan soruları doğru bir şekilde, eksiksiz olarak ve tercihen tek oturumda cevaplamanız beklenmektedir. Araştırmanın hem ilk hem de ikinci aşamasında cevaplandırmayı istediğiniz an sonlandırma hakkınız saklı bulunmaktadır. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederim. Araştırmacı: Özgün Ahmet Efetürk Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gizem Turgut

* Zorunlu soruyu belirtir

1. Okuduğumu anladım, kendi rızamla araştırmaya katılıyorum. *

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

Evet

EK B DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

2. Rumuz (Katılımcı adı) *

---

3. e-posta adresiniz

Demografik Bilgi ve Soru Formu

Yönerge: Her maddeyi dikkatle okuyunuz ve şu anki güncel durumunuza göre cevaplayınız.

4. Yaşınız *

---

5. Cinsiyetiniz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kadın
 2. Erkek
 3. Belirtmek istemiyorum

6. Medeni haliniz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Bekar
 2. Evli
 3. Boşanmış
 4. Eşi vefat etmiş

7. Eğitim düzeyiniz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Okur - yazar
 2. İlköğretim
 3. Ortaöğretim
 4. Lise
 5. (Ön)Lisans
 6. Lisansüstü

8. Mesleğiniz *

Öğrenci iseniz bölümünüzü belirtiniz.

_____

9. Türk Lirası cinsinden aylık gelir miktarınız (Sayı ile) *

_____

10. Görme bozukluğunuz var mı? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hayır
 1. Evet

11. Görme bozukluğunuz varsa gözlük veya lens kullanıyor musunuz

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hayır
 1. Evet

EK C BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ

Beck Depresyon Envanteri

Yönerge:

Bu form son bir (1) hafta içerisinde kendinizi nasıl hissettiğinizi araştırmaya yönelik 21 maddeden oluşmaktadır. Her maddenin karşısındaki dört cevabı dikkatlice okuduktan sonra, size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir.

39. 1. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Üzgün ve sıkıntılı değilim
1. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum
2. Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum
3. O kadar üzgün ve sıkıntılıyım ki, artık dayanamıyorum

40. 2. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Gelecek hakkında mutsuz ve karamsar değilim
1. Gelecek hakkında karamsarım
2. Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok
3. Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor

41. 3. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum
1. Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum
2. Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum
3. Kendimi tümüyle başarısız biri olarak görüyorum

42. 4. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum
1. Eskiden olduğu gibi her şeyden hoşlanmıyorum
2. Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor
3. Her şeyden sıkılıyorum

43. 5. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum
1. Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum
2. Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum
3. Kendimi her zaman suçlu hissediyorum
44. 6. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Bana cezalandırılmışım gibi geliyor
1. Cezalandırılabilceğimi hissediyorum
2. Cezalandırılmayı bekliyorum
3. Cezalandırıldığımı hissediyorum
45. 7. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Kendimden memnunum
1. Kendi kendimden pek memnun değilim
2. Kendime çok kızıyorum
3. Kendimden nefret ediyorum
46. 8. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum
1. Zayıf yanların veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm
2. Hatalarımdan dolayı ve her zaman kendimi kabahatli bulurum
3. Her aksilik karşısında kendimi hatalı bulurum
47. 9. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok
1. Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm olur. Fakat yapmıyorum
2. Kendimi öldürmek isterdim
3. Fırsatını bulsam kendimi öldürürdüm
48. 10. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Her zamankinden fazla içimden ağlamak geliyor
1. Zaman zaman içinden ağlamak geliyor
2. Çoğu zaman ağlıyorum
3. Eskiden ağlayabilirdim şimdi istesem de ağlayamıyorum

49. 11. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Şimdi her zaman olduğumdan daha sinirli değilim
1. Eskisine kıyasla daha kolay kızıyor ya da sinirleniyorum
2. Şimdi hep sinirliyim
3. Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyler şimdi hiç sinirlendirmiyor
50. 12. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim
1. Başkaları ile eskiden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum
2. Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybetmedim
3. Hiç kimseyle konuşmak görüşmek istemiyorum
51. 13. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Eskiden olduğu gibi kolay karar verebiliyorum
1. Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum
2. Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum
3. Artık hiç karar veremiyorum
52. 14. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Aynada kendime baktığımda değişiklik görmüyorum
1. Daha yaşlanmış ve çirkinleşmişim gibi geliyor
2. Görünüşümün çok değiştiğini ve çirkinleştiğimi hissediyorum
3. Kendimi çok çirkin buluyorum
53. 15. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum
1. Bir şeyler yapabilmek için gayret göstermem gerekiyor
2. Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor
3. Hiçbir şey yapamıyorum
54. 16. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
0. Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum
1. Eskiden olduğu gibi iyi uyuyamıyorum
2. Her zamankinden 1-2 saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum
3. Her zamankinden çok daha erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum

58. 20. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor
1. Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendirmiyor
2. Sağlığım beni endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zorlaşıyor
3. Sağlığım hakkında o kadar endişeliyim ki başka hiçbir şey düşünemiyorum

59. 21. Size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme fark etmedim
1. Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim
2. Cinsel konularla şimdi çok daha az ilgiliyim
3. Cinsel konular olan ilgimi tamamen kaybettim

EK D BECK ANKSİYETE ÖLÇEĞİ

Beck Anksiyete Envanteri

Yönerge: Aşağıda insanların kaygılı ya da endişeli oldukları zamanlarda yaşadıkları bazı belirtiler verilmiştir. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz. Daha sonra, her maddedeki belirtinin BUGÜN DAHİL SON BİR (1) HAFTADIR sizi ne kadar rahatsız ettiğini uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

60. 1. Bedeninizin herhangi bir yerinde uyuşma veya karıncalanma *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

61. 2. Sıcak/ateş basmaları *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

62. 3. Bacaklarda halsizlik, titreme *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

63. 4. Gevşeyememe *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

64. 5. Çok kötü şeyler olacak korkusu *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

65. 6. Baş dönmesi veya sersemlik *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

66. 7. Kalp çarpıntısı *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

67. 8. Dengeyi kaybetme duygusu *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

68. 9. Dehşete kapılma *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

69. 10. Sinirlilik *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

70. 11. Boğuluyormuş gibi olma duygusu *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

71. 12. Ellerde titreme *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

72. 13. Titreklilik *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

73. 14. Kontrolü kaybetme korkusu *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

74. 15. Nefes almada güçlük *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

75. 16. Ölüm korkusu *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

76. 17. Korkuya kapılma *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

77. 18. Midede hazımsızlık ya da rahatsızlık hissi *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

78. 19. Baygınlık *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

79. 20. Yüzün kızarması *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

80. 21. Terleme (sıcaklığa bağlı olmayan) *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

0. Hiç
 1. Hafif düzeyde - beni pek etkilemedi.
 2. Orta düzeyde - hoş değildi ama katlanabildim.
 3. Ciddi düzeyde - dayanmakta güçlük çektim

EK E FRONTAL LOB KİŞİLİK ÖLÇEĞİ

Frontal Lob Kişilik Ölçeği

Yönerge: Aşağıda, bir kişiyi tarif etmek için kullanılan ifadeler listesi bulunmaktadır. Bu ifadelerin her birinin sizi ne kadar tanımladığını aşağıdaki 5li ölçeğe göre karar veriniz ve seçtiğiniz şıkkı işaretleyiniz.

81. 1. Ancak benimle konuşulduğu zaman konuşurum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

82. 2. Kolayca öfkelenir veya kızarım, bir neden olmaksızın duygusal patlamalar yaşarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

83. 3. Bazı fikirlere veya hareketlere saplanıp kalır ve tekrarlarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

84. 4. Bazı şeyleri düşünmeden yaparım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

85. 5. Bir çok şeyi sırasıyla yapmak gerektiğinde sıraları karıştırıp şaşırabilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

86. 6. Kolayca ağlayabilir veya gülebilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

87. 7. Aynı hataları defalarca tekrarlarım ve geçmiş deneyimlerimden bir şey öğrenmemiş gibi görünürüm. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

88. 8. Bir faaliyete başlamada zorluk çeker, girişim ve motivasyonel güçlük çekerim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

89. 9. Utandırıcı şeyler söylerim veya yaparım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

90. 10. Kişisel temizliğimi ihmal ederim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

91. 11. hareketli birisiyim, yerimde oturamam. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

92. 12. Kendi problemlerimden veya yaptığım hatalardan haberdar değilim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

93. 13. Hiçbir şey yapmadan otururum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

94. 14. Düzenli bir insan değilim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

95. 15. Aynı anda iki işi yapmada zorluk çekerim (örneğin konuşmak ve yemek hazırlamak.) *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

96. 16. Konuşma sırasında diğerlerinin konuşmasını kesebilirim veya benim sıramın gelmesini beklemeden konuşmaya atlayabilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

97. 17. Katı yargılarda bulunurum veya problem çözmede pek başarılı değilimdir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

98. 18. Bir şeyleri hatırlamakta güçlük çektiğim zaman, hayali hikayeler uydururum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

99. 19. Eskiden benim için önemli ve eğlenceli olan şeylere karşı ilgimi kaybettim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

100. 20. Söylediğim şeyden farklı şey yaparım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

101. 21. Bir şeye başlarım ama bitiremem. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

102. 22. Duygularımı çok az gösteririm, ilgisiz ve tepkisizimdir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

103. 23. Bazı şeyleri yapmayı unuturum fakat bir ipucu verildiğinde ya da artık hatırlamak için çok geç olduğunda hatırlarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

104. 24. Esnek birisi değilim ve alışık olduğum şeyleri değiştiremem. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

105. 25. Kanunla veya yetkili kişilerle başım derttedir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

106. 26. Riskli olan şeyleri sırf iş olsun diye yaparım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

107. 27. Yavaş hareket eden, enerjisi az olan ve aktif olmayan biriyim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

108. 28. Oldukça saçma ve çocuksu bir espri anlayışım var. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

109. 29. Yiyeceklerin tadının ve kokusunu olmadığını farkına vardım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

110. 30. Kafam bozulduğumda küfredirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

111. 31. Yanlış bir harekette bulunduğumda özür dilerim (örneğin, küfrettiğimde özür dilerim.) *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

112. 32. Zihnimi dağıtacak bir şeyler olsa bile dikkatimi toplayabilirim ve bir şeye konsantre olabilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

113. 33. Harekete geçmeden önce iyice düşünürüm (...örneğin, para harcamadan önce parasal durumumu düşünürüm). *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

114. 34. Önemli şeyleri hatırlamak için bazı teknikler kullanırım (...örneğin, kendime notlar yazarım). *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

115. 35. İleriye dönük planlar yapabilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

116. 36. Görünüşüm benim için önemlidir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

117. 37. Diğerlerinin yapıcı eleştirilerini kabul ederim ve bana söylenenlerden yararlanmaya çalışırım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

118. 38. Kendiliğimden çeşitli faaliyetlerle meşgul olurum (Hobiler gibi). *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

119. 39. Benden istenmeden bazı şeyleri yaparım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

120. 40. Diğerlerinin ihtiyaçlarına karşı duyarlıyım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

121. 41. Diğerleriyle iyi geçinirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

122. 42. Yaşıma uygun davranırım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

123. 43. Kolayca konuşmayı başlatabilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Hemen hemen hiç
 2. Nadiren
 3. Bazen
 4. Sık sık
 5. Hemen hemen her zaman

EK F BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ NEVROTİKLİK ALT BOYUTU

Beş Faktör Kişilik Ölçeği Nörotiklik Alt Boyutu

Yönerge: Aşağıda sizi kısmen tanımlayan ya da pek tanımlamayan bir takım özellikler sunulmaktadır. Lütfen verilen özelliklerin sizi ne oranda yansıttığını ya da yansıtmadığını belirtmek için size en uygun dereceyi işaretleyiniz.

124. 1. Bunalımlı, melankolik *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

125. 2. Rahat, stresle kolay baş eden *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

126. 3. Gergin olabilen *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

127. 4. Çok endişelenen *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

128. 5. Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

129. 6. Dakikası dakikasına uymayan *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

130. 7. Gergin ortamlarda sakin kalabilen *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

131. 8. Kolayca sinirlenen *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Kesinlikle katılmıyorum
 2. Katılmıyorum
 3. Kararsızım
 4. Katılıyorum
 5. Tamamen katılıyorum

EK G ÖZ YETERLİLİK/ETKİLİLİK ÖLÇEĞİ

Öz Etkililik - Yeterlilik Ölçeği

Yönerge: Aşağıda herhangi bir durumda insanların nasıl davranacaklarını ve düşüncelerini anlatan 23 ifade vardır. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuyarak o maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ölçeği dikkate alarak uygun olanı işaretleyiniz.

132. 1- Yaptığım planları, gerçekleştireceğimden eminim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

133. 2- Yapmam gereken bir işe girişememe gibi bir problemim vardır. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

134. 3- Bir işi bir seferde yapamıyorsam, yapıncaya kadar devam ederim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

135. 4- Kendim için önemli hedefler koyduğumda, nadiren başarırım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

136. 5- İşleri yapip sonuçlandırmadan yapmaktan vazgeçerim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

137. 6- Zorluklarla karşılaşmaktan kaçınıyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

138. 7- Bazı işler çok karışık görünüyorsa yapmak için sıkıntıya girmem. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

139. 8- Hoşlanmadığım ancak yapmam gereken işler varsa bitirinceye kadar devam ederim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

140. 9- Bir şeyi yapmaya karar verdiğimde onun üzerinde çalışmaya devam ederim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

141. 10-Yeni bir şeyler öğrenmeye çalıştığımda, başlangıçta başarılı olamazsam hemen vazgeçerim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

142. 11- Beklenmedik problemler çıktığında üzerinde fazla durmam. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

143. 12- Benim için çok zor göründüklerinde, yeni şeyler öğrenmek için çaba göstermekten kaçınırım. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
1. Beni hiç tanımlamıyor
2. Beni biraz tanımlıyor
3. Kararsızım
4. Beni iyi tanımlıyor
5. Beni çok iyi tanımlıyor
144. 13- Başarısızlık beni daha çok teşvik eder. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
1. Beni hiç tanımlamıyor
2. Beni biraz tanımlıyor
3. Kararsızım
4. Beni iyi tanımlıyor
5. Beni çok iyi tanımlıyor
145. 14- Bir şeyleri yapabilme konusunda kendime fazla güvenmem. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
1. Beni hiç tanımlamıyor
2. Beni biraz tanımlıyor
3. Kararsızım
4. Beni iyi tanımlıyor
5. Beni çok iyi tanımlıyor
146. 15- Ben kendime güvenen bir insanım. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
1. Beni hiç tanımlamıyor
2. Beni biraz tanımlıyor
3. Kararsızım
4. Beni iyi tanımlıyor
5. Beni çok iyi tanımlıyor
147. 16- Kolaylıkla vazgeçerim. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
1. Beni hiç tanımlamıyor
2. Beni biraz tanımlıyor
3. Kararsızım
4. Beni iyi tanımlıyor
5. Beni çok iyi tanımlıyor
148. 17- Hayatta ortaya çıkan problemlerin üstesinden gelme yeteneğini kendimde bulamam. *
- Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.*
1. Beni hiç tanımlamıyor
2. Beni biraz tanımlıyor
3. Kararsızım
4. Beni iyi tanımlıyor
5. Beni çok iyi tanımlıyor

149. 18- Yeni arkadaş edinmek benim için zordur. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

150. 19- Tanışmak istediğim birisini görürsem, onun bana gelmesini beklemek yerine ben giderim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

151. 20- Arkadaşlık kurulması güç, ilginç biriyle tanışırsam, o kişiyle arkadaş olmaktan hemen vazgeçerim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

152. 21- Bana ilgi göstermeyen birisiyle arkadaş olmaya çalıştığımda kolaylıkla vazgeçmem. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

153. 22- Sosyal toplantılarda kendimi rahat hissetmem. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

154. 23- Arkadaşlarımı, arkadaş edinmede kişisel yeteneklerimle kazanırım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1. Beni hiç tanımlamıyor
 2. Beni biraz tanımlıyor
 3. Kararsızım
 4. Beni iyi tanımlıyor
 5. Beni çok iyi tanımlıyor

EK H NOKTA YERİ BELİRLEME TESTİNDE KULLANILAN RESİMLER

Deney Esnasında Kullanılan Pozitif ve Negatif Görsellerin Kodları

Negatif Görseller	0008	0024	0816	0826	0763	0764	0770	0774	0780
	0803	0900	0668	0688	0709	0953	0357	0402	0422
	0433	0446	0456	0462	0619				
Pozitif Görseller	0067	0068	0092	0093	0107	0110	0114	0115	0123
	0203	0212	0222	0161	0173	0175	0179	0180	0181
	0185	0189	0190	0206	0221	0224			

EK I DİKKAT AĞI TESTİNDE KULLANILAN UYARANLAR

Merkezi İpucu

İkili İpucu

Uzamsal İpuçları

Uyumlu Çeldiriciler

Uyumsuz Çeldiriciler

EK J DUYGUSAL STROOP TESTİNDE KULLANILAN KELİMELERİN LİSTESİ

yılan	yeşil	duygusal
hasta	yeşil	duygusal
ezik	kırmızı	duygusal
travma	mavi	duygusal
kasvet	mavi	duygusal
ağrı	yeşil	duygusal
ölüm	mavi	duygusal
köle	kırmızı	duygusal
üzgün	mavi	duygusal
şeytan	mavi	duygusal
hastalık	yeşil	duygusal
istismar	kırmızı	duygusal
baskı	yeşil	duygusal
hırsız	kırmızı	duygusal
katliam	kırmızı	duygusal
boğulmak	yeşil	duygusal
keder	kırmızı	duygusal
acı	mavi	duygusal
bomba	mavi	duygusal
kayıp	yeşil	duygusal
ölüm	mavi	duygusal
zalim	kırmızı	duygusal
rehin	yeşil	duygusal
katil	kırmızı	duygusal
hapis	mavi	duygusal
nefret	mavi	duygusal
zayıf	yeşil	duygusal
savaş	kırmızı	duygusal
umutsuz	yeşil	duygusal
şiddet	mavi	duygusal
etkinlik	yeşil	nötr
banyo	kırmızı	nötr
baykuş	yeşil	nötr
sallanmak	kırmızı	nötr
çocuk	mavi	nötr
hızlı	yeşil	nötr
koşucu	mavi	nötr
astronot	kırmızı	nötr
havuz	mavi	nötr
genç	yeşil	nötr
eğitim	mavi	nötr
dağ	yeşil	nötr
ağaç	kırmızı	nötr
sağlık	yeşil	nötr
düzen	mavi	nötr
kurbağa	kırmızı	nötr
fırın	yeşil	nötr
makarna	yeşil	nötr
film	kırmızı	nötr
pizza	mavi	nötr
bar	kırmızı	nötr
kapı	yeşil	nötr
tarak	kırmızı	nötr
bira	kırmızı	nötr
fikir	kırmızı	nötr
çiçek	mavi	nötr
golf	mavi	nötr
güçlü	yeşil	nötr
uçak	mavi	nötr
güç	kırmızı	nötr

EK K DENEYLERİN YÖNERGELER

Dikkat Ağı Testi Yönergeleri

Deneye hoş geldiniz.

Bu görevde size oklar veya kutucuklarla çevrili merkezi bir ok işareti sunulacak. Merkezi ok işareti sol veya sağ yönü gösterecektir.

Bazen yan oklar merkezi okla aynı yönü gösterirken bazen merkezi okun tam tersi yönü gösterecektir.

örn. >>>>> veya >><<>>

Göreviniz ortadaki okun yönüne yanıt vermektir.

Ortadaki ok sağa işaret ediyorsa sağ ok tuşuna, sola işaret ediyorsa sol ok tuşuna basınız.

Devam etmek için boşluk tuşuna basınız.

Bu görevde, ok tuşlarını kullanarak ortadaki okun yönüne yanıt vermeniz istenmektedir.

İlk olarak ekranın ortasında bir sabitleme işareti belirecektir. Sabitlemenin ardından bazen ekranda işaretler belirirecektir.

İşaretler sabitleme işaretinin üstünde ya da altında belirirse, hedef kısa bir süre sonra işaret edilen yerde belirecektir.

İlk olarak, her doğru yanıt için geri bildirim ve tepki süreleri alacağınız bir alıştırmaya denemesi yapılacaktır.

Başlamaya hazır olmak için parmaklarınızı sol ve sağ tuşların üzerine yerleştiriniz ve devam etmek için boşluk çubuğuna basınız.

Nokta Yeri Belirleme Testi Yönergeleri

Deneye hoş geldiniz.

Size bir dizi eşleştirilmiş resim gösterilecektir. Bunları istediğiniz gibi görüntülemekte özgürsünüz. Resimleri solda veya sağda bir "*" takip edecektir. Göreviniz, "*" uyarısının konumuna karşılık gelen "←" veya "→" tuşuna basmaktır.

Devam etmek için bir tuşa basın.

Duygusal Stroop Testi Yönergeleri

Katıldığınız için teşekkür ederiz!

Bu görev hızlı ve basittir.

Lütfen tüm dikkatinizi verin ve mümkün olduğunca hızlı ve doğru yanıt vermeye çalışın.

Ekranda yanıp sönen kelimeler göreceksiniz.

Göreviniz, kelimeyi göz ardı ederek harflerin renklerini belirtmektir.

Yanıt vermek için klavyenize ihtiyacınız olacak:

sol ok = kırmızı

aşağı ok = yeşil

sağ ok = mavi

Tekrarlanmayacağı için lütfen bunu hatırlamak için bir dakikanızı ayırın.

Tekrar ediyorum, HARFLERİN renklerine göre yanıt verin ve kelimenin anlamını UNUTUN.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Şimdi görev üzerinde kısa bir alıştırma yapacaksınız!

Yanıtınız için tuşları hatırlayın:

sol ok = kırmızı

aşğı ok = yeşil

sağ ok = mavi

EK L ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.04.2023-263694

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

Sayı : E-52857131-050.06.04-263694
Konu : Etik Kurul Kararı (Özgün Ahmet EFETÜRK)

11.04.2023

Sayın Özgün Ahmet EFETÜRK

Üniversitemiz Etik Kurulu'nun 07.04.2023 tarih ve 2023/08 sayılı toplantısında alınan karar ekte sunulmuştur.
Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ali AKDEMİR
Kurul Başkanı

Ek:Etik Kurul Kararı (Karar No-01) (1 Sayfa)

Belge Doğrulama Kodu: BSR1SULMNY

Bu belge, güvenli elektronik imza ile hazırlanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi: <https://turkiye.gov.tr/istanbul-arel-universitesi-ehys>

Bilgi için: Barış HIŞMAN
Unvan: Raportör

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul 07/04/2023 tarih ve 2023/08 No'lu
Kurul Kararı

KARAR NO-01: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Bölümü yüksek lisans programı öğrencisi **Özgün Ahmet Efetürk'e** ait "**Anksiyete ve Depresyon Seviyesi Yüksek Bireylerin Duygusal Uyarılara Karşı Dikkat Yansımalarının İncelenmesi**" isimli çalışması görüşüldü. **Yapılan görüşmeler sonucunda;** öğrenci Özgün Ahmet Efetürk'ün çalışmasının, raportörün görüşü doğrultusunda etik ilkelere uygun olduğuna katılanların oy birliği ile karar verildi.

7 ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Özgün Ahmet Efetürk

Doğum Yeri ve Tarihi :

Elektronik posta :

ORCID Numarası : 0000-0002-7717-4901

Öğrenim Durumu

Lisans: İzmir Ekonomi Üniversitesi – Psikoloji (İngilizce)

Yüksek Lisans: İstanbul Arel Üniversitesi – Psikoloji (Tezli)

Yayın Listesi:

EFETÜRK, Ö. A., TURGUT, G., DERESHGİ, H. A., & YILMAZ, A. (2022). *A review of visual attention research using eye-tracking technologies*. Journal of Smart Systems Research, 3(2), 128-135.

Ulusal/Uluslararası Bildiri Listesi:

EFETÜRK, Ö. A., TURGUT, G., DERESHGİ, H. A., *Investigation of the Threatening Visual Stimuli Effects on Eye Movement Behaviour*. Ege 7th International Conference on Applied Science, December 24 – 25, 2022 – Izmir.

EFETÜRK, Ö. A., TURGUT, G., DERESHGİ, H. A., *The Impact of Emotional Faces on Executive Control of Attention: A Study*. Avrasya 7th International Conference on Applied Sciences, March 10 – 12, 2023 – Budapest.